

**ЦЕНТР СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ
«НАВЧАННЯ БЕЗ КОРДОНІВ» (Канада)**

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «СОБОРНІСТЬ» (Україна)

**СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ (Україна)**

**ЛУГАНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ (Україна)**

**МБО «КОНСОРЦІУМ ІЗ УДОСКОНАЛЕННЯ
МЕНЕДЖМЕНТ-ОСВІТИ В УКРАЇНІ» (СЕУМЕ) (Україна)**

**ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА (Україна)**

**ДЗ «ЛУГАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ» (Україна)**

БАКИНСЬКИЙ ІСЛАМСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Азербайджан)

УНІВЕРСИТЕТ м. НІШ (Сербія)

ЗЕЛЕНОГУРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Польща)

Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти

**Збірник наукових праць
(за матеріалами XVII Міжнародної
науково-практичної конференції
30-31 грудня 2018 року)**

За загальною редакцією д.філос.н. Журби М.А.

Канада – Сербія – Азербайджан – Польща – Україна

Рекомендовано до друку Вченою радою Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол № 7 від 26 грудня 2018 р.)

Редакційна колегія:

- Бохонкова Ю.О.**, доктор психологічних наук, професор, СНУ ім. В. Даля (Україна)
Гужва О.П., доктор філософських наук, професор УкрДАЗПІ (Україна)
Гасанли Г.Б., доктор філософії з богословських наук, професор БГУ (Азербайджан)
Алієва С.Н., кандидат соціологічних наук, викладач БДУ (Азербайджан)
Алієва Я.Н., кандидат соціологічних наук, доцент БДУ (Азербайджан)
Арслан Ц.Х., *Ph.D.*, професор, Університет ім. Неджметтин Ербақана (Туреччина)
Драчук О.П., кандидат медичних наук, доцент ВНМУ ім. М.І. Пирогова (Україна)
Єременко О.М., доктор філософських наук, професор СНУ ім. В. Даля (Україна)
Журба М.А., доктор філософських наук, професор, голова ГО «Соборність» (керівник), (Україна)
Журба А.М., кандидат психологічних наук, доцент МАУПТ (Україна)
Завацька Н.С., доктор психологічних наук, професор СНУ ім. В. Даля (Україна)
Іванович Предраг, професор Університету м. Ніш (Сербія)
Кайло І.В., кандидат педагогічних наук, доцент ЛОІППО (Україна)
Карабашак Н.Н., *Ph.D.*, доцент, Університет ім. Феджена Шайіпа Ердогана (Туреччина)
Касьянова О.В., кандидат педагогічних наук, доцент ЛОІППО (Україна)
Касьянова В.О., кандидат економічних наук, доцент ЛХП СНУ ім. В. Даля (Україна)
Короткова О.О., кандидат історичних наук, доцент СНУ ім. В. Даля (Україна)
Кравчук О.О., доктор юридичних наук, доцент, зав. кафедри господарського та адміністративного права КДП ім. Ігоря Сікорського (Україна)
Кузьміченко І.О., кандидат філософських наук, доцент ДЗ «АДМУ» (Україна)
Москальова Л.Ю., доктор педагогічних наук, професор МДПУ (Україна)
Павлов С.В., кандидат географічних наук, доцент ДЗ «АДМУ» (Україна)
Пагава О.В., кандидат психологічних наук, доцент ЛОІППО (Україна)
Поліщук О.П., доктор філософських наук, професор ЖДУ ім. І. Франка (Україна)
Польовий М.А., доктор політичних наук, професор ФонНУ імені Василя Стуса (Україна)
Радченко О.В., доктор наук з державного управління Ломорської Академії в Слупську (Польща)
Савченко Р., доктор габілітований, професор Зеленогурського університету (Польща)
Сабадаш Ю.С., доктор культурології, професор МДУ (Україна)
Савонова Г.І., кандидат філософських наук, старший викладач ЛОІППО (Україна)
Свініцька О.І., кандидат філософських наук, доцент ЖДУ ім. І. Франка (Україна)
Старостенко Т.М., кандидат філолог. наук, доцент ХНПУ ім. Т.С. Сковороди (Україна)
Талишинський Е.Б., кандидат політичних наук, доцент БГУ (Азербайджан)
Устименко-Косоріч О.А., доктор педагогічних наук, професор СДПУ ім. А.С. Макаренка (Україна)
Хамарта Е.С., *Ph.D.*, професор, Університет ім. Неджметтин Ербақана (Туреччина)
Ціфти С.С., *Ph.D.*, доцент, Університет ім. Неджметтин Ербақана (Туреччина)
Щурло М.В., *dr* філософ. наук, професор КДАВВП ім. гетьмана Конашевича-Сагайдачного (Україна)
Щудло С.А., доктор соціологічних наук, професор, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Україна)

Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти: зб. наукових праць / за заг. ред. д.філос.н. Журби М.А. – Монреаль: СРМ «ASF», 2018. – 122 с.

У збірці здійснюється багатоаспектний аналіз трансформації сучасної культури, духовності в інформаційному просторі з урахуванням специфіки й соціальної динаміки філософії, етики, естетики, мистецтва, психології, педагогіки, соціології, економіки, політики і права.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів та студентів.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат та інших відомостей.

ПЕРЕДМОВА

Розроблена організаторами конференції концепція функціонального аналізу сучасної культури в інформаційному, віртуальному просторі з урахуванням української та світової специфіки і соціальної динаміки філософії, етики та естетики, теології, мистецтвознавства, культурології, психології, педагогіки, соціології, валеології, економіки, політики і права привернула увагу багатьох дослідників у вищезазначених галузях.

За увесь період проведення міжнародних науково-практичних конференцій із заявленої проблематики ми мали честь ознайомитися з працями понад 3600 науковців. Було видано 44 збірника наукових праць за матеріалами конференції.

Не можна не відмітити ще одну позитивну тенденцію, – за увесь період роботи конференції утворилася активна група науковців, що із року в рік приймають участь у наших наукових заходах, і нам, як організаторам, дуже приємно, що деякі з них стали нашим партнерами, друзями, а, отже, ми можемо фіксувати їх наукове зростання: нові дослідження, публікації, захист кандидатських і докторських дисертацій. І нам, безперечно, дуже приємно відчувати свою причетність до ваших успіхів!

Ми звертаємося зі словами щирої подяки до усіх, хто відгукнувся на ідею проведення конференції у цей непростий час, хто підтримав її надісланими матеріалами, готовністю до співпраці. Дякуємо вам за допомогу, слухні поради, широкий відгук, інтерес до заявленої проблематики! Сподіваємося, що даний досвід матиме продовження іще багато років.

Шановні колеги! Ми звертаємо вашу увагу на те, що робота нашої конференції відбувається на демократичних засадах, а отже кожний науковець має право висловити свою позицію з різноманітних питань, іноді досить гострих і дискусійних. І цю позицію не завжди може поділяти редакційна колегія.

Організатори конференції готові до розширення співробітництва з українськими та зарубіжними партнерами і запрошують керівників вищих навчальних закладів та їх структурних підрозділів, кафедр, факультетів для спільного продовження розпочатої роботи.

*Головний редактор,
голова ГО «Соборність»*

М.А. Журба

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ І КУЛЬТУРА

Гайдай К.,

студентка гр. ПЦБ-17-2,

Марченко В.О.,

к.і.н., доцент кафедри філософії та політології

ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»,

Україна, м. Дніпро

МІФОЛОГІЧНИЙ ПРОЯВ СВІТОГЛЯДУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Ми живемо в ХХІ столітті. Цей час можна охарактеризувати як століття інформаційних технологій. На сучасному етапі розвитку суспільства наука становить такий фактор, без урахування якого не вирішуються соціальні проблеми практично в усіх сферах, тобто осмислення світу спирається на наукові знання, що є однією з особливостей філософського світогляду. Тому для сучасного розвитку суспільства є актуальним афоризм відомого англійського філософа Френсіса Бекона – «Знання – сила».

Проте для суспільства існує не тільки наука. Попри весь технічний та науковий прогрес, люди, звичайно, що не всі, вірять у існування чаклунства, привидів, оберегів, забобонів або ж у магічних істот.

Історично першим сформувався міфологічний світогляд. Первісна людина не вирізняла себе з навколишнього середовища – природного чи соціального. Вона перенесла на природні об'єкти свої особисті властивості, «надала» їм життя, людські почуття. У міфі неможливо відокремити натуральне від символічного або ж реальне від фантастичного. Окрім того, міф для носіїв міфологічної свідомості був не думкою чи розповіддю, а самою реальністю [3].

Сучасна людина частково зберегла у своєму бутті елементи міфологічної свідомості. Збереглися різні типи релігійних вірувань, такі як: віра в магічні властивості певних імітаційних рухів, людської мови тощо. Найбільш поширена словесна магія, якою пройнята велика частина обрядового фольклору. Її перетворення у вигляді поетичних тропів можна зустріти в родинно-побутових піснях, на основі яких будуються сюжети легенд і казок. Збереглась вона і в чистому вигляді у формі замовлянь, заклинань, прокльонів, шептань, повір'ях тощо.

Цікавість пересічного громадянина до магії, чаклунства, окультизму висловився в появі особливого окультно-магічного ринку з продажу магічних

аксесуарів, спеціальних видавничих фірм і журналів, що спеціалізуються на цій тематиці, а також у відродженні найдавнішої «професії» чаклунів і відьом. Широко розповсюджується окультна мова: карма, астрал, аура, енергетика і т. д. [1, с.22].

Приклади найяскравішого міфологічного прояву світогляду сьогодні є прикмети та забобони, що вдавнину виникли через відсутність достатніх знань. Відтоді пройшло багато віків, суспільство зробило чимало відкриттів, але народні прикмети і забобони, як і раніше, користуються доволі великою популярністю. Вони дають людині знати свою волю або плани через різні знаки: то це пусті відра, то підкова, то долоня, яка свербить [5, с.47].

Глибокою внутрішньою властивістю міфології є традиційність. Міфи не створюються людьми, але дістаються їм за традицією. У традиційності цього знання вже закладена його висока оцінка: воно пройшло перевірку часом. Найважливіша частина цього міфологічного комплексу пов'язана зі світом мертвих (шанування померлих, збереження пам'яті про них, турбота про місця поховань, збереження сімейних переказів і реліквій) [4, р.3].

Також своє місце в побуті займає фетишизм. Деякі люди сходяться на думці, що зображення святих, священні мощі, речі, що належать апостолам і пророкам – це свого роду фетиші для адептів релігій. В сучасності фетишизм зберігається як самостійний залишок – у вигляді віри в талісмани й амулети. Талісман, з погляду марновірних людей, приносить щастя, а амулет оберігає від нещастя [2, с.54].

Проте потрібно зауважити, що міфологізація свідомості стає особливо небезпечною, коли слабшає вплив моралі в житті суспільства. Виправдання зла легко знайти в засобах масової інформації, літературі, діяльності сект, в мафіозних утвореннях, що знаходяться поза законом, і ін. В рамках міфологічного мислення ніщо не перешкоджає людині поставити себе в центр світобудови, ніщо не забороняє порушувати моральні принципи і навіть оголосити себе месією.

Отже, у сучасному соціальному середовищі майже кожній сфері людського буття притаманна міфологічна складова. По-перше – міфологія є історичною складовою нашого розвитку, яке безпосередньо взаємопов'язане із психологією людини. По-друге – це є також і медійною складовою повсякденного життя. Міфи переслідують нас усюди: телебачення, газети, інтернет. Сьогоденне існування без міфологічного прояву неможливе, таким чином людина прагне досягнути невідоме й отримати просте його тлумачення.

Література

1. Белоусова Е.В. Старая и новая магия / Е.В. Белоусова // Вестник Челябинского государственного университета. – 2009. – № 42. Вып. 15. – С. 19-25.
2. Котова И.Б. Артефакты osobitoi безпеки в суб'єктивному просторі студентів вузу / И.Б. Котова // Російський психологічний журнал. – 2016. – Том 13. – № 4. – С. 51-67.

3. Лобок А.М. Психологія міфу / А.М. Лобок // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/psikhologiya-mifa> . – Назва з екрану.

4. Скрамницький А. Міфологічна свідомість і сучасність / А. Скрамницький // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kuprienko.info/a-skromnitsky-mifologichna-svidomist-i-suchasnist-referat/2/>. – Назва з екрану.

5. Худ Б. Иллюзия "Я", или Игры, в которые играет с нами мозг / Б. Худ. – Москва: Издательство «Эксмо», 2015. – 384с.

Левченко Л.Ю.,

доцент, к.філос.н., доцент кафедри філософії ДВНЗ 'Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, Україна, м. Переяслав-Хмельницький

УЯВЛЕННЯ ПРО ЧОЛОВІКА І ЖІНКУ У СУСПІЛЬСТВІ: ГЕНДЕРНІ РОЛІ ТА СТЕРЕОТИПИ

Проблема людини, сенсу її життя, прав та обов'язків перед собою, суспільством та Богом, а також становище жінки потрапляє в коло філософської та політологічної проблематики з давніх часів, у кожному епоху приймаючи притаманні їй форми дискусій, висвітлюючи той чи інший аспект. Кожна епоха розглядала цю проблему по-своєму.

Аналіз гендеру в руслі постмодерністичного підходу показує зрушення в дослідницькій установці і відповідає іншому способові його розуміння. Дослідження гендерного світу постає як дослідження цілісних життєвих світів-культур, рівноправних способів структурування реальності. Актуальним є розгляд багатьох проблем, пов'язаних з гендерними проблемами. Гендерна проблема не є надуманою проблемою. Завжди стосунки між статями займали значне місце.

У суспільній свідомості існує така думка, що своєрідність жінок, їх психологічні функції, ступінь і структура їх конкретної участі в культурі відрізняються від чоловічих.

Жіноча символіка, яка склалася в давні часи, ототожнювання жінки з різними речами і поняттями багато дає для розуміння суті жіночого образу на той час, коли жіноче начало втілюється в мову образів і емоцій. Дослідження різних символів, які виникли в давнину і ототожнення їх з жінкою, зможе допомогти зрозуміти символізм жіночих образів, встановити їх характерні риси. Жіноче начало, таке, яким воно бачиться європейській символіці, володіє багатим спектром різних якостей і засобів, які відображають різні сторони людського існування. Серед цих характеристик можна зустріти риси, які підкреслюють те, що відрізняє від чоловічого світу. Міфологічний

матеріал підтверджує дане спостереження і дає підстави зробити висновок, що жінкам були доступні всі види суспільної діяльності.

Сучасна точка зору вказує на те, що саме матріархат показує на собі гіпотезу: його існування в минулому у деяких народів реконструюється, але немає підстав для того, щоб думати, що такий суспільний устрій був на якійсь стадії історії людства універсальним. Спільним для багатьох вчених щодо поняття «матріархат» є твердження, що історично виникли деякі зміни статусу жінки і уявлень про неї. Дослідження міфології як відображення відносин матріархату і патріархату, який одержав перемогу, дає можливість розкрити багато різних загадкових образів, які вважаються фантазією [4, 77].

У давніх і середньовічних писемних джерелах, а також в етнографічних працях зафіксовано багато імен, під якими фігурують пізніші фрагменти її колишнього образу. Жіночі міфічні істоти отримують свою спеціалізацію. Наприклад, особливості характеру Великої богині були персоніфіковані греками в образі Немезиди. У міфах вона виявляє себе як богиня природи, але не має інших конкретних характеристик, крім втілення божого гніву, божої кари. Феміда, грецька богиня правосуддя, виконує таку функцію, як покарання. Вона зображувалась у вигляді жінки із зав'язаними очима, тому що її погляд загрожував бідою [5, 72].

Аналіз міфологічних жіночих образів підкреслює ряд цікавих особливостей. Так, серед якостей є й такі, які не пов'язані із традиційними жіночими поняттями, наприклад, войовничість. Сміливі і мужні, вони можуть захистити самих себе, тому що володіють зброєю. Образ озброєної богині притаманний багатьом культурам [7, 179].

У європейській культурі закріпились міфологічні образи класичного періоду античності. Вперше в античному суспільстві уявлення про жіночу природну сутність отримало філософське осмислення. Значне місце філософії в системі античної культури було пов'язане з тим, що вона краще ніж міф, виконує світоглядну функцію. На думку деяких культурологів, переборювання міфу – характерна риса античної культури, теоретичну форму цього переборювання показує антична думка [3, 159].

Основоположні принципи патріархальної філософської традиції були сформульовані представниками афінської школи Сократом, Платоном, Аристотелем, у філософії яких розум асоціюється з чоловічим началом, виступає як вища досконалість не тільки в структурі людської суб'єктивності, але і в світогляді. Тіло, яке асоціюється з жіночим началом, є, на думку філософів афінської школи, абсолютною недосконалістю, хаосом. Тому принцип підкорення тілесного / жіночого начала розумному / чоловічому виступає у філософів афінської школи основними ідеями філософського знання.

Античні філософи, обговорюючи проблеми жіночої сутності, визначають ряд суто жіночих якостей. Так, Плутарх виділяє серед жіночих достоїнств:

скромність, розсудливість, вірність, вміння дружити, навіть мужність, героїзм і велич духу. Він вважає доречним, що обом статям притаманні одні і ті ж риси. Проте, в одному із своїх творів він заявляє, що «жінка, яку залишили на самоті, несе в собі багато дурних думок і бажань» [6, 51-52].

У патристиці жіноче ототожнюється з чутливістю, що руйнує внутрішню єдність людського і божественного начала. За Августином, чуттєвість необхідна для усвідомлення людиною її відношення до Бога. Чуттєвість стає гріховною тоді, коли починає домінувати насолода, невідкорене розуму. На думку Августина Блаженного, почуття, яке піддається раціональному контролю і тому постає найбільш гріховним – це сексуальне задоволення, джерелом якого являється жіноче начало [1, 396].

У схоластиці жіноче поступається в усіх відношеннях чоловічому, але вона має свою функцію, необхідну для реалізації божественного. У філософії Фоми Аквінського наголошується на ролі жінки як помічниці чоловіка, яку вона повинна виконувати відповідно до свого природного призначення. Тобто, людиною для Фоми Аквінського являється чоловік, а жінка – лише засіб для реалізації принципу роду людського і тому не має ніякого самостійного значення [1, 400].

Друга тенденція пов'язана з розглядом відмінностей між характеристиками статі, з'являється на авансцені філософської думки в епоху Нового часу. В якомусь розумінні дякуючи християнській ідеології, яка зрівняла чоловіка і жінку перед Богом, а головним чином, внаслідок гуманістичних настроїв епохи природа жінки переосмислюється в філософії. У ній можна віднайти риси, які мають самостійну цінність. Саме в цей час у філософії й культурі формуються якості маскулітності та фемінності, ідеальні моделі чоловіка та жінки.

Вперше в інтелектуальній історії людства в філософії Просвітництва розглядаються питання про можливості розвитку жіночих інтелектуальних здібностей і про жіночу освіту. В епоху Просвітництва вперше в історії філософії виникають теорії, в яких формуються ідеї жіночої емансипації і здійснюється критика патріархальної ідеології. Серед найбільш відомих філософів цієї епохи найвизначнішим є Ж-Ж. Руссо зі своєю теорією про гендерні ролі виховання, яку він виклав у своїх працях «Юлія, або Нова Елоїза» (1761), «Еміль, або Про виховання» (1762).

Німецький філософ Ніцше вперше в історії філософії формулює концептуальні основи для репрезентації феномена жіночого у філософському дискурсі, а також підриває класичні патріархальні традиції в філософії. Основне значення філософії Ніцше полягає в переоцінці статусу тілесності в культурі. На відміну від традиційної метафізики, в філософії Ніцше активним є тіло, а пасивним – свідомість. Свідомість розглядається як продукт діяльності тіла. Філософ розробив логічні основи для введення феномену жіночого в філософський і культурний дискурс.

Сучасна гендерна теорія не намагається заперечити відмінності між жінками і чоловіками. Вона засвідчує, що сам факт відмінностей не такий важливий, як важлива їх соціокультурна оцінка й інтерпретація, а також побудова владної системи на основі цих відмінностей.

Термін гендер означає стать як соціальне поняття і явище, як все те соціальне, що утворюється над біологічною статтю. Категорія біологічної статі стає гендерною через «назву» (присвоєння імені) одяг і використання інших гендерних ознак. Іншими словами, бути чоловіком чи жінкою – це не просто бути людиною з чоловічою чи жіночою анатомією: одного цього недостатньо, суспільство приписує індивідам відповідати визначеним соціокультурним аспектам відносно прийнятих у цьому суспільстві «зразків» поведінки і зовнішнього вигляду: чоловічого і жіночого.

Література

1. Введение в гендерные исследования / Под ред. И. Жеребкиной. – Харьков: ХЦГИ; Санкт-Петербург: Издательство «Алетейя», 2001. – Часть 1. – 708 с.
2. Декарт Р. Метафизичні розмисли. – К.: Юніверс, 2000. – 304 с.
3. Круглова Л. Основы культурологи: Учебник. – СПб.: СПГУВК, 1995. – 393 с.
4. Лосев А.Ф. Античная мифология в ее историческом развитии. – М.: Учпедгиз, 1957. – 620 с.
5. Мид М. Культура и мир детства. Избранные произведения. – М.: Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1988. – 429 с.
6. Мир и Эрос. Антология философских текстов о любви. – М.: Политиздат, 1991. – 335 с.
7. Мифы народов мира. Энциклопедия: В 2-х т. – М.: Советская энциклопедия: Издательство малого предприятия «Останкино», 1991. – Т. 2. – 719 с.

Лук'яненко О.М.,

*асистент кафедри філософії Київського національного економічного
університету ім. В. Тет'яна,*

Україна, м. Київ

АНАЛІТИЧНА ФУНКЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ У СОЦІАЛЬНОМУ ПІЗНАННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

В офіційному дискурсі загрози інформаційній безпеці України визначено не в повному обсязі. Для вирішення завдання уточнення переліку вказаних загроз варто використати аналітичну функцію соціальної філософії у соціальному пізнанні. На думку вітчизняного філософа В. Абрамова, соціально-філософський підхід як методологічний засіб виконує низку функцій діагнозу: акумуляцію методичного досвіду діагнозу, яким володіє конкретний суб'єкт; забезпечення виділення об'єкта діагнозу із маси

соціальних явищ; визначення найефективніших напрямів діагностики соціального об'єкта [1, с.106]. Використовуючи запропонований В. Абрамовим діагностичний метод виокремимо об'єкти національної інформаційної безпеки як об'єкти діагнозу: людина і громадянин – їхні конституційні права і свободи у інформаційній сфері; суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне середовище ресурси; держава – її конституційний лад та інформаційний суверенітет.

Наступним кроком є визначення найефективніших напрямів діагностики національної інформаційної безпеки як соціального об'єкта. Такими напрямками пропонуємо визначити: інформаційно-психологічна безпека людини та суспільства; інформаційно-технологічна безпека (кібербезпека) людини, суспільства, держави; організаційна безпека суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки як управлінських структур у цій специфічній сфері.

З урахуванням результатів наукових досліджень [1-4] структуруємо загрози інформаційній безпеці України наступним чином:

1) загрозами інформаційно-психологічній безпеці людини та суспільства є: зовнішні негативні інформаційні впливи на суспільну свідомість через ЗМІ, а також мережу Інтернет; використання засобів масової інформації, а також мережі Інтернет для пропаганди сепаратизму за етнічною, релігійною та іншими ознаками; інформаційно-психологічний вплив на населення України, у тому числі на особовий склад військових формувань, з метою послаблення їх готовності до оборони держави та погіршення іміджу військової служби; недостатня розвиненість інститутів громадянського суспільства, недосконалість партійно-політичної системи, непрозорість політичної та громадської діяльності, що створює передумови для обмеження свободи слова, маніпулювання суспільною свідомістю; негативні інформаційні впливи, в тому числі із застосуванням спеціальних засобів, на індивідуальну та суспільну свідомість; відставання України від розвинутих держав за рівнем інформатизації соціальної та гуманітарної сфер, насамперед освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, культури; недодержання прав людини і громадянина на одержання інформації, необхідної для захисту їх соціально-економічних прав; поширення в засобах масової інформації невластивих українській культурній традиції цінностей і способу життя, культу насильства, жорстокості, порнографії, зневажливого ставлення до людської і національної гідності; тенденція до витіснення з інформаційного простору та молодіжної культури українських мистецьких творів, народних традицій і форм дозвілля; послаблення суспільно-політичної, міжетнічної та міжконфесійної єдності суспільства; відставання рівня розвитку українського кінематографу, книговидавництва та бібліотечної справи від рівня розвинутих держав;

2) загрозами кібербезпеці людини, суспільства, держави є: прояви комп'ютерної злочинності, комп'ютерного тероризму, що загрожують сталому

та безпечному функціонуванню національних інформаційно-телекомунікаційних систем; несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів органів державної влади; перехоплення інформації в телекомунікаційних мережах, радіоелектронне глушіння засобів зв'язку та управління; відставання вітчизняних наукоємних і високотехнологічних виробництв, особливо у сфері телекомунікаційних засобів і технологій; порушення встановленого регламенту збирання, обробки, зберігання і передачі інформації з обмеженим доступом в органах військового управління та на підприємствах оборонно-промислового комплексу України; несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів, незаконне збирання та використання інформації з питань оборони; реалізація програмно-математичних заходів з метою порушення функціонування інформаційних систем у сфері оборони України; недостатній рівень інформатизації економічної сфери, зокрема кредитно-фінансової системи, промисловості, сільського господарства та ін.; несанкціонований доступ, порушення встановленого порядку роботи з інформаційними ресурсами в галузях національної економіки, викривлення інформації в таких ресурсах; використання неліцензованого і несертифікованого програмного забезпечення, засобів і комплексів обробки інформації; недостатній рівень розвитку національної інформаційної інфраструктури; недостатній захист від несанкціонованого доступу до інформації внаслідок використання іноземних інформаційних технологій та техніки; неконтрольована експансія сучасних інформаційних технологій, що створює передумови технологічної залежності України; недостатня надійність інформаційно-телекомунікаційних систем збирання, обробки та передачі інформації в умовах надзвичайних ситуацій; низький рівень інформатизації органів державної влади, що унеможливило здійснення оперативного контролю та аналізу стану потенційно небезпечних об'єктів і територій, завчасного прогнозування та реагування на надзвичайні ситуації; зниження наукового потенціалу в галузі інформатизації та зв'язку; низька конкурентоспроможність вітчизняної інформаційної продукції на світовому ринку;

3) загрозами організаційній безпеці суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки як управлінських структур у цій специфічній сфері є: негативні інформаційні впливи, спрямовані на підрив конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів України; поширення у світовому інформаційному просторі викривленої, недостовірної та упередженої інформації, що завдає шкоди національним інтересам України; поширення суб'єктами інформаційної діяльності викривленої, недостовірної та упередженої інформації; розголошення інформації, яка становить державну та іншу передбачену законодавством таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави; приховування, несвоєчасне надання інформації або надання недостовірної інформації населенню про надзвичайні

екологічні ситуації чи надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру; відтік за кордон наукових кадрів та суб'єктів права інтелектуальної власності.

З огляду на комплексний характер вказаних загроз діяльність суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки України має бути зосереджена на конструктивній взаємодії держави, громадянського суспільства і людини в питаннях профілактики та протидії цим загрозам.

Література

1. Абрамов В.І. Духовність суспільства: методологія системного вивчення: монографія / В.І. Абрамов. – К.: КНЕУ, 2004. – 236 с.
2. Шевченко М.М. Проблема забезпечення «організаційної безпеки» держави / М.М. Шевченко // Проблеми забезпечення національної безпеки України на сучасному етапі державотворення / Матеріали круглого столу (Київ, 21 жовтня 2010 р.). / за заг. ред. Г.П. Ситника. – К.: НАДУ, 2011. – С. 64-66.
3. Шевченко М.М. Теоретико-методологічні засади розбудови системи інформаційної безпеки України / М.М. Шевченко // День інформаційного суспільства – 2016: матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 19 трав. 2016 р. / упоряд: О.Б. Кукарін, Н.О. Дмитренко, С.Г. Соловійов; за заг. ред. д-ра держ. упр., проф. А.І. Семенченка. – К.: НАДУ, 2016. – С. 267-269.
4. Зозуля О.С. Державне управління забезпеченням інформаційної безпеки України в умовах інформаційно-психологічного протиборства : дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01. / Зозуля Олексій Сергійович. – Київ, 2017. – 261 с.

Невмержицька Н.М.,

*к.філос.н., ст. науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України,
Україна, м. Київ*

НЕОБХІДНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

В українському суспільстві соціальна відповідальність не виступає показником розвиненості системи суспільних відносин, не стала усвідомленою і необхідною нормою. Соціалізація сучасної української молоді перебуває в проблемному стані. Багато соціальних чинників значущі впливає на розвиток особистості студента. Тому, вірне направлення молоді на освітній процес, спрямований на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості. Готовність студентської молоді взяти на себе відповідальність буде залежати від особи яка візьме на себе узгоджувати поведінку людини із системою суспільних

відносин як сфера меж, рамок необхідної поведінки людини, вимог суспільства до індивіда.

Актуальним залишається з'ясування сутнісних ознак, природи соціальної відповідальності, як показника якості модернізації суспільних відносин й основи соціального порядку в нестабільних умовах, а також при пошуку відповідних форм соціального управління. З позицій соціальної філософії категорія соціальної відповідальності пройшла у своєму становленні шлях від відповідальності покарання-примусу до відповідальності-надійності. Проблема формування у студентів соціальних пріоритетів в Україні знаходиться на жаль у критичному стані. Свідомість сучасної молоді людини формується в поширених стандартах одновимірного сприйняття навколишньої дійсності. Конкуренція, боротьба, протистояння – закономірний стан буття природи і людини. Молодь вибирає та користується пріоритетами, які в сучасному соціумі їм тують заважають, а не ведуть їх до саморозвитку, сприйняття нового для формування якісної уяви під час професійного становлення. Забуваючи, що щастя легких шляхів немає. Спокуси сучасного життя поставили людину перед раціональною вимогою відмови від морально-іраціональних переживань; совість, справедливість, збереження гідності, порук смислу. Екзистенційні відчуття тощо поступилися на користь спрощеного буття, яке підлягає кількісному вирахуванню. «Будь простіше», «немає проблем», «живи для насолоди» та багато інших гасел наповнюють людину «маси» прагнення до зрозумілих, звичних цінностей. Важлива проблема, перед якою опинилась сучасна людина, – руйнування основ, на яких стояли звичні для багатьох поколінь опори життя. Сьогодні цей аспект набуває особливої значущості, оскільки світові реалії кидають виклик національній, соціокультурній, державно-політичній самобутності як окремо взятого народу, так і окремого індивіда.

Надибська О. наголошує [4 с.370]: «Система переоформлення ціннісних пріоритетів в Україні демонструють чітку тенденцію у першу чергу, на соціальні, а не на політичні цінності. Зупинимося на декількох комплексах проблем, що виходять на пріоритетні позиції в сучасному українському суспільстві. Політичний хаос який існує в Україні останні роки, надії й розчарування призводять до того, що свідоме розбудувати державу, засноване на впевненості в можливості зробити свій внесок до цього, дещо зблідли. Вирішальне значення для формування інтелектуального потенціалу має освіта. Вищим навчальним закладам належить найважливіша роль у реалізації стратегії економічного зростання на основі знань і у формуванні демократичного і соціально розвиненого суспільства.

Студент, який навчається у ЗВО з першого курсу повинен для себе обрати пріоритети для подальшого накопичення компетенції та вірно їх використовувати під час навчання у студентському житті так і подальше

використання в професійному становленні. А для цього студент повинен бути соціально відповідальним. Брати на себе відповідальність готові не всі студенти (індивіди). Цінності, норми, морально-етичні та естетичні цінності, виховуються у студентів ЗВО, закладають фундамент соціального капіталу, необхідного для формування здорового громадянського суспільства і культури – того, що знаходиться в основі оптимальної системи управління та демократичної політичної системи [2, с.41].

Гришук В. стверджує: «Ефективний соціальний контроль, заснований на загальнолюдських цінностях гуманності, демократичності, справедливості, законності і неухильного дотримання, забезпечення прав людини, є невід’ємною рисою незалежної демократичної соціальної правової держави громадянського суспільства, на шлях розбудови яких стала Україна. Немає жодного виду суспільно значимої діяльності, яка б тією чи іншою мірою не пов’язувалася із відповідальністю, чи реальною, чи потенційною. Під реальною відповідальністю слід розуміти відповідальність в особистісному плані – реальні вчинки людини, що узгоджені з вимогами соціальних норм, а в соціальному плані – негативні наслідки для людини, що настають внаслідок не узгодженості її вчинків з вимогами соціальних норм. Натомість під потенційною відповідальністю в соціальному плані – наявність дієвого механізму соціального контролю, здатного забезпечити притягнення кожного винного до відповідного виду соціальної відповідальності у випадках порушення ним приписів соціальних норм, а в особистісному – усвідомлення людиною можливості відповідальності за наслідки особистої діяльності [2, с.7-8].

Проблема в системі вищої освіти не зменшалось. Загальна адаптація системи до потреб демократичних і ринкових перетворень, входження у світовий освітній простір відбувається все ще повільно. Соціально-економічні негаразди створюють комплекс суперечностей, які стримують реформу галузі, не дозволяють організувати її роботу належним чином. Складні та нові завдання, які постають перед студентами вже на першому курсі, потребують чіткої організації навчального процесу, набуття навичок самостійної роботи з навчальною та науковою літературою, умінь самостійно розподіляти свій час. Розумова, моральна та громадська зрілість студентів виявляється в умінні організувати своє навчання, побут та відпочинок.

Ліхоносова Г. наголошує: «Проблема соціальної відповідальності людини, як відповідальності за свої дії перед суспільством і самою собою, відповідальності, що асоціюється з багатством внутрішньої культури, давно перебуває у полі зору вчених різних галузей знань – філософських, економічних, соціологічних, політологічних тощо. Підкреслимо, що ця проблема має комплексний, складний характер, оскільки пов’язана з дослідженням самої природи людини, її духовно-моральних цінностей та

форм їх прояву. На рубежі двох тисячоліть спостерігається підвищений інтерес до наукових і прикладних аспектів відповідальності в цілому і соціальної, зокрема, як і до багатьох споріднених, близьких за природою норм і суспільних явищ. Це пов'язано з багатьма причинами і серед них чи не найголовніша – поглиблення невідповідності між потребою підвищення морально-духовного потенціалу соціуму, – з одного боку, і реальним перебігом подій, а саме, небажаними змінами у структурі цінностей та соціальних норм поведінки членів суспільства та його інститутів, – з іншого [3]».

Проблема соціальної відповідальності особи:

1. Має комплексний, складний характер;
2. Пов'язаний з дослідженням самої природи особи;
3. Духовний, моральний цінності та форми їх прояву.

Причини:

А. Поглиблення невідповідності між потребою підвищення морально-духовного потенціалу соціуму (з одного боку);

Б. Реальним перебігом подій – небажаними змінами у структурі цінностей та соціальних норм поведінки членів суспільства та його інститутів – з іншого.

На новітньому етапі все чіткіше набуває рис відповідальності взаємності, яка зі сфери морально-етичних догм переходить у сферу фундаментальних законів соціального буття, недотримання яких загрожує нормальному функціонуванню соціальної системи загалом.

Під час навчання у ЗВО в Україні необхідно ознайомити студентів з теоретичними положеннями щодо використання сучасних практик взаємодії держави, бізнесу, громадянського суспільства і людини, які б дозволили посилити взаємну відповідальність усіх суб'єктів суспільного життя, створити умови для стійкого стабільного розвитку держави і суспільства.

Студенти матимуть компетенції (вміння):

– визначати ступені розвитку соціальної відповідальності, як передумови вибору організаційно-управлінських механізмів, імплементації соціальної відповідальності у практику діяльності різнорівневих суб'єктів;

– ідентифікувати напрями активізації соціальної відповідальності на різних рівнях;

– розробляти теоретично-прикладні сценарії запровадження принципів соціальної відповідальності на різних рівнях;

– розробляти пропозиції та проектувати заходи (зобов'язання) сторін соціального діалогу щодо розвитку форм соціального партнерства.

Калінеску Т. виділяє такі завдання науково-прикладного характеру, що потребують відокремлення наступних рівнів соціальної відповідальності особи:

- відповідальність особи стосовно самої себе;

- відповідальність особи стосовно іншої людини;
- відповідальність особи стосовно батьків, дітей і близьких;
- відповідальність особи стосовно соціальних груп;
- відповідальність особи стосовно громадян;
- відповідальність особи перед суспільством. [3].

Призначення сучасної вищої освіти полягає в тому – щоб закласти у людині глибокі загальнокультурні основи, розвинути її загальні здібності, здатність адаптуватися до динамічних умов особистісного, соціального і професійного життя. Ця парадигма освіти передбачає орієнтацію на інтереси особистості, адекватні сучасним тенденціям суспільного розвитку. Освіту можна вважати спрямованою на інтереси особистості, якщо через неї можна розв’язати такі завдання:

- гармонізувати стосунки людини з природою через засвоєння сучасної наукової картини світу;
- стимулювати інтелектуальний розвиток, збагачення мислення та творчість через засвоєння сучасних методів і засобів наукового пізнання;
- керуватись тим, що людина живе в суспільстві, домогтися її успішної соціалізації через занурення в наявну культуру, зокрема й техногенну, у комп’ютеризоване середовище [1];
- враховуючи, що сучасна людина живе в умовах насиченого активного життя інформаційного середовища, навчити її жити в його потоці, створити умови для безперервної освіти;
- зважаючи на інтегративні тенденції розвитку науки й техніки та потребу в новому рівні наукової грамотності, створити умови для здобуття широкої базової освіти, яка дасть змогу доволі швидко переходити до суміжних галузей професійної діяльності.

До основних принципів соціальної відповідальності відносяться:

- підзвітність, яка полягає у тому, що організація має звітувати щодо впливу від своєї діяльності на суспільство і довкілля;
- прозорість, яка означає, що суб’єктам господарської діяльності потрібно бути прозорими в їх рішеннях і діяльності, які впливають на інших. Прозорість не має на увазі розкриття службової інформації, а також інформації, що захищена відповідно до законів або може спричинити порушення правових зобов’язань;
- гуманність – визнання важливості і загальності прав людини, зазначених у Всесвітній Декларації з прав людини;
- страх як категорія, що обмежує ті сфери, на які за жодних умов не повинен поширюватися вплив людини (страх за майбутнє людства, породжений благоговінням перед життям);
- поміркованість у прийнятті тих чи інших рішень (мета поміркованості – збереження життя, і лише майбутнє покоління здатне повноцінно оцінити наслідки теперішньої діяльності);

- патріотизм, як розуміння цінності та унікальності Батьківщини;
- відчуття обов'язку як моральні зобов'язання людини, котрі вона виконує з почуттям совісті;
- моральність, як особлива сфера суспільної свідомості та вид суспільних відносин, мета яких – сформувати способи нормативного регулювання поведінки і дій людей у суспільстві за допомогою норм, принципів і категорій;
- духовність, як процес гармонійного розвитку духовних задатків людини;
- професійна компетентність, як знання, досвід, здобування освіти з відповідної галузі діяльності;
- творча спрямованість, як схильність до творчої ініціативи;
- працелюбність, як риса характеру, котра полягає у позитивному ставленні особистості до процесу трудової діяльності, що виражається через активність, ініціативність, добросовісність, дисциплінованість тощо [5, с.16-17].

Розвиток соціальної відповідальності особистості полягає у вдосконаленні її духовної та соціальної культури через систему принципів соціальної взаємодії (взаємодопомоги, солідарності, доброзичливості, співпричетності), граничних значень досконалого (Віра, Любов, Надія).

Соціальна відповідальність особи має ряд форм прояву наголошує Охріменко О.:

Пряма соціальна відповідальність – являє собою безпосереднє відношення та вплив суб'єкта на об'єкт конкретного соціального зв'язку (об'єкт соціальних дій).

Зворотна соціальна відповідальність – передбачає взаємний вплив об'єкта соціальних зв'язків на їх суб'єкт.

Відкрита соціальна відповідальність – носить публічний характер та проявляється у вчинках носіїв соціально відповідальної поведінки.

Прихована відповідальність – являє собою таку форму соціальних зв'язків, за якої їх суб'єкт бажає уникнути відкритості, гласності, публічності. Мова йде про випадки, коли людина, яка здійснює благодійність, спонсорство тощо, бажає залишатися у тіні, не афішувати себе, свої вчинки.

Безпосередня соціальна відповідальність особи – це та, виникнення і розвиток якої обумовлений внутрішніми якостями, здатностями і установками – совість, достоїнство, любов до ближнього, солідарність, справедливість, гідність, співчуття тощо.

Опосередкована соціальна відповідальність особи обумовлена дією чинників зовнішнього середовища (умовами життя та роботи, особливими обставинами тощо).

Відповідальність людини може бути внутрішньою та зовнішньою. Внутрішня відповідальність є елементом системи управління людиною самою собою, тоді як зовнішня відповідальність – це фактор управління цією ж людиною з боку колективу, інститутів держави, суспільства. [5, с.21-22].

Заклади вищої освіти – це важливий соціальний інститут, в якому створюються суспільні блага (освітні послуги) і нормативи, зразки поведінки, взаємин в колективі і із зовнішнім середовищем – із зацікавленими сторонами (зовнішніми партнерами, клієнтами, органами влади і т.п.). ЗВО володіє наступними властивостями соціального інституту:

- стійкістю форми організації спільної діяльності людей;
- здатністю інтегруватися з соціально-політичною, ідеологічною і ціннісною структурою регіону;
- спрямованістю освітніх послуг вузу на обслуговування і розвиток людини;
- наявністю матеріальних засобів і умов, що забезпечує успішне здійснення соціальних функцій;
- є генератором соціальних норм поведінки, що здійснює соціальний контроль їх дотримання.

Для розуміння ролі ЗВО, як соціально відповідального інституту, необхідно розглянути функції, які він виконує через займане в суспільстві положення:

1) відтворення суспільного інтелекту – надання суспільству освітніх послуг, направлених безпосередньо на обслуговування людини і вільний його розвиток;

2) підготовку висококваліфікованих кадрів – еліти суспільства, як одного з вирішальних чинників розвитку системи освіти в цілому, а соціальна відповідальність відіграє одну з головних чинників забезпечення науково-технічного і соціально-економічного прогресу країни;

3) формування ринку праці – створювані у вузі нові знання напряму впливають на ринок праці, заставляючи переоцінювати значення тих або інших професійних навиків, змінюючи кількісні і якісні вимоги до трудових ресурсів;

4) розвиток культури і норм поведінки (кодекс поведінки, логотип і фірмовий стиль, колективний договір, положення по оплаті праці, винагородам і преміям), наявність і дотримання яких багато в чому визначає психологічний клімат у вузі і його ринкову капіталізацію;

5) стабілізацію соціальних стосунків – вуз виступає активним учасником соціальних взаємодій із зацікавленими сторонами і безліччю представників соціального середовища регіону, в якому він знаходиться [5, с.33-34].

Юр'єва І. наголошує: «Системі соціальної відповідальності притаманні:
– організаційне управління;

- права людини;
- трудові практики;
- навколишнє середовище;
- сумлінні ділові практики;
- проблеми, пов'язані зі споживачами;
- участь в житті співтовариств і їх розвиток [6, с.7].

Особистість є головним компонентом соціальної системи та умовою її розвитку, отже, цілісна особистість – необхідна умова піднесення цілісності суспільства. Формування цілісної особистості передбачає її соціалізацію на основі відповідальних зв'язків у всіх підсистемах суспільства. Закон зростання соціальної відповідальності вимагає, щоб особистість у процесі соціалізації перевела на внутрішньо-особистісний рівень цілісну систему відповідальності. У такій цілісній (відповідальній) особистості знаходить свою завершеність система всезагальної, тотальної відповідальності, як умова вирішення соціальних задач суспільства [7, с.21]».

Для успішного розвитку особистості важливим є – усвідомлення самим студентом неповторності своєї людської індивідуальності. У цей період людина визначає майбутній життєвий шлях, набуває професії і починає випробовувати себе в різноманітних галузях життя; самостійно планує діяльність та поведінку, активно висловлює самостійність суджень та дій. У цьому віці складаються світогляд, етичні та естетичні погляди на основі синтезу багатьох знань, життєвого досвіду, самостійних міркувань і дій.

Усвідомлення студентами соціальної відповідальності надасть їм впевненості у подальшому самостійному житті. Молодь, яка обирає для себе життя наповнене різними знаннями про світогляд, компетенціями в професійній діяльності, активну позицію у суспільних подіях, бажання робити доброзичливі вчинки для товаришів – зможе і взяти на себе будь-яку відповідальність. Під ризик попаде молодь, яка не буде активна та моральні норми якої будуть не прийняті у соціумі.

Формування у студентів соціальних пріоритетів в Україні знаходиться на жаль у критичному стані. Свідомість сучасної молодої людини формується в поширених стандартах одновимірного сприйняття навколишньої дійсності. Конкуренція, боротьба, протистояння – закономірний стан буття природи і людини. Молодь вибирає та користується пріоритетами, які в сучасному соціумі їм тільки заважають, а не ведуть їх до саморозвитку, сприйняття нового для формування якісної уяви під час професійного становлення. Забуваючи, що щастя легких шляхів немає.

Висновок: Соціальна відповідальність вищої освіти пов'язана із зобов'язаннями закладів і студентів співпрацювати та робити свій внесок у розвиток суспільства, громади, довкола якої університет здійснює свою діяльність, та включає ті заходи, дії, до яких вдається університетська

спільнота, щоб реалізувати ці зобов'язання. Важливим компонентом діяльності студентського самоврядування є виховання громадянських цінностей. Велика увага питанням виховання молоді в системі цінностей громадянського суспільства приділяється у всіх країнах, особливо в молодих державах. У дусі європейського громадянства визначаються такі цінності: права людини, людська гідність, базисні людські свободи, демократична законність, мирне співіснування, ненасильницькі способи вирішення конфліктів, солідарність європейців, як культурно ціннісної світової спільноти, неупереджений, раціональний світогляд, рівність шансів, індивідуальна відповідальність бережливе ставлення до природи. При цьому діяльність самоуправління скеровано на досягнення не часткових, а істотних змін у повсякденному житті.

Студенти вважають, що саме життя в період навчання в Університеті повинно стати місцем життєвої радості, миру, спокою, толерантності і співробітництва. Весь її духовний і соціальний клімат, заснований на базі командної роботи, повинен створювати умови для самореалізації особистості, формувати її готовність у майбутньому сприяти створенню свободолобного і демократичного ладу. Вища освіта має не тільки надавати тверді навички для теперішніх і майбутніх поколінь, але й сприяти освіті соціально відповідальних громадян, які прагнуть до створення миру, захисту прав людини і цінностей демократії.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556. <https://www.google.com/search>
2. Гришук В.К. Соціальна відповідальність: навчальний посібник / В. Гришук. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 152 с.
3. Калінеску Т.В. Соціальна відповідальність : підручник / Т.В. Калінеску, Г.С.Ліхоносова, В.С.Альошкін. – Сєверодонецьк: вид. СНУ ім. В. Даля, 2015. – 472 с.
4. Надібська О. Я. Пріоритети як предмет соціального пізнання: [монографія] / О. Я. Надібська, Одеса: Друкарський дім, Друк Південь, 2010. – 456 с.
5. Охріменко О.О., Іванова Т.В. Соціальна відповідальність . Навч. посіб. / О. Охріменко // Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». – 2015. –180 с.
6. Юрьєва И. Социальная ответственность: Опорный конспект лекций для студентов, обучающихся по специальности 8.03050901 «Учет и аудит» / НТУ ХПИ [Каф. экономического анализа и учета; Авт.-сост.: И.А. Юрьева]. - Х.: Изд. НТУ ХПИ, 2016. - 124 с.
7. Шибко О. Соціальні принципи, закони і норми як система соціальної відповідальності / О. Шибко // Схід. – 2009. – № 4 (95). – С. 117-121.

Огорокова В.В.,

*доцент, к.філос.н., доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського,*

Україна, м. Одеса

ОНТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СИМУЛЯКРІВ

Онтологічні засади симулякрів в культурі Постмодерну як окрема філософська проблема займає окреме місце в сучасній науці. Причому, з прискоренням віртуалізації сучасного соціуму збільшується і актуальність даного питання. Історіографія даного питання має свою специфіку, оскільки тут можна виокремити теоретико-методологічний рівень, представлений працями таких філософів як Ж. Батай, Ж. Бодрійяр, Ж. Дельоз, Ф. Джеймсон, Дж. Вард, Ж. Клоссовскі, Д. Харвей, праці яких заклали основу стимуляційної концепції. Серед сучасних дослідників які розглядають вказану проблему в руслі постмодерної культури, концепції віртуалізації суспільства є наступні: В.О. Ємелін [2], А.М. Кірюшин [3], Н.Ю. Клікушина [4], О.І. Руснак [5]. Так, Н.Ю. Клікушина вважає, що з точки зору постмодернізму, «відтворювальний» соціальний порядок – уніфікація, наслідування, «тріумф знакової культури» – призводить до стирання граней між реальністю і уявністю [4, с.95]. В результаті світ втратив властиву йому раціональність і розплився в якийсь текстуальний колаж, зміст якого піддається інтерпретації і переінтерпретації. Реальність поступово розчинилася, прикрита «симулякрами». Постмодерна культура задовольняється світом симулякрів. Все сприймається як цитата, як умовність, за якою не можна відшукати ніяких витоків, початку, походження. Реалістичність тепер є більш ваговою характеристикою для культури, ніж реальність.

Відтак, відмічені засади актуальності даної тематики вказують на необхідність проведення дослідження онтологічних засад симулякрів в постмодерній культурі, що є безпосередньо показником тих змін, які переживає сучасна цивілізація.

Отже, з поступовим впровадженням інформаційних технологій усувається всяка співвіднесеність з дійсністю – суспільство задовольняється штучними системами знаків (симулякрів), заміною реального – знаннями реального. Симулятивна природа сучасного суспільства руйнує соціум зсередини, точніше, трансформує, змінює до невпізнання звичні нам соціальні зв'язки і відносини. Зникає межа між реальністю і симуляцією. Світ і разом з ним людина поступово позбавляються принципу реальності, яка більше не переживається, а лише симулюється. І ми маємо справу вже не стільки з речами і їх однозначними функціями, скільки зі справжніми функціональними симулякрами. Посилюється відчуження людини. Речі замінюють конкретні міжособистісні та соціальні відносини. Так, річ

перестає бути просто способом вирішення певної практичної проблеми, вона цілком здатна вирішити і якийсь психологічний, більш того, соціальний конфлікт. У ситуації, коли для кожної проблеми є своя річ, вона навіть не стільки дозволяє ці конфлікти, скільки піднімає їх ілюзією благополучного вирішення. Механічне рішення заступає на місце соціального рішення або біологічної адаптації. У цьому сенсі машина аж ніяк не є знаком могутності соціального ладу, але знаменує нерідко його безсилля і параліч. Тобто, «машинне» суспільство ламає традиційну систему розуміння речей, втрачає ідентичність, індивідуальність [3].

Так, Ж. Бодрійяр епоху постмодернізму називає взагалі епохою тотальної симуляції. У ситуації постмодерністського суспільства, коли реальність перетворюється на модель, протиставлення між дійсністю і знаками стирається, все перетворюється на симулякр – копію, яка зображує щось, що або зовсім не мало оригіналу в реальності, або з часом його втратило. На думку філософа, саме визначення реальності говорить: це те, що можна еквівалентно відтворити. Таке визначення виникло одночасно з наукою, що постулює, що будь-який процес можна точно відтворити в заданих умовах, і з промисловою раціональністю, що постулює універсальну систему еквівалентності (класична репрезентація – це не еквівалентність, а транскрипція, інтерпретація, коментар). В результаті цього відтворювального процесу виявляється, що реальність – не просто те, що можна відтворити, а те, що завжди вже відтворено в гіперреальності [1, с.152].

О.І. Руснак, спираючись на філософію Ж. Дерріди, приходять до висновку, що реальність знаходить свій онтологічний статус завдяки можливості структурно необхідного повторення, подвоєння, змішуючого «метафізичну опозицію оригіналу та копії, і копії копії в абсолютно іншу область» [5, с.58]. І саме таке зміщення виробляє деконструйований знак – симулякр. Гра симулякрів подвоює і включає в себе бінарні опозиції і протиріччя, але лише в якості однієї з можливостей. В безодні симулякрів втрачається будь-яка модель. Істина оголює свою множинність, заявляє про себе як можливість не істини, представлені в іконах, фантазіях, симулякрах. І, відповідно, істина в тій мірі, в якій вона досяжна для людини, є всього лише однією з безлічі вимірів дискурсивної практики. Через це, на думку вченого, симулякр постає як можливість відкриття нових просторів в сфері пізнання.

Оскільки для світу в цілому немає справжнього зразка, ідеальної моделі, то цей світ не можна вважати видимим, ілюзорним, несправжнім. Серед симулякрів можливі ідеальні прототипи, а також хороші, добрі, щирі речі і явища, просто їх не завжди видно, оскільки вони представлені в одному ряду з негативом. У великому світі симулякрів можливі і малі ідеальні світи. Симулякр для Ж. Дельоза – копія. На думку філософа, в ньому таїться позитивна сила, яка заперечує і оригінал, і копію, і всю ієрархічну структуру світу, оскільки він руйнує старий, звичний світ, одночасно будуючи новий,

майбутній, пластичний, в якому опозиційність нормативності і аномалії буде істотно зглаженою. Симулякр – це фантазмагоричний образ, позбавлений подібності; на противагу іконічному образу, що помістив образ зовні, а живе відмінністю.

Симулякр – не ілюзія, а гіперреальний об'єкт, який абсолютно конкретним чином визначає соціальну дійсність. Для того, щоб перетворитися в дійсність, симулякр повинен в своєму розвитку пройти кілька послідовних стадій: він є відображенням базової реальності; він маскує і спотворює базову реальність; він маскує відсутність базової реальності; він не має відношення до будь-якої реальності, будучи своїм власним чистим симулякром. Інакше кажучи, словами Ж. Бодрійяра, симулякр – це зовсім не те, що приховує собою істину, – це істина, яка приховує, що її немає.

Таким чином, за своєю сутністю симулякр виступає основою образу соціальної реальності, який на відміну від соціального образу не має будь-яких визначених компонентів, не має, отже, структури. При цьому, з іншого боку, симулякр можна розглядати і як образ, який імітує соціальну реальність, створюючи тим самим образ нової соціальної реальності. В цьому випадку стає зрозумілим висновок Ж. Бодрійяра про те, що симулякри перемогли реальне, адже: вони паче не дзеркала реальності, вони вселилися в серце реальності, трансформували її в гіперреальність. Образ не може більше уявити реальність, оскільки він сам стає реальністю, не може її перевершити, трансфігурувати, побачити в мріях, тому що сам образ є віртуальна підкладка реальності. Це означає, що ми живемо в світі симуляції, в світі, де вищим завданням знака є змусити реальність зникнути і замаскувати одночасно це зникнення, в світі, де реальне безсиле і потребує гіперреального як власного продовження. Таким чином, суспільство відтворює себе згідно з колишніми цінностями, тоді як вони давно вже втратили будь-яке значення і сенс.

Література

1. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть / Жан Бодрийяр; пер. с фр. С.Н. Зенкин. – М.: «Добросвет», 2000. – 387 с.
2. Емелин В.А. Симулякры и технологии виртуализации в информационном обществе / В.А. Емелин. // Национальный психологический журнал. – 2016. – № 3 (23). – С. 86-97.
3. Кирюшин А.Н. Идея симулякра в понимании виртуального: от Платона к постмодернизму / А.Н. Кирюшин, А.Н. Асташова. // Гуманитарные научные исследования. – 2012. – № 8. – Режим доступа: <http://human.snauka.ru/2012/08/1593>
4. Кликушина Н.Ю. Понятие виртуальной реальности в курсе истории и философии науки / Н.Ю. Кликушина. // Эпистемология & Философия науки. – 2009. – № 4. – Т. XXII. – С. 86-103.
5. Руснак О. Постмодерн: симулякр и реклама / О. Руснак. // STUDIA UNIVERSITATIS Moldova. – 2010. – № 3 (33). – С. 57-64.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ МАШИННОЇ ЕТИКИ

Сучасні дослідники в сфері штучного інтелекту (ШІ) активно намагаються відтворити в машинному середовищі те, що складає суть природи людини: свідомість, свободу, творчість, уяву, почуття та емоції, інтенціональність тощо. Серед основних проблем постає і відтворення етичної компоненти людини. Щороку машини стають розумнішими і технологічно досконалішими, вчені навіть говорять про момент сингулярності, коли машинний інтелект досягне рівня, що перевищує людський [Boyles M. 2018]. Відповідно, постає питання безпеки та захищеності людства від певних дій та операцій машин; науковці серйозно замислюються над створенням машин, які володіли б етичними властивостями і не могли зашкодити людству. Вони також розуміють, що досягнення повноцінного результату у цій сфері можливе лише за умови активного діалогу з філософами. Адже для того, щоб реалізувати етичні принципи в машині, для початку необхідно розібратись, а що таке етика? якими принципами ми хочемо наділити машину? що робити з етичним релятивізмом? чи можливо уникнути його негативних наслідків? чи може людина створити машину, яка буде розумнішою та моральнішою за неї? Чи потрібно створювати таку машину? Чи не буде це кінцем людської раси?

Сучасні етичні дослідження в сфері ШІ можна поділити на дві сфери. Перша сфера інтелектуальної активності пов'язана із етичним ставленням людини до самих комп'ютерних девайсів, із сферою їх безпечного використання, безпекою приватного простору (computer ethics). В сучасному світі активно діє кіберполіція, яка слідкує за адекватною та законною поведінкою на теренах віртуального простору. Сфера машинної етики – це сфера, яка ставить питання, чи можливим є моральний штучний агент взагалі (machine ethics) [Anderson, Anderson 2007b]. В даній роботі ми активно звернемо увагу саме на другу сферу досліджень.

Отже, чи можливо створити етичну машину, здатну визначати критерії власної поведінки, самостійно думати та мати власну позицію, бути співчутливою та вірною, люблячою та жертвовною? Вчені досить обережно висловлюються стосовно перспектив та можливостей створення такої машини, проте цілеспрямовано рухаються до мети. Для початку необхідно виділити ті риси, якими повинна володіти істота, що претендує на стугус моральної, а саме: свобода, інтенціональність, здатність приймати рішення, аналізувати, нести відповідальність, свідомість, емоційність, чутливість та розумність. Цікавим є співвідношення понять моральності та розумності, оскільки при

створенні морального агента (англ. АМА – artificial moral agent) ці дві якості повинні взаємодоповнювати одне одного. Як люди, ми ніколи не зможемо визнати суб'єкта повною мірою моральним, якщо він не володітиме розумністю, оскільки мораль пов'язана не лише з його здатністю чинити правильно, але й з розумінням причин та наслідків вчинків. Моральний вчинок передбачає чітке усвідомлення з необхідністю діяти певним чином.

Відповідно, Дж. Мур виділяє чотири види моральних істот [Moore 2006]:

- агенти етичного впливу (англ. ethical-impact agents) допомагають людині у виконання певних видів робіт, відповідно виконують певну етичну функцію;

- імпліцитні агенти (англ. implicit ethical agents) здатні діяти у людському середовищі та відповідати за безпеку та надійність;

- експліцитні агенти (англ. explicit ethical agents) здатні висловлювати певні моральні судження та обґрунтовувати їх, використовувати попередній досвід для формування етичної поведінки;

- вільні моральні агенти (англ. full ethical agents) обов'язково володіють власною думкою, високим рівнем чутливості, здатні до ґрунтовної оцінки дійсності, свідомі, інтенціональні та свобідні, а значить несуть відповідальність за свої дії. Досі людство не створило таких штучних агентів, оскільки моральними повною мірою можуть бути лише люди.

В процесі дослідження виникає потреба розрізнення імпліцитного та експліцитного моральних агентів [McDermott 2008; Anderson, Anderson 2007]. Перший завантажений набором інформації і може виконувати певні функції по розв'язанню етичних дилем. Проте він не володіє думкою від першого лица та виконує лише ті правила та принципи, що вже закладені в ньому. Він позбавлений здатності повноцінно навчатись. Експліцитний агент, на думку дослідників, здатний навчатись, аналізувати та робити висновки на основі попереднього матеріалу, доводити їх правильність, а отже його поведінка є більш гнучкою та людиноподібною. Зокрема, втілення такого експліцитного агента було здійснено у сфері медицини; програма EthEl допомагала хворим людям приймати ліки [Anderson, Anderson 2007]. Останній вид морального агента, а саме вільний моральний агент (англ. full ethical agent), володіє свідомістю, інтенціональністю та свобідною волею.

Не зважаючи на різноманітні підходи та досягнення у сфері моделювання моральних машин [Wallach, Allen, Smit 2008; Anderson, Anderson 2007], вчені зтикаються із рядом проблем, зокрема:

- для того, щоб діяти морально машина повинна володіти можливістю висловлюватись від першого лица, мати свою думку та осмислювати ситуацію. Вона повинна володіти власними інтересами та бути здатною на певні внутрішні конфлікти, результатом вирішення яких і буде моральна поведінка. Проте проста маніпуляція символами та дія згідно алгоритмів не передбачає такого розуміння та осмислення як свого внутрішнього стану, так і

ситуації загалом. Навіть навчання нейросіток у людському середовищі не передбачає виникнення суб'єктивності та автономності мислення, оскільки машина вчитиметься лише тому, що запропонує їй це середовище. Оцінка етично проблематичної ситуації передбачає критичність мислення та здатність резистентності тим подіям, частиною яких є моральний агент. Суспільство може диктувати різні форми поведінки, але людина тому і залишається людиною, що здатна протистояти негативним, на її думку, тенденціям і висловлювати свою власну позицію. Чи здатна машина на таку свободу мислення та поведінки? Питання залишається відкритим. Особливо гостро стоїть проблема відповідальності за певні дії. Чи здатна машина бути відповідальною? На даний час відповідь ні, оскільки усі дії машини обумовлені лише практичністю та доцільністю, орієнтовані на досягнення оптимальних результатів і не мають нічого спільного із внутрішнім вибором, особистим конфліктом, проблемою совісті тощо;

- мораль неможлива поза поняттям ідеального, яке і стає каменем спотикання дослідників у сфері ШІ. По-перше, необхідно дати відповіді на питання що таке ідеальне? якою є його природа? що є джерелом ідеального? може людина створити щось ідеальне чи ідеальне подібне до фізичних законів, які ми відкриваємо, але не створюємо? По-друге, навчаючись, машина зіткнеться із релятивізмом у трактуванні поняття ідеального. Відповідно, якими критеріями керуватиметься машина при виборі певного алгоритму дій та хто буде визначати ці критерії? По-третє, прописування певних ідеальних конструктів у машині позбавлятиме її свободи мислення та дій, адже машині заздалегідь буде нав'язаний певний принцип поведінки. Людині так само нав'язуються певні ідеали, проте людина має здатність до їх внутрішнього переосмислення;

- людина володіє певним набором моральних принципів, застосування та функціонування яких часто залежить від ситуації та контексту [Dreyfus 1972; Muehlhauser, Helm 2012]. Контекстність застосування етичних принципів передбачає те, що в різних ситуаціях одні і ті самі принципи можуть мати різне трактування. Часто людський досвід взагалі важко однозначно описати в термінах «добре» чи «погано», оскільки це пов'язано із складністю, неоднозначністю, проблематичністю самої людської природи. Людська поведінка настільки гнучка, що це створює проблеми при спробі її машинного моделювання. Відповідно, постає питання якими саме принципами повинна володіти машина? Чи можливо технічно прописати усі можливі варіанти застосування тих самих етичних моделей?

- проблема створення моральної машини також пов'язана із певною інтуїтивністю самих основних етичних принципів. Такі явища як любов, милосердя, співчуття, жертвовність є «непідійомними» для штучного інтелекту, оскільки не мають чіткого алгоритму застосування. Їх неможливо «прописати» у програмі, оскільки будь-яке прописування позбавлятиме

машину свободи, необхідної для моральної поведінки. Та й як перевірити у машини наявність вищезгаданих переживань? Людина здатна зробити це інтроспективно, в той час, як штучний інтелект зафіксує лише здатність до певної дії. Проблема «квалій» також залишається гострою для творців ШІ;

• ще одним викликом для штучного інтелекту є ціннісний релятивізм. Звісно, можна стверджувати, що філософи та науковці працюють над осмисленням фундаментальних етичних принципів, проте на даний час неоднозначність в ціннісних орієнтирах не впливає позитивно на розвиток машинної етики. Чого саме навчати машини? Чи знаємо ми, які цінності вважати пріоритетними? Якою є природа цінностей? Загалом дослідження у сфері штучного інтелекту володіють одним спільним недоліком: науковці пробують змоделювати та прописати те, природу чого самі однозначно і чітко не можуть пояснити: свідомість, мораль, уява, творчість, емоції та почуття, свобода тощо. Разом з тим, ми повинні усвідомлювати той факт, що дослідження будуть продовжуватись і не втрачатимуть своєї гостроти та актуальності. Людська допитливість не знає меж. В процесі наукових досліджень у сфері штучного інтелекту будуть реалізовуватись не лише людські потенції та можливості, але й відбуватиметься краще розуміння самої людської природи, схоплення межі між пізнаваним та непізнаваним, змодельованим і тим, що неможливо змоделювати, а це відкриватиме перед людиною нові горизонти пізнання та самопізнання.

Література

1. Anderson M., Anderson S. (2007). Machine Ethics: Creating an Ethical Intelligent Agent. *AI Magazine*, 28(4), 15-26.
2. Anderson, Susan Leigh, and Michael Anderson. 2007b. “The Consequences for Human Beings of Creating Ethical Robots.” In *Human Implications of Human-Robot Interaction: Papers from the 2007 AAAI Workshop*, edited by Ted Metzler, 1–4. Technical Report, WS-07-07. AAAI Press, Menlo Park, CA. <http://www.aaai.org/Papers/Workshops/2007/WS-07-07/WS07-07-001.pdf> (2018, December, 13).
3. Boyles, M. (2018). A Case for Machine Ethics in Modeling. *Human Level Intelligent Agents*. Retrieved from: https://www.kritike.org/journal/issue_22/boyles_june2018.pdf (2018, December, 13).
4. Dreyfus, H. (1972). *What Computers Can't Do*, New York: MIT Press.
5. McDermott, D. (2008). Why Ethics is a High Hurdle for AI. *Computer Science Department Yale University*. February 29, 2008. Retrieved from: <http://www.cs.yale.edu/homes/dvm/papers/ethical-machine.pdf> (2018, December,13).
6. Moor J. (2006). The Nature, Importance, and Difficulty of Machine Ethics. *Intelligent Systems*, IEEE, 21(4), 18-21.
7. Muehlhauser, L., Helm, L. (2012). *Intelligence Explosion and Machine Ethics*. Retrieved from: <https://intelligence.org/files/IE-ME.pdf> (2018, December, 13).
8. Wallach, W., Allen, C., Smit, I. (2008). Machine morality: bottom-up and top-down approaches for modelling human moral faculties. *AI & SOCIETY*, April 2008, 22 (4), 565-582.

Цихуляк І.М.,

*аспірант Чернівецького національний університет ім. Ю. Федьковича,
Україна, м. Чернівці*

ВІЗІЯ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ЩОДО ЛЮДИНИ В УМОВАХ ПОЛІТИКО-СОЦІАЛЬНОГО ПОСТМОДЕРНІЗМУ

II Ватиканський Собор, що відбувся на зламі історичних віх, значною мірою змістив тектонічні пласти адмін-еклезіологічних нашарувань католицизму. Відтепер політика «aggiornamento» стане для Католицької Церкви своєрідною інструкцією щодо моделювання принципів та форм євангельських чеснот в нових постмодерних соціокультурних та політико-адміністративних умовах. Принцип оновлення стане еклезіологічною оптикою на перегляд всієї антропологічної панорами.

Незважаючи на те, що людина являється наскрізною проблемою для всієї філософської думки, тільки у XX столітті західноєвропейська філософська антропологія як напрямок, спромоглась окреслити людину як особливий вид буття. Відтак наукова думка, скеровуючи світло на людину та розглядаючи її в системі координат загальнолюдських ціннісних орієнтацій, в межах властивої концептуалістики намагається відповісти на питання, що таке людина.

«В постсекулярну добу (після деконструкції провідних традиційних ідеологем та метапрограм – зокрема й релігійних та філософських, що служили дієвими поведирями в історії людства) і філософія, і релігія втратили можливість зазіхати на роль безумовних фундаторів організації людського світогляду та істинних адекватних регуляторів людської свідомості (ціннісно-нормативна система). І філософія, і релігія виявились у ситуації, коли ніхто не сумнівається у їхній потребності, однак постійно верифікується адекватність пропонованих ними шляхів, моделей належного майбутнього, способів його досягнення. Зрештою, жодна з них не може сьогодні бути дороговказом, а лише засобом людського самозростання» [1].

Політичний менеджмент всіх епох, розгортаючи гуманітарні перспективи скеровані на реалізацію благ людства, конспірував притаманну йому доцільність, а в цілому - вороже ставлення до особи. Чорними дірами таких «соцпрограм» були прелюдії дегуманізації. Голокост, голодомор, геноцид, етноцид – далеко не виключний перелік знаряддя антилюдської ідеології. Утопічність доктрин та деструкція закономірних онтологічних принципів, ігнорування соціальними інтересами індивідуума, залишали особу як суб'єкт суспільної політики на узбіччі духовно соціального розвитку. Все це успішно провадило людство на фінішний рубікон тотальної недовіри і скепсису XXI століття.

«Чи є сьогодні інституції, які б проголошували вічні ідеї в «новій заквасці», опертій на вищу і дієву авторитетну складову»? «Чи може Церква в умовах світової глобалізації претендувати на роль промощена нової ідеології»?

Синтезуючи історіософські та етносоціальні аспекти, Католицька Церква намагається повернути людину на її заслужений п'єдестал. З огляду на поширення та соціальну стигматизації секулярних ідеологій – завдання над важке. Про це з надзвичайною турботою говорив Папа Іваан Павло II. «Це стає особливо нагальним сьогодні, коли щораз численніші і серйозніші лиха загрожують життю людей і народів, а особливо життю кволому і безборонному. Поряд із давніми, дошкульними нещастями – злиднями, голодом, ендемічними хворобами, насильством і війнами – сьогодні з'являються нові, які набирають досі не знаних форм і тривожних розмірів. Все, що важить на саме життя: будь-які вбивства, геноцид, зігнання плоду, евтаназія і добровільні самогубства; все, що порушує цілість людської особи: покалічення, тортури тіла і душі, психічний тиск; усе, що принижує людську гідність: нелюдські умови життя, самочинні арешти, депортації, невірницьтво, проституція, торгівля жінками і дітьми, а також немилосердні умови праці, коли до робітників ставляться як до звичайного знаряддя задля зиску, а не як до вільної відповідальної особи – всі вчинки й заняття такого роду є ганебними. Вони отруюють людську цивілізацію, завдаючи більшої ганьби кривдникам, аніж покривдженням, вони є найбільшим безчестям Творцю» [2].

Останні півтори тисячі років Церква постійно висловлює свою думку про людину. Формує науку про її місце та роль. Визначає Альфу і Омегу її екзистенції. Спостерігаючи за процесом соціального розквіту, Церква робить це з однією метою: турбота про особу, відповідальність за неї перед самим Творцем. Християнська візія про людину закорінена в Божественній акті творіння. Навчання про персону-особистість християнство виплекало з Об'явлення. Мова не йде про абстрактну людину, але про цілком реальну, конкретну і історичну, яку Церква провадить до спасіння. Людину, яка розкривається в соціокультурному та духовному персоналізмі.

«Високо цінуючи чудове біблійне послання, соціальна доктрина Церкви докладно зупиняється, насамперед, на основних і невід'ємних аспектах людської особи задля того, щоб виокремити найістотніші грані її тайни і гідності. У минулому не бракувало різних редукційних концепцій людини, багато з яких іще й досі відіграють трагічну роль на сучасній історичній сцені. Вони мають ідеологічний характер або просто становлять наслідок поширених звичаїв чи уявлень про людство, життя людини і її долю. Спільним знаменником їхньої хибності виступає створення спотвореного образу людини, оскільки наголошується лише один з багатьох людських аспектів, на шкоду всім іншим» [3].

Досвід розбудови державних інституцій, показує, що попри шире намагання забезпечити реальну свободу совісті для своїх громадян, Україна ще не спромоглася виробити *modus vivendi* стосовно Церкви. Владні структури майже завжди незграбно ставляться до Церкви, виявляючи елементарну необізнаність і нерозуміння її внутрішньої сутності. Не дивно, що в контексті подібних поглядів людина відчуває себе загубленою, позбавленою будь-якої опіки, а з іншого боку, - ніким не керованою і нікому не підвітною.

Католицька Церква проголошує, що людське життя за своєю суттю священне, а гідність людської особи – це фундамент моральної концепції будь-якого суспільства. Ця віра – основа всіх принципів нашого соціального вчення. Воно виходить саме з цього, коли аналізує ситуацію з, наприклад, абортами, евтаназією, операціями з людськими стовбуровими клітинами тощо. Крім того, соціальне вчення в цьому ключі розглядає і проблему війни. Національні уряди мають захищати право людини на життя, відшукуючи чимдалі ефективніші шляхи запобігання конфліктам і розв'язання їх у мирний спосіб. Католицька соціальна доктрина вважає, що кожна особа дорогоцінна, що людина важливіша за будь-яку річ і що кожна інституція має оцінювати ситуацію з огляду на те, чи та не створює загрози життю й гідності людської особи [4].

Переосмисливши античні уявлення про людину, Церква кристалізувала цей спадок, розглянувши спочатку в теологічній площині, а згодом під антропологічними та соціальним кутом зору. У свою чергу, біблійна спадщина, яка у розмаїтті жанрів представляє людину, стала практичною методикою еклезіологічного наративу науки церкви про людину. Концептуальні положення про людину, перенесені з писаних полів в площину людської морально-етичної, соціокультурної, політико-економічної комунікації, стали ферментуючими елементами соціальної доктрини католицизму.

Література

1. Оксана Горкуша. Актуальність релігії та сакральних цінностей в постсекулярну добу (європейський та український контекст) https://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/59505/
2. Енцикліка *Evangelium Vitae* Святішого Отця Йоана Павла II. http://www.pro-life.vinnica.ua/personaggi/evangelium_vitae.pdf
3. Компендіум соціальної доктрини церкви. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_uk.p
4. Католицька соціальна доктрина та права родини й дитини. [Інтернет ресурс] режим доступу <http://catholicnews.org.ua/katolicka-socialna-doktrina-ta-prava-rodini-y-ditini>

ФІЛОЛОГІЯ І ЛІНГВІСТИКА

Думанська Л.Б.,

*ст. викладач кафедри мовної підготовки Центру підготовки спеціалістів для зарубіжних країн Одеської державної академії будівництва та архітектури;
учитель вищої категорії, старший учитель Одеського ліцею «Європейський»,
Україна, м. Одеса*

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ПРАЦЯХ ОЛЕКСИ ГОРБАЧА

Представниками української діаспори, особливо західної, зроблено вагомий внесок у розвиток культури, мистецтва, літератури, науки не тільки українського народу, а й народів тих країн, у яких вони проживають і працюють. Українські мовознавці, перебуваючи в діаспорі внаслідок неприйняття мовної політики тоталітарного режиму, досліджували закономірності розвитку української мови, її функціонування у різних сферах, зокрема в науці та техніці. Серед них – знані у світі науковці: Ю. Шевельов, О. Горбач, І. Огієнко (митрополит Іларіон), В. Сімович, А. Вовк, Я. Рудницький та інші.

Будь-яка терміносистема є інструментом розвитку відповідної сфери наукових знань, тому досконалість, стабільність, усталеність термінологічної системи свідчать про процес еволюції даної науково-професійної галузі. Об'єктом дослідження вчених діаспори став процес становлення, формування термінології окремих галузей, функціонування, унормування та походження українських науково-технічних термінів.

Велику увагу проблемам українського термінотворення приділяв мовознавець Олекса Горбач. Працюючи на посадах лектора української мови в університетах у Геттінгені, Марбурзі, Франкфурті над Майном, наукового секретаря Головної Управи НТШ, професора Слов'янської філології Українського Католицького Університету в Римі та Українського Вільного Університету в Мюнхені, декана відділення східних і позаєвропейських мов і культур університету у Франкфурті над Майном, Олекса Горбач зробив значний внесок у розвиток мовознавчої науки. Професор Олекса Горбач ґрунтовно досліджував діалектологію, граматику, арго, «розшукував українські стародруки й рукописи в книгозбірнях та архівах давніх західноєвропейських науково-культурних і релігійних центрів, ... докладно знайомився з описами слов'янських писемних старожитностей, консультувався з бібліотекарями та відомими архіварами, синтезував розкидані по різних виданнях скупі свідчення про пам'ятки» [1].

Доробок видатного лінгвіста охоплює понад 360 наукових праць, серед яких слід відзначити праці, у яких досліджуються проблеми військової та морської і судноплавної термінології, терміносистеми мореплавної «рожі вітрів» українського Причорномор'я, лісогосподарської та лісосплавної лексики південних гуцулів Південної Буковини та Мармарошини, української зоологічної, ботанічної та виноробної термінології, лексики українських шахістів та картярів, церковно-музичної термінології [2; 3; 4] тощо.

Олекса Горбач розглядає засади періодизації історії української літературної мови з урахуванням синхронного та діахронічного методів дослідження, детально аналізує всі етапи мовного розвитку, простежує особливості функціонування української наукової термінології під впливом мовних та позамовних чинників, повертаючи народові «разом із призабутими чи й невідомими словниками імена їх авторів, про яких подано максимально можливу інформацію з різних українських та іноземних джерел, адже у роки комуністичного свавілля більшість українських вчених, які працювали над розвитком мови, були безжалюно знищені, і їх сліди губилися в мороку гулагів» [5, с.39].

У роботі «3 історії української церковно-музичної термінології» О. Горбач дослідив прямі запозичення з грецької мови, а також терміналькльки у церковнослов'янській мові, відзначивши, що «якщо поруч виступають два тотожні терміни, з-поміж яких один - це церковнослов'янська калька-переклад, а другий – позичений грецький вираз, то звичайно так буває, що такий слов'янський переклад давніший, бо виник тоді й там, де ще добре розуміли по-грецьки й старалися перекладати грецький термін докладно за його словотвірними елементами» [3]. Серед грецьких термінів, що перекладено, автор виділяє такі групи: 1) назви священнослужителів (священик – архієрей; читець – анагност тощо); 2) назви книг (восьмигласник – октоїх тощо); 3) назви Богослужб та їх частин (Богослужба – літургія; всенощна – панахида тощо). Окрім того, у статті Олекса Горбач детально описав назви музичних інструментів, приділивши значну увагу церковним термінам; назви голосів; терміни на позначення інтервалів у музиці тощо.

Стаття «Українська народня релігійно-християнська термінологія й лексика» продовжує тематику релігійної термінології. Релігійно-християнські терміни автор досліджує, попередньо поділивши їх на лексикотематичні групи: 1) церква (церква, баня, притвор, хори, хрестильниця, хоругви, царські врата, вівтар, кивот, захристія, кадильниця, плащаниця, калаталка, аналой, іконостас тощо); 2) парафія (парафія, приходство, дочерна церква, священик, попадя, дяк, вікарій, паламар, ризи, ряса, фелон, хористи тощо); 3) свята (храмове свято, Свят-вечір, Різдво, Собор Богородиці, Богоявлення, Трьох Святителів, Стрітєння, неділя сироп усна, Благівіщення, Великдень, Вознесіння тощо); чино діяння (літургія, утрєня,

акафіст, молебен, парастас, панахида, процесія, хрещення, кум, крижма, похресник, вінчання тощо) [6, с.110-122].

У статтях «Українська морська й судноплавна термінологія» та «Назви в мореплавній «рожі вітрів» нашого Причорномор'я» О. Горбач досліджує походження та шляхи творення української морської та судноплавної лексики в княжу добу та часи козаччини; аналізує шляхи поповнення української термінології за рахунок запозичень з тюркських, голландської, англійської, французької мов. Автор розглядає підсистеми морської й судноплавної термінології, виділяючи гідрографічну термінологію, суднобудування, рибальства, кліматичну термінологію. Також у цих статтях висвітлено питання голландських, італійських та грецьких запозичень у назвах вітрів за географічним напрямком та відносно курсу корабля.

Результати діахронічного дослідження термінології азартних ігор (кості, доміно, карти, шахи, варцаби-дамки-шашки) О. Горбач описав у статті «Лексика наших картярів і шахістів». Автор розглянув картярські та шахові терміни, вказавши місця створення ігор та встановивши зв'язки термінів з термінами мов-продуцентів, подав історичний аналіз шахових термінів, на підставі гравецьких термінів пояснив значення та походження деяких українських фразеологізмів.

Отже, мовознавці української діаспори ведуть активну роботу в царині становлення, формування та розвитку української науково-технічної термінології. Погляди О. Горбача є теоретичним підґрунтям розвитку національних терміносистем, його роботи містять цінну термінологічну та діалектологічну інформацію, яка сприятиме кращому вивченню лексичного фонду української мови, з'ясуванню причин і шляхів калькування термінів, терміносполучень з інших мов.

Література

1. Гриценко П. Професор Олекса Горбач і його видання пам'яток української мови / П. Гриценко // Пам'ятки України. – К., 2001. – №1-2.
2. Лексика наших картярів і шахістів. – Торонто, 1960. – 16 с. Відб. з: «Вільне слово». – 1960. – С. 22-32.
3. Горбач О. З історії української церковно-музичної термінології / О. Горбач // Бібліографія вчених-термінологів України. Термінографічна серія. СловоСвіт. – Львів, 2004. – С. 58-78.
4. Назви в мореплавній «рожі вітрів» нашого Причорномор'я. – Мюнхен, 1968. – Відб. з: «Християнський голос». – №15-20.
5. Дужа-Задорожна М., Задорожний В. Проблеми термінології у наукових працях Олекси Горбача / М. Дужа-Задорожна // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології. – Львів, 2006. – №559. – С. 38-39.
6. Горбач О. Українська народня релігійно-християнська термінологія й лексика / О. Горбач // Бібліографія вчених-термінологів України. Термінографічна серія. СловоСвіт. – Львів, 2004. – С. 79-133.

ПЕДАГОГІКА

Проблеми виховання особистості в умовах інформаційного суспільства

Савич А.В.,

*ст. викладач кафедри філософії та політології
Національної металургійної академії України,*

Україна, м. Дніпро

АЛГОРИТМ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Розвиток суспільства є неможливим без всевітньої активізації інтелектуального, духовного потенціалу суспільства. Розуміння цього дає змогу знаходити ефективні шляхи і методи формування інтелігентної особистості спеціаліста, яка здатна реалізувати свій творчий потенціал у всіх сферах життєдіяльності.

Реалії життя явно демонструють невідповідність між спеціально-професійно і соціально-моральною загальнокультурною підготовкою студентів як майбутніх спеціалістів.

Стаючи інтелігентом після отримання диплома чи посади, людина нерідко не є ним за своєю сутністю і способом життя адже саме інтелігенція є ініціатором ідей, творчості, розвитку і перспективи. У зв'язку з цим фактором, який ефективно впливає на духовний та моральний розвиток особистості культури.

За всіх часів поціновувалися люди, які вміли творчо, нестандартно підходити до будь-якої справи, тому проблема формування творчо активної особистості була і залишається актуальною. На даний момент у науці накопичено чимало матеріалу щодо проблеми творчості і формування творчих задатків (здібностей).

У нашому розумінні, творчість – це процес створення людиною об'єктивно або суб'єктивно якісно нового за допомогою специфічних інтелектуальних процедур, які не можна уявити як дії, які чітко регулюються у певному соціокультурному середовищі.

Аналіз процесу становлення особистості студентів як професіоналів дає змогу виділити наступну динаміку поетапного засвоєння творчої активності:

- емоційне сприйняття майбутньої професійної діяльності;
- осмислення свого місцеположення у певному соціокультурному середовищі;

- системне засвоєння, основане на дослідницькому способі дії;
- навчальне застосування, засноване на пошуковому способі дії;
- творче застосування знань, одержаних у результаті навчання.

Таким чином, спосіб здійснення майбутньої діяльності є основним показником індекса критерія творчої активності у процесі навчання.

Освіта і виховання у ВНЗ покликані відображати високу мету творчої особистості, яка здатна сприймати інноваційні процеси у суспільстві, використовувати нові технології і яка поділена високою професійною культурою.

Реалізація даної мети виховання дозволяє формувати наступні особистісні якості студентської молоді:

- здатність свідомо адаптуватися до нових умов життя, уміти орієнтуватися в економічній, соціально-політичній ситуації, берегти свою світоглядну позицію, гуманістичні ідеали і цінності;

- змогу проявити високу соціальну активність, цілеспрямованість, здатність знаходити оптимальне рішення життєвих проблем у критичних і нестандартних ситуаціях;

- бажання досягти життєвих успіхів, розвинути здібності до самостійності у діях і рішеннях, постійного саморозвитку;

- прагнення бути відповідальною особистістю, здатною підкорити свої потреби, вчинки і поведінку законам і нормам моралі свого народу, держави, ВНЗ.

Період навчання у ВНЗ – важливий етап соціалізації студента, він передбачає формування особистості в умовах соціокультурного простору шляхом засвоєння під час виховання і навчання загальнокультурного і соціального досвіду. Студенти накопичують і перетворюють свої цінності та орієнтації, вибірково вводять до своєї системи поведінки ті норми і правила, які прийняті в академічній групі, колективі вищої школи, суспільстві. Процес соціалізації включає також засвоєння студентською молоддю культури людських стосунків і суспільного досвіду, соціальних норм, нових видів діяльності і форм спілкування. Отже, навчання і виховання у ВНЗ є вагомим фактором соціалізації особистості студента, і цей процес соціалізації здійснюється під час життєдіяльності студентів.

На сьогоднішній день студенти – це майбутні працівники керівних структур, учені, психологи, соціологи, державні діячі, спеціалісти у сферах ринкової економіки, носії інтелектуального потенціалу XXI століття, творці нових досягнень культури. Для того, щоб вони реалізували вищезазначені характеристики необхідно створити такий соціокультурний виховний простір, де буде місце Добру, Знанням, Правді і Красі.

Важливим є суб'єктивне сприйняття студентами виховного простору ВНЗ як простору з відповідними принципами, цінностями, простору культури, соціального простору.

У контексті викладеного важливими умовами формування особистості студента у соціокультурному просторі є широке використання в діяльності викладачів і студентів різноманітних культурних цінностей, облік національних традицій у вихованні і навчанні створення нової, гуманної, різнобічної і складної культури середовища, засвоєння загальнолюдських цінностей світової, національної культури з використанням сучасних технологій міжкультурної взаємодії. Виходячи з того, що формування гармонійного розвиненої особистості базується на фундаментальності і безперервності протягом життя, відбувається залучення студентів до досягнення світової культури, оволодіння духовним багатством сучасної цивілізації у її ціннісному розумінні. У цьому контексті зростає значущість соціокультурного простору ВНЗ як фактору формування духовно-морального потенціалу особистості студента, його готовності у творчому оволодінню майбутньої спеціальності до самоствердження, самовираження і самореалізації.

Соціокультурний простір вищої школи виконує наступні функції:

– соціально-адаптаційна, яка передбачає, що професійна, навчальна діяльність є успішною лише для тих, хто цілком соціально адаптований;

– культурологічна функція, яка може реалізуватися лише в культурологічною освітою, тобто такою, в якій слово, мова, думка про культуру втілюються у науково-організованій освітній системі.

Дана функція передбачає заглиблення в культуру, до переживань культурної події як особистісно-значущого вчинку, співучасті у культурному звершенні. Зазначимо, що значна роль приділяється викладанню гуманітарних наук, яких об'єднує те, що всі вони вивчають культуру, особливі форми історичного життя етносів;

– виховна функція пов'язана з формуванням у студентів ціннісного відношення до світу, культури, навколишнього середовища, з усвідомленням себе у цьому світі, з розвитком свого "Я", місцезнаходженням свого місця з-поміж інших людей. Важливими складовими є виховання інтересу і любові до обраної професії, що досягається виробленням у студентів правильної уяви про суспільне значення і зміст роботи; формування у кожного студента переконання у своїй професійній придатності, а також чіткого розуміння необхідності оволодіння всіма дисциплінами, видами підготовки, які передбачені навчальними планами ВНЗ;

– гуманістична функція передбачає залучення студентської молоді до загальнолюдських цінностей, формування у них адекватної цим цінностям поведінки.

У зв'язку з цим постає потреба у вихованні особистості студента як громадянина, здатного до вільного самовизначення і самовираження. Такому студенту буде властиве звернення до цінностей гуманістичного

світосприймання і світорозуміння справедливості, порядності, розуму, доброти.

Соціокультурний простір вищої школи може відіграти значну роль у реалізації завдань гармонійного розвитку людини, у формування системи виховної взаємодії викладачів і студентів.

Література

1. Беокина Р.М., Чудоновский В.Э. Воспоминания о будущей школе. – М.: Просвещение, 1992.
2. Кугель С.А. Молодые инженеры. – М.: Мысль, 1971. – 205 с.
3. Мудрык А.В. Социализация человека. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М., 2004.
4. Орешников И. М. Что такое гуманитарная культура. – Саранск, 1992.
5. Харчев А.Т. Социология воспитания о некоторых актуальных проблемах воспитания личности. – М., 1990.

Філософські, психологічні, історичні та організаційно-методичні питання навчально-виховного процесу

Розман І.І.,

к.пед.н., доцент, Мукачівський державний університет,

Україна, м. Мукачево

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПІДХІД ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ БІОГРАФІСТИКИ

За якісними характеристиками кожна біографія особистості однозначно є унікальною, неповторною; однак застосування до неї різнопланових характеристик дає важливі доповнення до робочого портрету. Досліджуючи, приміром, конкретну персоналію, ми вивчаємо наявність наукових праць, розміри матеріальних статків, благодійницьких пожертв, коло спілкування, життєве кредо та безліч інших фактів, які сприяють реконструкції життєвого шляху людини і визначаємо загальний портрет особистості. З таких позицій продуктивно видається модель «особистісного зростання» американця К. Роджерса, одного із засновників гуманістичної психології.

Сучасний цивілізаційний поступ актуалізує значущість інформаційного підходу, що також знайшов належне науково-теоретичне обґрунтування [4;5].

У педагогічній біографістиці його суть і завдання полягає у необхідності віднайти, нагромадити, систематизувати достатній обсяг інформативних матеріалів про досліджувану біографію для її пізнання в усій повноті

загального і особливого. Значущість цього зростає завдяки комп'ютерним мережам та джерелам інформації, яка стає універсальною, фундаментальною категорією, що пронизує та пов'язує практично усі суспільні й освітні процеси і явища.

При вивченні педагогічної персоналії ця модель може реалізуватися через урахування сукупності психофізіологічних властивостей індивіда, набутих у процесі онтогенезу задатків і здібностей, особливостей його соціалізації тощо. Її домінантою є діяльнісний підхід, згідно з яким головним чинником розвитку особистості є діяльність, яка характеризує форми активності і здатність людини змінювати світ. Цей підхід вимагає розглядати діяльність персоналії у «широкому» сенсі – як динамічну систему її взаємодії із зовнішнім світом та у «вужькому» – як конкретну професійну, наукову, іншу форму активності, в якій вона самореалізується. Процес діяльності здійснюється через множинність дій, що становлять окремі, умовні структурні одиниці: предмет діяльності (елементи середовища, які трансформуються у її продукт); засіб діяльності (знаряддя, стимули праці); процедури, технології, що забезпечують результати діяльності; її умови (соціальні, просторові, часові чинники); продукт діяльності [1, с.124-126]. Застосування цих системоутворювальних компонентів діялісного підходу забезпечують цілісний структурований аналіз педагогічної біографії.

Методологія особистісно-діялісного підходу [2,3] проектує вивчення педагогічної персоналії, спершу як «суб'єкта навчання», що в активних формах (навчальні заклади, громадські організації, самоосвіта, наставництво) пізнає і усвідомлює досвід людства, набуваючи відповідних когнітивних, морально-етичних, національних рис і якостей, а потім реалізує їх у професійно-педагогічній, науковій, громадській, інших сферах діяльності.

На розв'язання таких завдань також спрямовує наступна пара підходів: кількісний – слугує виявленню характеристик персоналії за ступенем розвитку або інтенсивністю проявів притаманних їй властивостей, виражених у конкретних показниках, числах, величинах, та якісний – виявляє сукупність рис, якостей, ознак, які засвідчують винятковість, ідентичність особистості діяча та виокремлюють його серед інших. Хоча між ними існує певна суперечність, вони раціонально доповнюють один одного.

В силу об'єктивних і суб'єктивних причин кількісний підхід й аналіз не одержали належного застосування в історико-педагогічних дослідженнях, тож у цьому випадку доцільно скористатися досвідом їхнього використання у дослідно-експериментальних дослідженнях, зокрема, при підготовці просопографічних досліджень (реєстрація, ранжування, система шкал, моделювання) для характеристики досвіду педагогів з організації навчально-виховного процесу (діагностики, прогнозування та ін.) [7 с.63-66; 8, с.233-327]. Використання методів математичного і соціологічного аналізу потребує відповідної фахової підготовки істориків педагогіки.

З таких позицій інформаційний підхід стає стрижневою основою для реалізації інших наукових підходів, адже їхні пізнавальні можливості обумовлюються доступом до інформації у її безлічі проявів. У «вузькому» значенні, що стосується розв'язання конкретно-наукових проблем біографістики, він перетинається зі змістовим підходом та евристичними методами. У цьому випадку ідеться, по-перше, про раціональне використання можливостей доступу до інформаційних потоків; по-друге, про розумне задоволення інформаційних потреб; по-третє, про ефективне використання нагромадженої інформації, її аналітико-синтетичної обробки, аналізу.

Означені аспекти вказують на роль і місце дослідника-біографа як комунікатора-посередника між джерелами інформації у вигляді матеріалів про життя і творчість педагогічної персоналії та її споживачами – вченими, освітянами, студентами тощо. Це посилює відповідальність за достатній обсяг відбору інформації та зроблені на основі її інтерпретації умовиводи.

Останній із визначених нами «традиційних» методологічних підходів – культурологічний й його різновиди соціально-, інформативно-культурологічний [6, с.63-77] орієнтують на осмислення розвитку людської цивілізації як багатопланової ієрархічної системи «культура», що складається із підсистем «природа», «суспільство», «людина».

З таких позицій кожна конкретна біографія постає як окрема система, що функціонує, розвивається у взаємодії об'єктивних (культурне середовище) і суб'єктивних (індивідуальна культура, свідомість) форм та раціонального й емоційно-чуттєвого складників.

Література

1. Беликов В.А. Образование. Деятельность. Личность: монография. М.: Академия естествознания, 2010. 340 с.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: науково-метод. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 204 с.
3. Варій М.Й. Психологія особистості: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
4. Костікова І.І. Стан і перспективи інформатизації вищої освіти// Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2007. № 7. С. 74-78.
5. Кремень Василь Педагогическая синергетика: понятийно-категориальный синтез. Теория і практика управління соціальними системами 2013. №3. С.3-19.
6. Крылова Н.Б. Антропологический, деятельностный и культурологический подходы. Тезаурус НИИ школьных технологий, 2006. 183 с.
7. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс. Книга 1. Общие основы. Процесс обучения. 2010.
8. Сисоева С.О., Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.

Скидан С.О.,

д.пед.н., професор, завідувач кафедри іноземних та ділової української мов

Криворізького економічного інституту

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана,

Україна, м. Кривий Ріг

МОДЕЛЮВАННЯ АКСІОЛОГІЧНОГО ВИМІРУ НАУКОВОГО ЗНАННЯ ЯК ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ І ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасна вітчизняна вища освіта має конституюватися засадах аксіологічного й антропологічного підходів, які дозволяють забезпечити якісну професійну підготовку майбутніх юристів й економістів з урахуванням того, які ціннісні орієнтації визначають подальший розвиток суспільства. Іншими словами, сучасна освітня парадигма має реалізовувати культурний потенціал (В. Бакіров, Б. Гаєвський, Д. Гольдшмідт, А. Майер, В. Кремень, О. Якуб) і виконувати гуманістичне призначення (О. Асмолов, В. Кан-Калик, Ф. Катрайт, В. Лекторський).

З огляду на те, що Національна доктрина розвитку освіти України не лише визначає пріоритети освіти, які пов'язані насамперед із розвитком особистості, неперервною фаховою освітою [3, с.6], але й на рівні управління процесом оволодіння вищою освітою з урахуванням того, що інформаційне освітнє середовище окреслює певні критерії, відповідно до яких майбутній фахівець – юрист / економіст – здатен самостійно розмежовувати з допомогою інформаційних технологій спеціальну й довідкову, а також визначати предметно насичену й неунікальну інформацію.

Відповідно, сучасне вітчизняне інформаційне середовище виконує визначальну роль в організації системи освіти, оскільки говоримо про рефлексію самовдосконалення, кореляцію розвитку предметних і соціокультурних компетентностей, а також інтеріоризацію професійних цінностей, а також загальнолюдських, спроектованих у відповідних юридичній й економічній галузях.

Аксіологічність професійної економічної і юридичної інформації пов'язуємо насамперед зі змістовністю, коли відкритий доступ освіти дозволяє ґрунтовний аналіз культурного шару знань, які були реалізовані в розглядуваних галузях (поняття про особистість; права й обов'язки особистості; поняття злочину // економічний розвиток). Аксіологічні цінності, що окреслюють сучасну професійну підготовку, і відображають значеннєвий вимір таких цінностей певного суспільства, що екстраполюється на рівні фахової інформації не лінійністю й багатоваріантністю її розвитку,

уможливленням обрання альтернативних шляхів подальшого самовдосконалення [1;2].

Інтеграція галузей, а також об'єктивне ускладнення вітчизняної системи освіти з огляду на розвиток її взаємозв'язків з соціальними інститутами актуалізують соціологічний й інформаційний аналіз освітніх проблем, визначають напрями управління вищою юридичною й економічною освітою.

Сучасне світове інформаційне освітнє середовище має визначити відповідний управлінський механізм, який би дозволив реалізувати на практичному рівні кореляцію соціально-філософських засад розвитку освіти і системних концепцій і практики реформування національної освітньої системи. Аксиологія сучасної вищої юридичної й економічної освіти може визначатися як керована ззовні самоосвіта, тобто побудова рамки фахівця відповідно до культурного розвою і тенденцій подальшого розвитку. Такий розгляд уможливорює інтерпретацію наукового знання на рівні: а) освітньої системи; б) як освітнього процесу; в) індивідуального / колективного результату науково-предметного освітнього (юридичного / економічного) процесу у вищій школі.

Викладене вище дозволяє визначати сучасну вищу юридичну й економічну освіту як антропологічний феномен сучасності, який має потужний продуктивний освітній й культурологічний ресурс з огляду на статус сучасної особистості на рівні ініціативного начала суспільного розвитку.

Література

1. Бакіров В. Інноваційне поле розвитку вищої освіти / В. Бакіров // Новий колегіум : [науковий інформаційний журнал]. – Харків. – 2011. – №1–2. – С.18-19.
2. Діалог культур: Україна у світовому контексті, мистецтво і освіта / заг. ред. С.О. Черепан. – Львів, 2014. – 228 с.
3. Кремень В.Г. Освіта в Україні: стан і перспективи розвитку / В.Г. Кремень // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : збірник наукових статей / за ред. І.А. Зязюна та Н.Г. Ничкало. – у двох частинах. – Ч.1. – Київ, 2001. – 392 с.

Інноваційні технології в освіті

Берека В.Є.,

*професор, д.пед.н., ректор Хмельницького обласного
інституту післядипломної педагогічної освіти,*

Україна, м. Хмельницький

ЗМІСТ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Серед ключових компетентностей сучасної людини, визначених Радою Європи, є компетентність, яка пов'язана із володінням новими технологіями, усвідомленням їхніх сильних та слабких сторін, здатністю критично ставитися до різного роду нової інформації. Саме тому особливої актуалізації набуває проблема інноваційної компетентності керівника сучасного навчального закладу, визначення основних складових інноваційної компетентності керівника .

Посилення уваги до означеної проблеми сприяє широкому обговоренню її як у суспільно-освітньому колі, так і в низці наукових досліджень. Особливої актуальності набула вона після набуття чинності законів України «Про інноваційну діяльність» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» які стали підставою для формування Міністерством освіти і науки України нормативних документів, що стосуються інноваційної компетентності керівника навчально закладу, зокрема Положення «Про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти», яке загострило питання підготовки керівника навчального закладу до управління інноваційними процесами [4, с.257].

Зусиллями зарубіжних та вітчизняних науковців розроблено, зокрема, загальну здатність особистості до діяльності, теоретичні засади формування компетентного керівника, сформульовано поняття, пов'язані з поняттям професійна компетентність керівника. Зокрема, Є.Нікітін останнє трактує, що це – інтегральна професійно-особистісна характеристика, обумовлена готовністю та здатністю виконувати управлінські функції відповідно до прийнятих у соціумі на даний момент норм та стандартів [1]. Л. Василенко, І. Гришена вважають, що компетентність керівника навчального закладу – це його здатність оперативно розв'язувати наявні проблеми й задачі на основі знань і досвіду, що здобуваються в процесі освіти [1].

Проаналізувавши існуючі визначення професійної компетентності, дійшли висновку, що вона інтегрує такі види компетентностей: ключові, що пов'язані із світоглядною позицією людини, філософію ставлення до життєдіяльності, уміння перетворювати інформацію, поводитись у

суспільстві; базові, що є першоосновою певної професійної діяльності; спеціальні компетентності відображають особливості конкретних професійних посад у межах певної професійної діяльності.

Модернізація освіти актуалізує проблему готовності керівника навчального закладу до управління інноваційним середовищем, висуває вимоги, що передбачають нові напрями підготовки управлінця, які спрямовують його власний творчий розвиток та формують уміння управляти розвитком організації. Під впливом інноваційних процесів змінюється всі елементи педагогічної системи: цілі та задачі, зміст освіти, технології, стосунки, результати діяльності, сама людини. Відомо, що інноваційна діяльність характеризується нестабільністю, нестійкістю, низьким рівнем передбачуваності. Відтак керівник повинен навчитись діяти в ситуації невизначеності та постійних змін. Формування готовності керівника до проектування інноваційної діяльності передбачає розвиток відповідної компетентності. Інноваційна компетентність відноситься до ключових компетентностей. Вона дає змогу вирішувати проблеми удосконалення змісту та методів професійної діяльності, підвищувати якість результатів через формування нової світоглядної позиції та застосування ефективних технологій трансформації інформації [2].

Виділимо вимоги до особистості керівника, який працює в інноваційному режимі:

1. Мотиваційно-творча спрямованість, що передбачає бажання працювати з педагогами-інноваторами, прагнення застосовувати освітні інновації та брати участь в інноваційних проектах різного рівня, бути готовим відстоювати управлінське рішення щодо застосування освітніх інновацій.

2. Творчий потенціал, що проявляється у вміннях моделювати соціальні системи, висувати оригінальні (нестандартні) рішення, генерувати висунуті ідеї та думки, здійснювати експериментально-пошукову діяльність.

3. Світогляд керівника, що формується такими засобами, як поінформованість про досягнення розвитку різних наукових галузей; користування послугами бібліотек, відвідування театрів, музеїв, виставок; наукове світосприйняття.

4. Морально-правовий компонент: моральні основи управлінської діяльності, працелюбність.

5. Комунікативність, підґрунтям якої є уміння тактовно поводитись у будь-яких ситуаціях, швидко знаходити спільну розмову та інтереси, поважне ставлення до оточуючих та їхніх думок, використання комп'ютерної техніки для ефективного спілкування на відстані.

6. Самоорганізація. Що складається із діловитості, оперативності, рефлексивності, постійного самовдосконалення, впевненості у своїх діях, цілеспрямованості, презентабельності [3].

Когнітивний модуль можна описати за допомогою таких характеристик:

1. Системність знань з педагогіки, що передбачає усвідомлення педагогічного процесу, законів та закономірностей розвитку, наукові засади організації навчально-виховного процесу, розуміння в ньому ключової ролі педагога, застосування в педагогічній діяльності індивідуального підходу, гуманістичних технологій.

2. Системність знань з психології утворюється із різнобічності знань про особистість та її розвиток, застосування психологічних знань для організації навчально-виховного процесу, усвідомлення ролі психології в педагогіці та управлінні, систематичного проведення психолого-педагогічних спостережень та досліджень.

3. Системність знань з менеджменту складається з усвідомлення еволюції законів розвитку менеджменту організації управління на наукових засадах, концептуальності в управлінні, запровадження сучасних технологій організації управлінської діяльності, постійного підвищення компетентності керівника.

4. Системність знань з освітньої інноватики – це знання та вільне оперування поняттями педагогічної інноватики, дотримання наукових засад управління інноваційними процесами, відстеження розвитку освітніх інновацій та формування оновленого банку даних про них, створення умов для формування інноваційного середовища в навчальному закладі [3]

Діяльнісний модуль інноваційної компетентності керівника навчального закладу інтегрується із чинників, які розкривають основний зміст його інноваційної діяльності:

1. Мотивація персоналу, що передбачає бажання ініціювати і підтримувати освітні інновації, здатність визначити провідні мотиви діяльності людини та розробити дієву систему стимулювання.

2. Аналітико-прогностична функція управління включає вміння глибоко аналізувати стан навчально-виховної системи та визначити проблеми, здатність відстежувати тенденції та закономірності розвитку, виявляти перспективи та прогнозувати зміни, вміння розробити цільовий проєкт.

3. Організаційно-координаційна функція передбачає вміння упорядкувати та узгодити діяльність людей, здатність розподілити обов'язки, визначити відповідальність та права, забезпечити ресурсами будь-які плани та програми діяльності, вміння своєчасно запобігати відхиленню від стандартів і норм.

4. Контрольно-оцінна діяльність полягає у вмінні провести моніторинг, реалізувати експертну процедуру, визначити критерії та показники оцінки діяльності людей і встановити якість виконання роботи, у здатності своєчасно запобігти відхиленню від запропонованого.

5. Володіння засобами інноваційного менеджменту, що означає вміння здійснювати маркетинг інновацій, впровадити технологію банчмаркінгу та реалізувати бренд-стратегію вміння організувати процедуру фрондування інноваційного ринку й реалізувати процедуру дифузії інновацій [3].

Отже, можна зробити висновок, що управління інноваційними процесами керівника навчального закладу носить керований характер. Його складовими є особистісний, когнітивний та діяльнісний модулі. Проблема інноваційної компетентності означеної категорії фахівців відкрита для подальших напрацювань, теоретичних дискусій та пошуку ефективних засобів її формування.

Література

1. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами / Л.М. Ващенко // Директор школи. – 2007. - № 23-24.
2. Даниленко Л.І. Менеджмент інновацій в освіті / Л.І. Даниленко. – К.: Шкільний світ. – 120 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Мармиза О.І. Теоретико-прикладний аспект інноваційної компетентності керівника сучасного навчального закладу / О.І. Мармиза / Модернізація роботи науково-педагогічної та методичної служб системи післядипломної педагогічної освіти в контексті реалізації Національної стратегії розвитку освіти/ Зб. наук. пр. [ред. кол.: О.Ф. Попик (гол.) та ін.]. – Хмельницький: ПП Мельник А.А., – С.257-261.

Берека В.Є.,

*професор, д.пед.н., ректор Хмельницького обласного
інституту післядипломної педагогічної освіти,*

Україна, м. Хмельницький

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАТИКИ

Конкурентоспроможність людини на сучасному ринку праці залежить від його вміння володіти новими технологіями та здатності швидко адаптуватися до навколишнього середовища, соціуму, умовам праці. Для формування компетентного випускника навчального закладу необхідно застосовувати освітні технології, що розвивають пізнавальну, комунікативну та особистісну активність учня. Впровадження компетентісно орієнтованого підходу в освітню практику вимагає пошуку особливих організаційних форм адекватних для формування ключових

компетентностей, зокрема вбудовання в иєтєдичну систему особистієно-орієнтованих методів навчання, ієдивідуалізації, диференціації, застосування проєктно-дослідницьких методів.

Сучасна парадигма організації навчально-виховного процесу значною мірою ґрунтується на концепції компетентієного підходу, який забезпечує його цільову орієнтацію та трансформацію навчальних здобутків у життєві компетенції, як досвіченості життєдіяльності в соціумі. Останні виступають в якості певних єдностей, де наукова орієтована основа дії визначає лєгіку її практичного виконання, яка полягає у ієтелектуально-моральній саморегуляції, спрямованій на ієфективне вирішення суб'єктом певних життєвих проблем [1]. Ми погоджуємося з думкою О. Кузнєцова, який вважає, що компетентієсний підхід проявляється в двох аспектах: орієнтацією навчання на формування загальноієтелектуальних універсальних умінь, навмчок і способів діяльності, а також тим, що ці вміння мають практико-орієтєопану спрямованість [2, с.4].

Важливу роль у цьому процесі відіграє ієформатика, як наукова галузь і навчальний предмет, оскільки компетентності, що формуються при її вивченні можуть бути перенесені на навчання ієнших предметів з метою створення цілієного ієформаційного простору знань учнів.

А. Хуторський [4] так класифікує ключові компетентності; ціннієно-смієлові, комуєікативні, навчально-пізнавальні, самовдосконавлення, соціально-трудоєві, загальнокультурні, ієформаційні.

Охарактеризуємо їх.

Формування власних навчальних цілей та проєктування ієдивідуальної освітньої траєкторії при роботі з ієформаційними ресурсами та навчальним програмним забезпеченням сприяють розвитку ціннієно-смієлових компетенцій. В цьому аспекті важливо відзначити й формування навичок лідерства при парній та бригадній формах проведення занять, а також уміння прийняти рішення у випадку нештатних ситуацій пов'язаних зі збоями комп'ютерної техніки.

Формування соціально-трудоєвих компетенцій здійснюється шляхом усвідомлення наявності певних вимог до продукту своєї діяльності, аналіз переваг і недоліків аналогів власного продукту, оволодіння етикою трудоєвих і цивільних взаєєвідносин через використання лієензованого програмного забезпечення, дотримання норм ієформаційної безпеки, усвідомлення правової відповідальності за порушення законодавства авторських прав тощо [3].

Загальнокультурні компетенції розвиваються через розуміння місця ієформатики в системі ієнших наук, її ієсторії, шляхів та тенденцій розвитку, опанування базовими поняттями та категоріями, формування навичок естетичного оформлення власних розробок, скромність, турбота про потенційного їх користувача. Важливу роль в цьому відіграє формування

інформаційної культури учнів як уміння використовувати відповідним чином увесь набір інформаційних технологій у своїй повсякденній діяльності.

Розвиток особистісного самовдосконалення забезпечується в першу чергу тим світоглядним впливом, який здійснює усвідомлення можливостей і ролі обчислювальної техніки і засобів інформаційних технологій в розвитку суспільства. Вклад шкільного курсу інформатики в науковий світогляд школярів визначається формуванням уявлення про інформацію як одну з трьох фундаментальних понять науки: речовину, енергію, інформацію, які лежать в основі побудови сучасної картини світу. Крім того, при вивченні інформатики на якісно новому рівні формується культура розумової праці і такі важливі риси, якиміння планувати свою роботу, раціонально її виконувати, критично співвідносити початковий план роботи з реальним процесом його виконання. Важливої ролі набуває формування тих рис та якостей особистості, які необхідні для ефективного і безпечного для себе та інших використання комп'ютера.

Отже, формування представлених компетенцій в курсі інформатики відбувається не відокремлено, а з широким використанням міждисциплінарних зв'язків. Це зумовлює широке проникнення як елементів інформатики, так і відповідних знань, умінь і навичок в інші навчальні предмети, що сприяє умінню оперувати сучасними технологіями та знаннями у відповідності з потребами інформаційного суспільства, готує молодь до нових ролей у ньому, формує навички змінюватись та пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацію, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя.

Література

1. Бех І.Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті [Електронний ресурс] І.Д.Бех. – Режим доступу <http://www.ipv.org.ua/componet/articche/8-beh/h56-2012-09-04-22-32-01.html>
2. Кузнецов А.А. Информатика в екпериментальных базисных учебных планах / А.А. Кузнецов // Информатика и образование. – 2002. - №2. – С.3-7.
3. Скрипкина Ю.В. Уроки информатики как среда формирования ключевых компетенций [Електронний ресурс] // Интернет-журнал «Эйдос». – 2007. – Режим доступу <http://www.eldos.ru/journal/2007/0930-14.htm>
4. Хуторкой А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Електронний ресурс] / А.В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – Режим доступу <http://www.eldos.ru/journal/2002/0423.htm>

Гонтар Д.А.,
вчитель історії та правознавства
Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів №90,
Україна, м. Кривий Ріг

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В ІСТОРИЧНІЙ ОСВІТІ З ОПОРОЮ НА РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)

Новітнє суспільство висуває до освіти нові вимоги, однією з яких є формування особистостей, що спроможні ухвалювати неординарні рішення й ефективно налагоджувати взаємини у швидкоплинній реальності. Активність, самостійність, творчість, здатність адаптуватися до стрімких змін – ці риси особистості дуже важливі на сучасному етапі історичного розвитку, а їх формування потребує реалізації нових підходів до навчання.

Наразі докорінні зміни в освіті орієнтують учителів на відмову від авторитарного стилю навчання на користь гуманітарного підходу й застосування методів, що сприяють розвитку творчих засад особистості з урахуванням її індивідуальних особливостей.

Пріоритетним напрямком розвитку сучасної вітчизняної та світової освіти є перенесення акцентів зі знань і вмінь (як основних результатів навчання) на формування в учнів системи компетентностей [1, с.4].

Проілюструємо методичні аспекти реалізації компетентнісного підходу на уроках історії України у 8 класі на прикладі проведення уроку узагальнення знань та вмінь учнів у формі історичного змагання.

Тема уроку: Узагальнення та систематизація вивченого за розділом «Українські землі в XVI ст.»

Мета уроку: навчальна: повторити та узагальнити матеріал теми, а саме: утворення Речі Посполитої та суспільно-політичні зміни на українських землях після Люблінської унії, виникнення українського козацтва та Запорозької Січі, козацько-селянські повстання кінця XVI ст.; розвиток української культури;
розвивальна: розвивати в учнів уміння працювати з історичними джерелами і на їх основі робити певні висновки та узагальнення; складати зв'язну послідовну розповідь, ставити запитання, висловлювати власну точку зору; удосконалювати навички групової роботи учнів; **виховна:** виховувати в учнів інтерес до історичного минулого України й патріотичні почуття; спонукати до наслідування кращих рис характеру українського козацтва: щирість, героїзм, товариськість.

Тип уроку: урок-змагання.

Загальнодидактичні методи: розповідь вчителя, груповий метод, метод проблемного підходу, дидактична гра, словникова робота, дискусія.

Інтерактивні технології: «Кращий знавець карти», «З глибини віків», «Словесний теніс», «Вгадай героя», тренінгові вправа «Шляхами козацьких воєн кінця XVI ст.», «Викресли зайве», вправа «Характер українського козака», інсценізація «Посвята у козаки».

Інтеграційні зв'язки: всесвітня історія, соціологія, політологія, етнографія, культурологія, історична географія, спеціальні історичні дисципліни, економічна історія, правознавство.

Очікувані результати – після цього уроку учні зможуть: повторити та узагальнити матеріал теми, а саме: утворення Речі Посполитої та суспільно-політичні зміни на українських землях після Люблінської унії, виникнення українського козацтва та Запорозької Січі, козацько-селянські повстання кінця XVI ст.; розвиток української культури; розвинути вміння працювати з історичними джерелами і на їх основі робити певні висновки та узагальнення; складати зв'язну послідовну розповідь, ставити запитання, висловлювати власну точку зору; удосконалити навички групової роботи; наслідувати кращі риси характеру українського козацтва: щирість, героїзм, товариськість.

Хід уроку

I. Організаційна частина уроку

II. Мотивація навчальної діяльності

Доброго дня, шановні козаки та козачки, козацькі правнуки та правнучки! Сьогодні ми з вами згадаємо героїчне минуле нашого народу. Крізь століття лине слава українських козаків, гідних синів волелюбного народу. Козацтво створило традиції, які український народ проніс через віки і тяжкі випробування долі аж до сучасності. Нехай сьогодні оживе славна сторінка історії українського народу. Ми ще раз усвідомимо суть і значення Запорозької Січі в героїчній історії нашого народу за власну державу.

Цей урок незвичайний, бо проходить він у вигляді змагання трьох команд: «Бунчукові товариші», «Нащадки Вишневецького», «Січовики». То ж успіхів вам, юні козаченьки!

III. Основна частина уроку

На початку уроку вчитель ділить учнів на три групи. Учні займають свої місця, а учитель пояснює їм правила гри. Адже досягти гарних результатів можна за умови, якщо всі учасники добре знають правила та дотримуються їх. Ось ці правила: 1. Протягом уроку учні будуть працювати в групах-командах, урок проходитиме у вигляді змагання між ними. 2. Командам пропонуються завдання. За кожен правильну відповідь нараховуються бали. 3. Всі учні команди мають працювати, бо за тих учнів, що не братимуть участі в роботі, з команди зніматимуться бали за принципом: за кожного учня – один бал. 4. Учні команди, яка перемає, отримують оцінки за урок на один бал вищі, ніж ті, які вони зароблять насправді. 5. За порушення правил гри з команди знімаються бали: за кожне порушення – один бал. 6. Команди можуть

заробити додаткові бали за доповнення відповідей своїх суперників: за кожне доповнення – один бал. 7. Командири команд повинні виставити в кінці уроку оцінки членам своєї команди за роботу на уроці, які потім узгоджуються з учителем. 8. Перемагає та команда, яка отримує найбільшу кількість балів.

Завдання 1. «Кращий знавець карти»

Команди отримують завдання, яке передбачає знання карти. Від кожної команди відповідає один учень. За правильну відповідь командам нараховується три бали.

1-а команда. Показати на карті українські міста, які увійшли до складу Великого князівства Литовського та Польського королівства. Назвіть їх.

2-а команда. Показати на карті українські міста, які увійшли до складу Московського князівства, Угорського королівства, Молдавського князівства. Назвіть їх.

3-я команда. Показати на карті українські землі, які увійшли до складу Речі Посполитої після Люблінської унії 1569 р. Який адміністративно-територіальний устрій був запроваджений на цих землях?

Фото №1. Розподіл класу на команди

Фото №2. «Кращий знавець карти»

Завдання 2. «З глибини віків»

Цей конкурс передбачає роботу учнів з історичними джерелами. Максимальна оцінка за цей конкурс – 5 балів. Кожна команда отримує текст документа, який вона повинна проаналізувати і дати відповідь на запитання. На підготовку завдання дається дві–три хвилини.

• Про яку з причин виникнення козацтва йдеться у вашому документі? Свою відповідь аргументуйте.

1-а команда. Видатний український мислитель Станіслав Оріховський-Роксолан у трактаті «Напучення польському королю» 1543 р. писав: «Доки ти живеш у Краківському замку, люд Русі гине. Та ще й як гине! Цього без сліз і розповідати неможливо: ніхто людей не захищає, ніхто не боронить; міста попалено, фортеці зруйновано; багатьох славних лицарів посічено або забрано в полон; немовлят порубано, літніх – повбивано, дівчат згвалтовано прилюдно, жінок збезчещено на очах у чоловіків, молодиць пов'язано й забрано разом із реманентом і худобою, так що нема чим і землю обробити. Жах і смуток всюди по полях і в оселях наших».

2-а команда. Польський дипломат та історик Самуїл Грондський щодо виникнення козацтва зауважував: «Ті з русинського (українського) народу, які... не хотіли тягнути ярмо й терпіти владу місцевих панів, йшли в далекі краї, тоді ще не заселені, і набували собі право на волю..., засновували нові поселення і, щоб відрізнитись від підданих, залежних від панів, стали називати себе козаками».

3-я команда. Венеціанець Д. Ліппомано, який у 1575 р. побував із дипломатичною місією в Польщі, писав: «Нещасні селяни, вилучені з-під опіки закону й віддані на сваволю панів, перебувають у найжалюгіднішому стані, бо пани можуть розпоряджатися їхнім господарством і навіть життям як їм заманеться, а селянин у жодному суді не може знайти ніякого захисту» [2, с.84].

Завдання 3. «Словесний теніс»

Командам пропонуються запитаннями з тем «Повсякденне життя українського населення у XVI ст.» та «Запорозька Січ – демократична козацька республіка». Все це відбувається дуже швидко. Одна правильна відповідь – 1 бал. Максимальна оцінка за цей конкурс 6 балів.

1-а команда. 1. Військові клейноди, що зберігалися у довбиша (*литаври*).
2. Меню запорозьких козаків не вирізнялося розмаїттям. На стіл зазвичай ставили густе зварене на воді житнє борошно, яке називалося... (*соломаха*).

2-а команда. 1. Відзнака гетьмана і кошового на Січі (*бунчук*). 2. Як називалася страва козаків, яка готувалася із житнього борошна, але звареного на квасі? (*тетеря*)

3-я команда. 1. Символ влади писаря (*каламар*). 2. Як називалася страва козаків, що являла собою рідку борошняну страву на риб'ячій ющі? (*щерба*)

Завдання 4. «Вгадай героя»

За кожен правильну відповідь нараховується один бал, а якщо команда ще й доповнить розповідь про даного героя, то отримує ще два бали.

1. За походженням він був дрібним шляхтичем з Підляшшя. Дістав серед січового товариства ім'я «заслуженого козака». Неодноразово виявляв мужність у боротьбі з татарами. Був гетьманом реєстрового козацтва, за службу отримав маєток, який у нього відібрав Януш Острозький. Обурений цим вчинком, він підняв козаків на повстання (*Криштоф Косинський*).

2. Уродженець міста Гусятин на Поділлі. Здобув освіту в Острозькій академії, де викладав його брат. Брав участь у морських походах козаків проти турків та татар. За наказом брацлавського старости Калиновського у нього відібрали маєток і закатували його батька. Згодом він полишає службу, створює збройний загін козаків і піднімає повстання у 1594 р. (*Северин Наливайко*)

3. Видатний український політичний і культурний діяч. Володів великими маєтностями на Волині, Київщині, Поділлі та в Галичині. Був старостою Володимир-Волинським, воєводою київським і з 1569 р. сенатором. Одна з найбільш впливових постатей XVI ст., послідовно захищає в політичні права українців. Був одним з лідерів опозиції, яка не підтримувала укладення Люблінської унії. Виступав за те, щоб Україна увійшла на рівних правах з Польщею та Литвою до нового федеративного державного утворення. У 1576 р. у своєму маєтку заснував школу, яка дорівнювалася до вищих навчальних закладів (*Костянтин Острозький*) [2, с.85-86].

Завдання-тренінг 5. «Шляхами козацьких воєн кінця XVI ст.»

Команди та їх учасники стоять довільно; перед ними – капітан. Вчитель хлопає долонями по своїх ногах (вище коліна), створюючи звук, схожий на оплески. Усі учасники повторюють. Вчитель змінює темп і гучність. Усі учасники повторюють. Вчитель різко вигукує «бар’єр», піднімає руки вгору і тут же опускає, продовжуючи хлопати по ногах. Учасники мають це повторити якомога синхронніше. Команда, яка повторила найбільш синхронно – перемогла у битві та захопила міста: П’ятка (1593 р.); Солонича (1596 р.). Місця битв позначаються на карті магнітами.

Завдання 6. «Характер українського козака»

Кожна команда отримує «козацькі мішечки», на якому має записати по 2 позитивні та 2 негативні риси характеру запорожців, наприклад:

Позитивні риси	Негативні риси
<ul style="list-style-type: none"> • військова доблесть; • мужність, хоробрість, спритність; • байдужість до смерті; • винахідливість, чесність, щирість; • щедрість, безкорисливість; • повага до старших, побратимство; • почуття патріотизму; • почуття гумору, любов до музики і пісні 	<ul style="list-style-type: none"> • вихвалання подвигами, зброею; • безпечність, легковажність; • схильність до лінощів і гультьяйства; • схильність до пиятики

Мішечки прикріплюються на дошці до портрету січовика.

Завдання 7. Інценізація «Посвята у козаки»

Від кожної команди запрошується по 1 учаснику, які проходять випробування перед прийняттям на Січ. Джури, які пройшли випробування, приносять команді 5 балів.

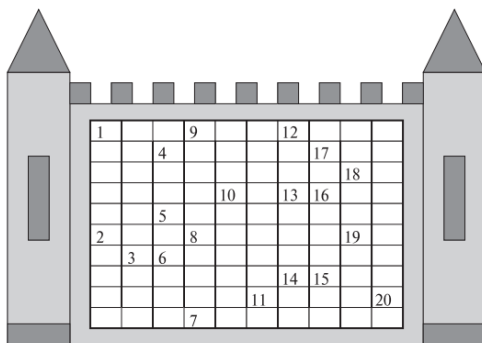

Фото №3-4. Інсценування «Посвята у козаки»

Завдання 8. «Розв'язи кросворд»

Командам пропонується розгадати абсолютно однакові кросворди [2, с.87]. На це їм надається час 6–7 хв. За кожне правильно розгадане слово команда отримує один бал. Кросворд на окремому листочку отримує кожна команда.

1. Місто, в якому в 1569 р. було підписано унію про об'єднання Польщі та Литви в єдину державу (*Люблін*) 2. Керівник повстання 1594–1596 рр. (*Наливайко*) 3. Польський королевич – Ян __, йому ми завдячуємо першою згадкою у 1489 р. про козацтво (*Ольбрахт*) 4. «Рухома фортеця» або козацький __. (*Табір*) 5. __ Посполита. (*Річ*) 6. Козацький човен. (*Чайка*) 7. Турецька фортеця __-Кермень. (*Аслам*) 8. Великий землевласник. (*Магнат*) 9. Житель Османської імперії. (*Турок*) 10. Каплиця __ – пам'ятка Львівської архітектури. (*Кампанів*) 11. Адміністративно-територіальна одиниця Речі Посполитої. (*Воєводство*) 12. Твір Гійома Боплана «__ України». (*Опис*) 13. Військова казна козаків. (*Скарб*) 14. Один із козацьких символів. (*Бунчук*) 15. Вільна людина. (*Козак*) 16. Ставка, резиденція. (*Киш*) 17. Козацька зброя. (*Шабля*) 18. Син Василя-Костянтина Острозького. (*Януш*) 19. Український першодрукар – __ Фіоль. (*Швайпольт*) 20. Мистецтво підготовки та проведення військових операцій. (*Тактика*)

Завдання 9. «Викресли зайве»

(при наявності резерву часу, доки судді підраховують отримані командами бали)

№1. Шляхта, «головні княжата», духівництво, міщани, селяни (селяни; інші – мали привілеї).

№2. К. Острозький, Г. Хоткевич, Сигізмунд II Август, А. Чарторийський (Сигізмунд II Август; інші - магнати).

№3. Магістрат, вїйт, фільварок, радники, лавники, ратуша, цех (фільварок; інше – стосується міста) [3, с.54].

IV. Підведення підсумків змагання

Наприкінці уроку вчитель підбиває підсумки змагання. Підраховуються зароблені командами бали й оголошується переможець. Разом з командирами команд учитель виставляє оцінки учням за роботу на уроці.

V. Рефлексія

Учні за допомогою «Уявного мікрофона» продовжують речення:

1. На цьому уроці ми навчилися...
2. Після цього уроку ми зможемо...

Висновки. Компетентностей можна досягти тільки особисто активною та продуктивною діяльністю (причому не тільки навчальною), особистою творчістю, особистим досвідом через пізнання соціального досвіду, його критичне осмислення, отже – через своє неповторне особисте набуття [1, с.23].

Література

1. Дмитренко К.А., Коновалова М.В., Семиволос О.П., Бекетова С.В. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: [Методичний посібник] / К.А. Дмитренко, М.В. Коновалова, О.П. Семиволос, С.В. Бекетова. – Х.: Основа, 2018. – 119 с.
2. Мокрогуз О.П., Єрмоленко А.О. Усі уроки до курсу «Історія України» 8 клас / О.П.Мокрогуз, А.О.Єрмоленко. – Х.: Основа, 2008. – 350 с.
3. Савельєв О.М., Маковей К.В. Інтерактивні методи навчання. Історія України: [Збірник завдань]: [8 клас] / О.М. Савельєв, К.В. Маковей. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. – 168 с.

Ямшинська Н.В.,
викладач, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
Україна, м. Київ

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ, ЯК ОСВІТНЯ ІННОВАЦІЯ

Останні декілька років ми всі є свідками того, що в Україні спостерігається відновлення економічного зростання, яке поволі набирає обертів. Зміни на ринку праці, які виникають внаслідок формування нового рівня та типу ринкових відносин, диктують свої правила та охоплюють всі сфери життя суспільства та держави. Освіта – це та галузь, яка одна з найперших реагує на економічні зміни та повинна бути готовою давати відповіді на глобальні виклики. Саме зараз дуже актуальним стає питання реформування системи освіти, що полягає в зміні змісту освіти, направленості її на вирішення потреб часу. Відповідно до нових вимог, що висуваються до випускників Вищих навчальних закладів, як майбутніх фахівців в певній сфері, з боку роботодавців, які є рушійною силою економіки в усьому світі, вони мають володіти високим рівнем професійних знань, демонструвати вміння та готовність навчатися, швидко реагувати на зміни, що відбуваються в професійному оточенні, швидко приймати рішення та нести відповідальність за свою діяльність. Вища школа повинна пропонувати ринку праці не лише висококваліфікованих спеціалістів, але й фахівців, які найбільш вдало можуть зайняти свою трудову нішу. Маючи перед собою таке завдання, викладачі повинні чітко усвідомлювати, що лише молода людина з сформованими навичками критичного мислення може відповідати сучасним вимогам ринку праці. Весь початковий процес має бути спрямований на те, щоб озброїти випускника вмінням критично мислити та розмірковувати, що є необхідним для сучасної людини для досягнення успіху в світі, що швидко змінюється. Критичне мислення – це необхідна навичка і життєво важливий ресурс сучасної людини.

Чарльз Темпл вважає, що думати критично означає проявляти допитливість і використовувати дослідницькі методи, що передбачає постановку перед собою питань, здійснення планомірного пошуку відповідей, вироблення власної точки зору з певного питання і здатність відстояти свою точку зору логічними доводами [3].

А. Кроуфорд, В. Сауллі розглядають критичне мислення, як мислення, яке розвивається на основі ретельного оцінювання не лише припущень, але й фактів, і призводить до найбільш об'єктивних висновків шляхом аналізування всіх доцільних чинників і використання обґрунтованих логічних процесів [2].

Озброєна такими навичками, молода людина здатна зробити власне життя більш осмисленим і успішним.

Людина, яка володіє критичним мисленням здатна:

- піднімати гострі питання і проблеми, формулюючи їх ясно і чітко;
- збирати та аналізувати інформацію, що стосується справи, використовуючи абстрактні ідеї, щоб ефективно їх інтерпретувати;
- приходити до обґрунтованих висновків і рішень, перевіряючи їх за критеріями і стандартами;
- думати неупереджено в межах альтернативних систем мислення, розпізнаючи і допускаючи, в разі потреби, їх припущення, причетність і практичну відповідність;
- ефективно спілкуватися з іншими під час пошуку рішення.

Перелічені критерії критичного мислення готують молоде покоління до життя в так званому «інформаційному суспільстві», в якому інформація множиться, ускладнюється, швидко застаріває і набуває якісно нових функцій, у якому інформаційний вплив часто має на меті маніпулювання поглядами та діями людей, потребує від людини нових компетенцій. Саме тому освітній процес, як в школі, так і у вищій освітній ланці повинен бути спрямований на вивчення та пошук умов успішного розвитку в учнів критичного мислення засобами освіти.

Елементи критичного мислення включають в себе наступні вміння та навички: застосування знань для прийняття рішень і вирішення завдань; рефлексивну постановку питань; надання розумних і обґрунтованих аргументів; дослідження [4].

Для формування здатності мислити критично необхідно створити певне навчальне середовище. Критичного мислення потрібно вчити для того, щоб студенти могли використовувати його навички в конкретній предметній діяльності [1].

Основою технології критичного мислення є трифазна структура заняття: виклик, осмислення і рефлексія. Ці етапи повинні бути на кожному занятті, так як це дає можливість побачити складний процес мислення, який починається з інформації, а закінчується її осмисленням, прийняттям рішень. Технологія передбачає застосування методів і прийомів, спрямованих на те, щоб спочатку зацікавити студента, потім забезпечити умови для осмислення ним матеріалу і зрештою на стадії рефлексії дозволити йому «привласнити» одержані знання.

Ми повинні усвідомити, що найважливішим аспектом критичного мислення є його відповідність вимогам демократизації освіти та суспільства. Воно є дієвим способом виховання демократичного менталітету громадян, як учнів, студентів, так і викладачів.

Література

1. Зыкова Т.В., Шерихова И.Е., Храмова Ю.Н. Актуальное использование технологии развития критического мышления в учебном процессе // Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева. 2013. № 3 (13). С. 89-95
2. Кроуфорд А., Саул В. Технології розвитку критичного мислення учнів.-К.: Плеяди, 2006.-125с.
3. Темпл, Ч. Как учатся дети: свод основ [Текст] /Ч. Темпл, К. Мередит, Дж. Стил. – М.: Открытое общество, 1997. – 51 с.
4. Трусова Т.С. Обучение говорению на уроках английского языка в старшей школе. – М.: Астрель, 2016. – 42 с.

Неперервна освіта: стан, проблеми, перспективи розвитку

Гончаров Г.М.,

доцент, к.філос.н., доцент кафедри гуманітарних наук, Харківська державна академія фізичної культури,

Україна, м. Харків

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ТЕСТУВАННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ПРОФЕСІЙНО ПЕДАГОГІЧНУ ПРИДАТНІСТЬ

Теми конференційних обговорювань дуже часто повторюються, а проблема на жаль залишається. Спілкуючись із студентами 4-х курсів на заняттях по філософії була піднята тема їх подальшого працевлаштування. І що ми почули? Довчившись до останнього курсу студент заявляє, що він вчився не на тій спеціальності яку хотів би опанувати і отримав знання, або навпаки не отримав, які очікував. На випуску ми маємо : не мотивованого спеціаліста, розгубленого і невпевненого в своїй подальшій долі. В системі неперервної освіти одна з найважливіших задач це створення необхідних умов для гармонійного, всебічного розвитку особистості з урахуванням її мотивів, інтересів, потреб і здібностей. Однак повністю реалізувати свої можливості можна лише в тому випадку, якщо крім отриманої освіти молода людина вибирає спеціальність, відповідну її вродженим і соціально обумовленим даними. В силу багатьох обставин молоді люди іноді не можуть вибрати єдино правильний шлях у складному світі сучасних професій. Це стосується і професії педагога, яка відіграє величезну соціальну роль в будь-якому суспільстві. Подібні ситуації призводять до значних моральних та матеріальних втрат. Молоді фахівці, приступаючи до реальної роботи,

відчувають різного роду труднощі в ході адаптації до нових умов соціального середовища, тому на педагогічній ниві залишаються лише найбільш стійкі в своїх професійних намірах. Головними причинами такого становища, на наш погляд, є невідповідність реальної потреби в кадрах і діяльності по їх підготовці, низький рівень організації профорієнтаційної роботи, на різних етапах, недосконалість теорії і практики професійного відбору. Розвиток соціальних потреб в галузі фізичної культури, загострення конкуренції на ринку праці значно підвищують вимоги до рівня кваліфікації фахівців, що працюють в даній сфері. Цей розвиток відбувається в період радикальних соціально-економічних, політичних змін і духовної кризи в суспільстві. Випускникам фізкультурних вузів доводиться працювати в умовах, коли в суспільстві формуються розвинені ринкові відносини, переважають матеріальні інтереси, в молодіжному середовищі зростає злочинність, невпевненість в майбутньому. Тому сучасний учитель повинен являти собою зразок не тільки професійно компетентної, а й високо духовної, культурної особистості.

Разом з тим, існуюча система професійної фізкультурної освіти не забезпечує повною мірою випуск фахівців, що відповідають сучасним запитам суспільства. Причини такого становища криються в тому, що для традиційного підходу до підготовки фахівців були характерні: абсолютизація одержуваних студентами знань, сувора стандартність процесу освіти, пріоритетність зовнішнього світу в пізнанні, авторитарність у стосунках між викладачами та студентами, переважна спрямованість освіти на рухову підготовку, недостатнє врахування виховного і розвиваючого впливу освіти на формування особистості фахівця. В результаті такої підготовки формується фахівець, орієнтований, головним чином, на вузьке розуміння своїх завдань в області оптимізації стану здоров'я учнів, підвищення рівня їх фізичної підготовленості, слабо проявляє ініціативу, самостійність і творчість в громадській та професійній діяльності.

У педагогічній науці нажалі і досі не досконало розроблені уявлення про професійно-педагогічну придатність до роботи вчителя в (нашому випадку вчителя фізкультури). Основними факторами придатності до педагогічної діяльності, Р.І. Хмелюк, називав професійний інтерес, потребу в даній діяльності, наявність знань, умінь і навичок для оволодіння професією, індивідуально-психологічні якості і деякі властивості нервової системи, він вважав, що професійна придатність – «це відповідність індивідуальних якостей, властивостей особистості вимогам даної професії» [1, с.58]. Пані Воробйова Т.А. [2, с.47] профпридатність представляє як здатність успішно виконувати робочі функції при позитивному ставленні до праці. С.А. Голованов [3, с.15] визначає даний феномен як «відповідність особистісних і функціональних якостей і здібностей вимогам професії при вираженій професійній спрямованості». Ряд авторів [4] розглядають

профпридатність вужче, в рамках відповідності рівню фізичних якостей і психофізіологічних особливостей людини професійним вимогам. При всьому різноманітті трактування профпридатності найбільш об'єктивнішим, на наш погляд є уявлення про профпридатність як системній властивості людини, що проявляється в різноманітті особливостей даної особистості, індивіда та індивідуальності, що обумовлюють успішність у професійній діяльності.

На кафедрі гуманітарних дисциплін ХДАФК було проведено незалежне тестування з визначення професійно-педагогічної придатності стосовно діяльності вчителя фізичної культури. Перед нами не ставилося завдання виявити конкретні критерії придатності, хоча заплановано було наблизитися до існуючих критеріїв через виявлення деяких специфічних тенденцій в прояві профпридатності. На основі наявних даних про профпридатність ми припустили, що в зміст діяльності вчителя фізичної культури потрібно включити такі компоненти: професійно-педагогічну спрямованість; загально-освітню готовність; фізичну готовність; індивідуально-психологічні особливості особистості (властивості темпераменту, здібності, риси характеру).

У тестуванні брали участь 40 студентів випускних курсу. Як критерій успішності професійної діяльності використовувалися оцінки за педагогічну практику в школах на 3-му і 4-му курсах. Студенти, які отримали оцінки тільки «відмінно» або «відмінно» і «добре», потрапили в першу групу, «більш успішних», всі інші студенти – до другої групи, «менш успішних». Потім проводилося випробування всіх учасників по 33 показникам, що відображали прогнозований зміст професійної придатності. Для цього застосовувався тест ДДО Е.А. Клімова [5, с.145-147] для визначення схильностей до різних типів професій; узагальнювались незалежні характеристики [6, С.145-147.] деяких якостей особистості; тип гностичної діяльності, почуття професійного обов'язку і мотивація до професії визначалися за методикою психодіагностики в спорті, описаної В.Л. Марищуком [7, с.С.89-93]; методикою КОС-1 [8], а також оцінювались особливості властивостей нервової системи за допомогою відомого тесту Айзенка. Після проведеного тестування і обробки отриманих даних усі показники порівнювались між групами піддослідних при 5%-му рівні значущості. За рівнем успішності середній показник в групі «більш успішних» виявився вищим, ніж у другій групі. Це має деяке значення, хоча успіх у професійній діяльності не визначається лише наявністю суми знань. У фізичній придатності студентів двох груп значущих відмінностей не виявлено. Відсутність останніх зовсім не означає неінформативність даного чинника.

Швидше навпаки, виявляє стабільність його прояви, яка в групах коливається на рівні «кандидат в майстри спорту» і «майстер спорту» з різних видів спорту. Професійно-педагогічна спрямованість визначалася за рівнем прояву схильностей до різних типів професій, а також деякими властивостями особистості. За нахилом до типу професій «людина-людина» відмінності між групами відчутні, а середній показник в групі «більш успішних» студентів

вище: 8,83 бала в порівнянні з 6,68 бала в другій групі. Крім того, ці середні за рівнем показники виявилися найвищими в порівнянні з середніми в прояві схильностей до решти чотирьох типів професій.

Достовірними виявилися відмінності між групами виявлення схильностей до професій типу «людина-художній образ» з перевагою у групі «більш успішних студентів (5,72 і 1,54 бала в групі «менш успішних»). У виявлення схильностей до професій типу «людина-природа» і «людина-знакова система» між групами достовірних відмінностей не виявлено. Помічено, що до типу професій «людина-знакова система» в групах з'явилося негативне ставлення: -2,14 бали і -2,06 бали. Зате достовірними були відмінності в групах по схильностей до професій типу «людина-техніка» з більш високими середніми показниками в групі «менш успішних»: 6,14 бала порівняно з 1,28 бала у другій групі. Таким чином, у групі «більш успішних студентів проявилась перевага показників по нахилам до професії типу «людина-людина» і «людина-художній образ». Це говорить про перевагу схильності до праці з людьми, про домінуюче художнє сприйняття світу і мислення, властиве діячам мистецтва. У той же час виявлено байдуже ставлення студентів до знакових систем, до абстрактного мислення, особливо до діяльності, пов'язаної з технікою.

Крім схильностей в професійній спрямованості студентів визначалося емоційне, вольове і пізнавальне ставлення до її найважливіших об'єктів. Якщо по якостям «любов до дітей» та «інтерес до фізичної культури» достовірних відмінностей не встановлено, то такі виявлені в «інтересі до роботи з дітьми» та «інтересі до педагогічної діяльності в сфері фізичної культури».

У перших двох випадках виявляється однобічність інтересу, який не забезпечує повною мірою спрямованості на педагогічну працю в галузі фізичної культури. Можна любити дітей, але не цікавитися ними як об'єктом професійної діяльності. Інтерес тільки до фізичної культури, особливо до спорту, до досягнень в цій області також однобічний. Цим підтверджується думка про необхідну наявність двох об'єктів професійного інтересу вчителя фізичної культури – це діти і фізична культура, які є своєрідним системоутворюючим симбіозом його професійно-педагогічної спрямованості [9, с.49]. Студенти, які отримали вищі оцінки за педагогічну практику, як показали тести, активніше беруть участь у громадській роботі, глибше і свідоміше оволодівають знаннями, у них сильніше почуття професійного обов'язку і мотивації до професії.

У цьому тестуванні-дослідженні зроблено спробу виявити деякі риси характеру, типові для вчителя фізичної культури. В результаті контент-аналізу виявлено 10 якостей. Такі якості, як «патріотизм», «педагогічний оптимізм», «правдивість», «самокритичність» і «справедливість», не дали значущих відмінностей в групах. Найвиразнішими в групі «більш успішних» студентів виглядали якості, що характеризують відношення до справи:

«відповідальність», «принциповість», «працьовитість». Ці ж студент мали більш виражений «гуманізм». Рівень комунікативних, конструктивних гностичних здібностей, а також культура мови виявилися вищими у найсильнішій групі при значних відмінностях між показниками груп. Рівень організаторських здібностей, не знайшовши достовірних відмінностей, також був вище в найсильнішій групі. Особливу увагу привертає тестування особливостей темпераменту обстежуваних. За рівні екстраверсії, інтроверсії і нейротизму достовірні відмінностей не знайдено. Однак, якщо середні показники інтроверсії і нейротизму в групах збігся (інтроверсія -7,7; нейротизм -7,1), то середні показники екстраверсії в групі «більш успішних» виявилися рівними 9,5, а в групі «менш успішних» 8,9 бала.

Таким чином, припущення про зміст профпридатності багато в чому справдилося. Підтверджено значимість гуманістичного відтінку професійно-педагогічної спрямованості у формуванні професійної майстерності вчителя [10, с.10-12]. Специфіка спрямованості полягає в інтересі до педагогічної діяльності в сфері фізичної культури. Необхідними складовими є певні рівні загальноосвітньої та фізичної готовності. Важливу роль відіграють педагогічні здібності, деякі риси характеру і властивості темпераменту. Отримані дані послужать подальшому вивченню теорії і вдосконаленню практики профорієнтації та професійного відбору молоді на педагогічну професію.

Література

1. Хмелюк Р.И. Профотбор и первоначальная подготовка студентов педагогических институтов : дис. ... д-ра пед. наук. Одесса, 1971. 515 с.
2. Воробьева Т.А. Методологические предпосылки и опыт разработки отбора к профессии учителя : дис. ... канд. пед. наук. Ленинград, 1971. 208 с.
3. Голованов С.А. Теория и практика профотбора молодежи в высшие педагогические школы : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Киев, 1987. 23 с.
4. Профессиональная ориентация учащихся: учеб. пособие для студ. пед. ин-тов по спец. № 2120 «Общетехнические дисциплины и труд» /А.Д. Сазонов, В.Д. Симоненко, В.С. Аванесов, Б.И. Бухалов; под ред. А.Д. Сазонова. Москва: Просвещение, 1988. 191 с.
5. Климов Е.А. Как выбрать профессию: книга для учащихся. Москва: Просвещение, 1984. 160 с.
6. Платонов К.К. Структура и развитие личности. Москва: Наука, 1986. 255 с.
7. Маришук В.Л. Психологические основы формирования профессионально значимых качеств: дис. ... д-ра психол. наук. Ленинград, 1982. 427 с.
8. Профконсультационная работа со старшеклассниками / В. В. Синявский, Б. А. Федоришин и др. ; под ред. Б. А. Федоришина. Киев : Рад. школа, 1980. 158 с.
9. Ильин В. П. Психология физического воспитания : учеб. пособие для студ. пед. ин-тов по спец. № 2114 «Физическое воспитание». Москва : Просвещение, 1987. 287 с.
10. Основы педагогического мастерства : учеб. пособие для пед. спец. высш. учеб. заведений / И.А. Зязюн, И.Ф. Кривонос, И.Н. Тарасевич и др. ; под ред. И.А. Зязюна. – Москва : Просвещение, 1989, 302 с.

Назаренко Г.А.,

*д.пед.н., ст. науковий співробітник, проректор КНЗ «Черкаський обласний
інститут післядипломної освіти педагогічних працівників
Черкаської обласної ради»,*

Україна, м. Черкаси

ВІРТУАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КЛУБ ДЛЯ САМОРОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Необхідність забезпечення високої якості навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку детермінує постійний розвиток професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти, які повинні досконало знати сутність фахової педагогічної діяльності, розуміти складні зв'язки та відносини, що існують у ній, сучасні технології досягнення мети дошкільної освіти.

Особливого значення у процесі розвитку професійної компетентності вихователів набувають інформаційно-комунікаційні технології. Використання віртуальних соціальних сервісів нині стало цілком природною, звичною і поширеною щоденною діяльністю переважної кількості педагогів. Функціонування в Інтернет-просторі професійно значущих цифрових ресурсів, віртуальних педагогічних спільнот дедалі у більшій мірі надає можливість для ефективного розвитку професійної компетентності на основі задоволення власних освітніх потреб. Цей факт актуалізує проблему використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для професійного саморозвитку та самореалізації вихователів закладів дошкільної освіти.

Передусім наголосимо, що термін «професійна компетентність вихователя закладу дошкільної освіти» трактується вченими як:

– розуміння методології дошкільної педагогіки та її зв'язку з іншими галузями наук, фахові знання з теорії та методики дошкільної освіти; бачення перспективи, новітніх технологій і методів, уміння прогнозувати, застосовувати різні методи самоконтролю й самопізнання, методи наукових досліджень з метою отримання реальних знань про себе і свою професійну діяльність, прагнення до самовдосконалення, бажання підвищити свій фаховий і професійний рівень [5];

– здатність ефективно проектувати і здійснювати професійну діяльність на основі фахових знань, умінь і досвіду, що інтегруються з розвитком особистісних професійно значущих якостей [2];

– розуміння суті завдань дошкільної педагогіки; знання перспективного та інноваційного досвіду у сфері дошкільної освіти та активне його

впровадження; уміння обирати засоби, адекватні конкретним обставинам фахової діяльності; почуття відповідальності за досягнуті результати; здатність здійснювати самооцінку професійної діяльності та рівня власної професійної компетентності; готовність до професійного розвитку та саморозвитку [6].

За нашими переконаннями, системне й комплексне використання потенційних можливостей ІКТ сприятиме більш ефективному професійному саморозвитку вихователів закладів дошкільної освіти. Здійснений нами аналіз наукових праць Г. Бельської [2], В. Горленко [3], Н. Мельник [5], Х. Шапаренко [6] та інших учених у галузі дошкільної освіти дає змогу констатувати увагу дослідників до окремих аспектів використання інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності закладів дошкільної освіти. Утім проблема використання потенціалу сучасних ІКТ у післядипломному професійному розвитку вихователів закладів дошкільної освіти доки що недостатньо повно відображена в роботах вітчизняних учених.

З огляду на зазначене, акцентуємо увагу на потенційних можливостях Віртуального педагогічного клубу «Дивограй дошкільної педагогіки» (<http://divo.klasna.com/>) як інформаційно-комунікаційного освітнього простору для розвитку професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти, який надає їм можливості для професійного самопізнання, саморозвитку та самореалізації на основі індивідуалізації неформальної та інформальної післядипломної освіти.

Вважаємо за доцільне наголосити, що інформаційно-комунікаційний освітній простір трактуємо як систему взаємопов'язаних факторів, умов, засобів, об'єднаних зусиль суб'єктів освітнього процесу у різних видах організованої на основі використання ІКТ взаємодії, що здійснює інтегрований вплив на професійний розвиток педагогічних працівників та забезпечує можливості для їхнього професійно-особистісного самовизначення, самореалізації та саморозвитку. При цьому структурно інформаційно-комунікаційний освітній простір післядипломної освіти розуміємо як складну систему, яка акумулює інформаційні, організаційні, інтелектуальні, методичні, технічні й програмні ресурси та сприяє інформаційно-освітній взаємодії педагогів у процесі їхнього професійного розвитку та саморозвитку [1;4;7].

Віртуальний педагогічний клуб «Дивограй дошкільної педагогіки» на основі доцільного використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій сприяє здійсненню вихователями закладів дошкільної освіти самодіагностики рівня професійної компетентності, їхньому професійно-особистісному самопізнанню та окресленню плану професійного саморозвитку; надає можливість вихователям закладів дошкільної освіти презентувати власний досвід професійної діяльності шляхом участі в

Інтернет-конференціях, вебінарах, а також розміщення відео-матеріалів, які демонструють певні професійні досягнення у галузі дошкільної освіти.

З метою підготовки до повноцінного використання потенційних можливостей віртуального педагогічного клубу вихователям закладів дошкільної освіти пропонується взяти участь у дистанційних семінарах-практикумах за тематикою на вибір: «Сучасні інформаційні технології», «Методика використання комп'ютерних ігор у дошкільній освіті», «Методика створення мультимедійних презентацій для дошкільної освіти», «Методика створення цифрових дидактичних та розвивальних матеріалів засобами Microsoft Office», «ІКТ у навчанні математиці дітей дошкільного віку», «ІКТ у вивченні азбуки та розвитку мовлення дошкільників», «Сервіси Web 2.0 у дошкільній освіті», «Форми Google у роботі з батьками дошкільників», «Створення веб-портфоліо в системах Word та PowerPoint», «Хмарні технології для професійного саморозвитку педагогів-дошкільників».

Аналіз контенту віртуального педагогічного клубу засвідчив його значний потенціал для організації інформальної освіти (самоосвіти), яка передбачає самоорганізоване здобуття вихователями закладів дошкільної освіти певних компетентностей шляхом опрацювання науково-методичної літератури, вивчення та аналізу педагогічного досвіду з актуальних питань реалізації завдань основних освітніх ліній, визначених Базовим компонентом дошкільної освіти: «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина у довкіллі», «Дитина у світі культури», «Діяльність дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» та «Мовлення дитини».

Можемо констатувати значний вплив на розвиток професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти їхньої участі у вебінарах, майстер-класах, науково-методичних, методичних студіях та інших дистанційних формах розвитку професійної компетентності у міжкурсовий період. Так, затребуваними для вихователів стали вебінари в режимі он-лайн з актуальних проблем освітньої діяльності: «Нова українська школа у реаліях інформаційного суспільства», «Використання можливостей мережових аудіовізуальних сервісів у дистанційному навчанні», «Організація продуктивної діяльності дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти та сім'ї», «Кращі практики використання інтерактивних вправ в освітній діяльності» та інші.

Потенційні можливості Віртуального педагогічного клубу «Дивограй дошкільної педагогіки» поступово й системно збільшуються, у повній мірі задовольняючи нагальні освітні потреби вихователів закладів дошкільної освіти у їхньому професійному саморозвитку і, як наслідок, – потреби держави у кваліфікованих педагогах, здатних надавати якісну дошкільну освіту та розбудовувати Нову українську школу.

Література

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: [моногр.] / В.Ю. Биков. – Київ : Атіка, 2009. – 684 с.
2. Беленька Г. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: [моногр.]/ Г. Беленька. – Київ. ун-т ім. Б. Гринченка, 2011. – 332с.
3. Горленко В. Інформаційно-комунікаційна компетентність вихователя дошкільного навчального закладу: поняття та структура / В. Горленко // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Педагогічні науки. – 2016. – № 135. – С.157-161.
4. Кухаренко В. Системний підхід до змішаного навчання / В. Кухаренко // Інформаційні технології в освіті. – 2015. – № 24. – С. 53-67.
5. Мельник Н. Професійна підготовка вихователів дошкільних навчальних закладів у контексті компетентнісної парадигми вітчизняної освіти: проблема визначення структури професійної компетентності // Педагогічні науки : збірник наукових праць. – Випуск LXXIII. Том 1, 2016. – С.107-115.
6. Шапаренко Х. Сутність професійної компетентності вихователів ДНЗ // Наукові записки кафедри педагогіки. – Випуск XXXVII, 2014. – С.357-365.
7. Зоря Ю.М. Сутність поняття “патріотично-спрямований інформаційно-комунікаційний виховний простір” / Ю. М. Зоря // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон, 2012. – Вип. 13. – С. 31-36.

ПСИХОЛОГІЯ

Антоненко О.М.,

*здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи
Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля,*

Україна, м. Северодонецьк

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ ЯК МЕХАНІЗМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Професійна освіта та підготовка студента, який прибув з іншої країни, передбачає його коротке чи тривале перебування, де він проходить процес адаптації та відчуває вплив іншої культури. Адаптація - процес, що є необхідною умовою, способом соціалізації та дозволяє особистості активно включатися в різні елементи соціального середовища, що ускладнюється внаслідок існуючих мовного, побутового, кліматичного, міжкультурного, міжетнічного, мотиваційного бар'єрів.

Міжнародний характер сучасної освіти виявляється у зростанні академічної мобільності студентської молоді. Успішна адаптація до нового соціокультурного середовища сприяє швидкому включенню студента до навчального процесу, підвищенню якості його підготовки. Найчастіше таке

приспосовування досягається завдяки змінам у стереотипах та способах поведінки.

Наразі все очевидніше позначається суперечність між кількістю емпіричних даних про міжкультурну адаптацію студентської молоді до освітнього середовища та відсутністю робіт, націлених на виявлення копінг-стратегій та відмінностей у міжкультурній адаптації у зв'язку з приналежністю до іншої культури.

Як відомо, у психології виділяють конструктивні та неконструктивні копінг-стратегії. До конструктивних відносять опору на власні сили або звернення по допомогу до інших при досягненні цілей; аналіз ситуації, її планування, переосмислення. Неконструктивними стратегіями є схильність до використання психологічних захистів, уникнення, агресивні реакції. Зазвичай людина не дотримується якоїсь однієї копінг-стратегії, а поєднує їх різні варіанти у відповідних ситуаціях. Крім того, стратегія, прийнята в одній ситуації, може виявитися недієвою для іншої.

У вітчизняній літературі проблема копінг-стратегій найчастіше розглядається на прикладі українських студентів у період адаптації до освітнього простору. Так, досліджувалися особливості соціально-психологічної адаптації та копінг-стратегії українських студентів у період проходження практики, та було виявлено, що респондентам обох статей властиві просоціальні стратегії поведінки, але юнаки більш схильні вступати у соціальний контакт, а дівчата у важких ситуаціях прагнуть знайти підтримку у близькому оточенні. Крім цього, юнакам більш властиві прямі копінг-стратегії, а дівчатам - маніпулятивні (О. Смирнова).

В. Осипенко, яка вивчала копінг-стратегії як механізми адаптації студентської молоді, встановила, що у когнітивній сфері успішних студентів найчастіше фіксуються адаптивні стратегії. Ці студенти високо оцінюють власні ресурси у подоланні важких ситуацій. Серед частково адаптивних стратегій переважає орієнтація на думку значущих інших, найменше представлено заперечення. До неадаптивних копінг-стратегій успішні студенти вдаються досить рідко - лише 9% опитаних обрали уникнення проблем та ігнорування. Існують вітчизняні роботи, респондентами яких виступили іноземні студенти, які навчаються в Україні. Наприклад, було проведено вивчення копінг-стратегій іноземних студентів В. Суисловою.

Найчастіше у дослідженнях респондентів не диференціюють за національною чи культурною приналежністю, а домінуюча копінг-стратегія у стресовій ситуації визначається за допомогою методики «Копінг-поведінка у стресових ситуаціях» (адаптований Т. Крюковою варіант методики Н. Ендлера, Д. Паркера). Дана методика передбачає виявлення трьох основних стилів копінг-стратегій: стиль, орієнтований на вирішення завдання, проблеми (проблемно-орієнтований стиль) (ПОС); емоційно-орієнтований стиль (ЕОС); та стиль, орієнтований на уникнення (СОУ).

Результати дослідження показують, що в іноземних студентів переважає ПОС (близько половини студентів), далі слідує ЕОС (більше третини студентів), а найменш популярний СОУ (п'ята частина студентів).

Є низка зарубіжних досліджень, спрямованих на вивчення копінг-стратегій іноземних студентів. Слід зазначити, що учасники цих досліджень також не були диференційовані за культурною приналежністю. В одній з таких робіт розглядалися копінг-стратегії студентів, які навчаються на факультеті економіки та менеджменту в Чеському агротехнічному університеті в рамках навчальної програми «Державне управління та регіональний розвиток» (n=177). В результаті були виявлені вікові відмінності та відмінності між групами студентів, зайнятих неповний (part-time students) та повний навчальні дні за такими копінг-стратегіями: контроль ситуації, контроль реакції та позитивне самонавчання.

У дослідженні австралійських авторів (N. Khawaja, H. Stallman) [5] використано якісний підхід для розуміння проблем, з якими стикаються іноземні студенти (22 респондента). У ході чотирьох фокус-груп у них було виявлено такі проблеми, як соціальна ізоляція, недостатнє володіння англійською мовою, академічні труднощі, незадоволені очікування, проблеми тайм-менеджменту, культурний шок та психологічний дискомфорт. Учасники ділилися особистим досвідом і стратегіями, які використовуються для подолання труднощів. Їхні основні копінг-стратегії включали пошук додаткової інформації, вихід із зони комфорту, активну взаємодію з носіями мови приймаючої країни, практику соціальних навичок, розвиток навичок управління часом та відвідування центру психологічного консультування при університеті.

Китайські студенти виступили респондентами у низці досліджень (С. Сао et al.) [1; 2]. Для аналізу даних, отриманих із напівструктурованих інтерв'ю, використовувалася методологія узгодженого якісного дослідження (CQR). Вибірку склали китайці, які навчаються у різних університетах світу. Автори визначили низку академічних стресорів та диференціювали їх відповідно до частотних міток. До таких стресорів були віднесені академічна некомпетентність, культурний шок, стандарти навчання, міжкультурна комунікація. В результаті було встановлено, що основне джерело соціальної підтримки китайських студентів у навчанні - це національні однолітки. Тобто саме культура, а чи не академічний контекст, сильно вплинула на поведінкові особливості китайських студентів.

Незважаючи на наявність ряду вітчизняних та зарубіжних досліджень, спрямованих на вивчення стратегій міжкультурної адаптації студентів, слід зазначити, що у більшості з них респонденти не диференційовані за національністю (у дослідженнях українських авторів) та за культурною специфікою (у зарубіжних дослідженнях). По-друге, респондентами низки вітчизняних досліджень найчастіше виступають лише

китайські студенти. По-третє, вибірки нечисленні. По-четверте, у дослідженнях не проведено аналізу відмінностей у копінг-стратегіях представників різних культур.

Тому метою цього етапу дослідження було виявлення особливостей копінг-стратегій та відмінностей у шкалах соціокультурної адаптації іноземних студентів залежно від приналежності до культури.

Китайська культура характеризується як висококонтекстуальна, реактивна, з переважанням колективізму та фемінізму. У культурах такого типу використовується дуже багато натяків, підтексту, фігуральних виразів тощо. Наслідками цієї особливості виявляються слабка поінформованість та велика потреба у додаткових відомостях для розуміння представників інших культур під час спілкування.

Висококонтекстуальну культуру відрізняють невиражена, прихована манера мови, багатозначні та численні паузи; велика роль невербального спілкування та вміння говорити очима; відсутність відкритого вираження невдоволення за будь-яких умов і результатів спілкування (Льюїс та ін.).

У китайській культурі найбільше значення надається повазі, ввічливості. Представники цього типу культури інтровертовані, мовчазні, шанобливі, пунктуальні, орієнтовані на завдання, уникають конфронтації, мають ледь вловиму жестикуляцію і міміку. Наприклад, у вивченні Р. Караведо Інтріаго було виявлено, що студенти з Китаю під час адаптації використовують стиль поведінки, в якому домінує копінг-стратегія пошуку соціальної підтримки. В іншому дослідженні, вибірку якого склали також китайські студенти, серед основних труднощів було виявлено мовний бар'єр, міжкультурні взаємини, психологічні бар'єри. Один з найскладніших моментів в освітньому процесі китайських студентів - рівень знання ними мови. Авторами було застосовано опитувальник Л. Янковського «Адаптація особистості до нового соціокультурного середовища», за допомогою якого можна визначити 6 показників міжкультурної адаптації. Автори виявили, що стратегія інтеграції, яка поєднує в собі установки як на збереження своєї культури, так і на оволодіння новою культурою, є єдиною стратегією, пов'язаною з особистою задоволеністю і, отже, сприятливою для міжкультурної адаптації.

Про культурні особливості представників Туркменістану є вкрай мало наукових спостережень. Культура Туркменістану може бути описана як універсалістська (правила та закони застосовні до всіх); колективістська, афективна (невербальне та вербальне відображення думок та почуттів, прозорість та виразність у прояві почуттів; вільні потоки емоцій) та дифузна.

Зауважимо, що більшість дослідників операціоналізують культуру як країну. Культура – це насамперед цінності (G. Hofstede) [4]. Отже, культура реалізується через цінності, які, у свою чергу, є основою будь-якої культури.

Література

1. Cao C., Meng Q., Shang L. How can Chinese international students' host-national contact contribute to social connectedness, social support and reduced prejudice in the mainstream society? Testing a moderated mediation model. *International Journal of Intercultural Relations*. 2018. Vol. 63. P. 43-52.
2. Cao C., Zhu C., Meng Q. Predicting Chinese international students' acculturation strategies from socio-demographic variables and social ties. *Asian Journal of Social Psychology*. 2017. Vol. 20. P. 85-96.
3. Hall E.T. *The Dance of Life: The other dimension of time*. N.-Y.: Doubleday, 1983.
4. Hofstede G. *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations*. Thousand Oaks, CA: Sage, 2001.
5. Khawaja N., Stallman H. Understanding the coping strategies of international students: A qualitative approach. *Australian Journal of Guidance and Counseling*. 2011. Vol. 2. P. 203-224.

Бутенко Н.В.,

*аспірант 3 року навчання кафедри соціальної роботи факультету психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,*

Україна, м. Київ

ВПЛИВ УЯВЛЕНЬ НА СОЦІАЛЬНУ РОБОТУ З ДІТЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ

У дослідженні особливостей соціальної роботи з дітьми, які мають інвалідність, саму проблему інвалідності найчастіше розглядають через призму різних уявлень, які задають різне розуміння причин інвалідності, її особливостей та результату успішної соціальної роботи з даною категорією.

Узагальнюючи основні підходи, Ярская-Смирнова О.Р. виділяє два основні типи наукових уявлень про інвалідність: уявлення, які орієнтуються на медичні показники інвалідності, ступінь обмеженості здоров'я або патологію, та уявлення, що орієнтуються на соціальні умови та культурні традиції, з якими стикається людина з інвалідністю [5, с.13-14]. Ці два типи уявлень формують дві ключові моделі розуміння інвалідності: медичну та соціальну. У сучасній практиці склалася думка, що медична модель інвалідності орієнтується більше на ступінь обмеження людини, а соціальна – на бар'єри, які існують у суспільстві. Проте ці дві моделі не є взаємовиключаючими, вони проявляються на різних рівнях взаємодії дитини з оточуючими.

На рівні взаємодії дитини і сім'ї визначальним виявляється саме захворювання, оскільки воно суттєво впливає на організацію життя сім'ї. Ткачева В.В. і Левченко І.Ю. відзначають, що зміни у сім'ї відбуваються на трьох рівнях: психологічному, соціальному та соматичному [3]. Із встановленням діагнозу життя сім'ї структурується в залежності від типу захворювання: перерозподіляються ролі і функції членів сім'ї, змінюється

характер батьківсько-дитячих, подружніх, сіблінгових стосунків, визначається новий режим життя сім'ї (наприклад, коли дитина через захворювання дихальних шляхів має що півроку жити в теплому кліматі або стаціонарне перебування у лікарні декілька разів на рік). Не можна однозначно стверджувати, що захворювання негативно впливає на життя сім'ї, проте саме воно спричинює якісно нові зміни. На відміну від статусу інвалідності захворювання залишається всередині родини, і кожна родина по-своєму з ним справляється.

Медичний діагноз також є важливим при проведенні заходів із медичної реабілітації як системи лікувальних заходів, що спрямовані на відновлення порушених чи втрачених функцій організму особи, на виявлення та активізацію компенсаторних можливостей організму з метою забезпечення умов для повернення особи до нормальної життєдіяльності, на профілактику ускладнень та рецидивів захворювання [2].

На рівні взаємодії дитини і суспільства визначальним стає не захворювання дитини, а ступінь її обмеження у суспільному житті. Саме тому соціальні послуги мають сприяти включенню дітей з інвалідністю, у суспільство, налагодженню нових соціальних контактів, створенню інклюзивного середовища для дітей з інвалідністю і подоланню існуючих бар'єрів. У Всесвітній доповіді про інвалідність визначено основні бар'єри, з якими стикається людина з інвалідністю у сучасному суспільстві:

1. Неадекватні політині заходи і стандарти;
2. Нестача послуг;
3. Недосконала організація надання послуг;
4. Недостатнє фінансування;
5. Відсутність доступності;
6. Неадекватний стан інформації і комунікації;
7. Відсутність належного консультування;
8. Відсутність об'єктивних даних і досвіду;
9. Оціночні судження [1; 4, с.15-16].

Наведені вище бар'єри стосуються саме обмежень, що виникають у соціальному житті людини з інвалідністю і не стосуються її захворювання. Тому що у соціальній взаємодії із суспільством визначальним стає саме інвалідність як ступінь обмеження життєдіяльності, а не захворювання як стійкий розлад систем або структур організму.

Незважаючи на удосконалення і постійний розвиток теорії і практики соціальної роботи, на сьогоднішній день у професійній діяльності і досі існують прояви медичної моделі розуміння інвалідності, які орієнтуються в першу чергу на захворювання. В основному вони проявляються в диференціації соціальних послуг в залежності від типу основного захворювання. Це означає, що при наданні послуг або організації заходів для дітей з інвалідністю визначальним виявляється не ступінь самостійності або рівень розвитку дитини, а захворювання, яке вона має. Особливо часто це проявляється у послугах розважального або дозвіллевого характеру, які

організуються за сприяння бізнес організацій. Наприклад, змагання зі спортивної рибної ловлі або екскурсія на фабрику, до участі у яких запрошуються виключно діти, які мають порушення опорно-рухового апарату. Така ситуація трапляється, коли «сторонні» організації мають на меті допомогти дітям з певним видом захворювання, при цьому ігноруючи всі інші. Наявність диференціації послуг в залежності від захворювання призводить до незадоволення сімей отримувачів послуг, адже, замість того, щоб створювати рівний доступ, для дітей з інвалідністю створюються додаткові бар'єри.

Вирішення цієї проблеми можливе за умови чіткого визначення і розподілу особливостей, що виникають через захворювання та обмежень, що виникають у соціальній взаємодії дитини і суспільства та впровадження цього розподілу у практику соціальної роботи. Лише у випадку, коли професійна соціальна допомога буде орієнтуватися на розуміння і вирішення соціальних проблем дітей з інвалідністю, можливо говорити про ефективну соціальну роботу з цією категорією.

Література

1. Всемирный доклад об инвалидности [Електронний ресурс] // Всемирная организация здравоохранения. – 2011. – Режим доступа до ресурсу: http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/summary_ru.pdf.

2. Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». [Електронний ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>.

3. Левченко И.Ю. Психологическая помощь семье, воспитывающей ребенка с отклонениями в развитии: Методическое пособие / И.Ю. Левченко, В.В. Ткачёва. – М.: Просвещение, 2009. – 239 с.

4. Нічого для нас без нас: Посібник з інклюзивного прийняття рішень для державних органів. Упорядники: Азін В.О., Байда Л.Ю., Госс Н., Ждан П.М., Сухініна І. М., Флетчер А. – К: Ленвіт: 2015. – 102 с.

5. Ярская-Смирнова Е. Р., Наберушкина Э. К. Социальная работа с инвалидами. Учеб. пособие. Издание 2-е, переработанное и дополненное. / Е.Р. Ярская-Смирнова, Э.К. Наберушкина. – Санкт-Петербург: Изд-во «Питер», 2004. – 316 с.

Лукашов О.О.,

кандидат економічних наук,

здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи

Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля,

Україна, м. Северодонецьк

СИСТЕМНИЙ ХАРАКТЕР ТА ВНУТРІШНЯ СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Вся історія розвитку поняття соціальної відповідальності показує, що воно має якісну визначеність як досягнутого рівня свідомості особистості, її морального духу.

Якісні параметри соціальної відповідальності характеризують поширеність моральних якостей, властивих людям, та їх місце у духовному житті кожної людини, час переходу, від одного ступеня зрілості до іншого.

Зміст соціальної відповідальності дозволяє розкрити весь спектр суспільно-посадових відносин та залежностей соціальних суб'єктів, а також форму як спосіб взаємозв'язку між обумовленими суспільним устроєм нормами, вимогами, законами та їх усвідомленням людьми з позицій свободи вибору певного характеру поведінки у реалізації цілей практичної діяльності.

Сутність даного поняття полягає у з'ясуванні конкретним індивідом панівних у суспільстві цінностей та вольове ставлення до них.

Соціальна відповідальність – це явище, яке виражається у діяльності, що відповідає вимогам суспільства і відповідним чином оцінюваної, а також необхідності, що виявляється в тому, що відповідальність визначає людині ту чи іншу дію, яка виходить із розпоряджень суспільства та соціальних ролей, що виконуються особистістю. Свобода, яка дозволяє людині діяти, керуючись власною волею, відповідно особистісному ставленню до вимог суспільства та її свідомістю, лежить в основі соціальної відповідальності особистості як необхідна умова її прояву.

Зміст відповідальності включає взаємозв'язок об'єктивних і суб'єктивних сторін:

- вимоги суспільства, які пред'являються особистості, її соціальним якостям і зумовлені її місцем у системі суспільних відносин, тобто. статусом. Це свідчить, що становище особистості в системі суспільних відносин є об'єктом і окреслює межі прояву її відповідальності;

- емоційне переживання та раціональне осмислення характеру суспільних вимог, здатність відповідним чином здійснити діяльність, а також її наслідків, наслідків свого вчинку. Це суб'єктивний бік відповідальності. Вона постає як соціальна якість особистості, яка тісно пов'язана з цілеспрямованістю, як механізм мобілізації всіх духовних сил для практики чіткого здійснення відповідальної діяльності;

- практичну реалізацію особистістю суспільних вимог у діяльності, оцінку діяльності з погляду відповідності інтересам суспільства, колективу, особистості.

При цьому треба пам'ятати, що розподіл на об'єктивну і суб'єктивну сторони відповідальності носить відносний характер.

Соціальна відповідальність пов'язана зі специфікою соціальних відносин і виражає відносини між особистістю та суспільством щодо реалізації суспільно значущих інтересів та цілей. Будучи елементом соціальної структури особистості, соціальна відповідальність має складну будову, в основі якої у тісній взаємодії лежать як соціальні, так і психологічні аспекти.

У внутрішній структурі соціальної відповідальності особистості можна виокремити такі елементи:

- по-перше, усвідомлення особистістю своєї соціальної ролі та необхідності діяти відповідно до вимог суспільства, соціальної спільності чи групи;

- по-друге, постійний самоконтроль за своїми діями з урахуванням їх наслідків для себе та інших людей, самозвіт і самооцінка з урахуванням суспільно значимих критеріїв;

- по-третє, відповідальність як якість включає соціально активну діяльність.

Система соціальної відповідальності у них постає як цілісна єдність елементів:

- суб'єкт відповідальності. У ролі суб'єкта відповідальності можуть виступати як окрема особистість, так і соціум у різних формах його прояву як сукупний суб'єкт діяльності та відповідальності: різні соціальні групи, колективи, народи, держави та, нарешті, людство загалом;

- об'єкт відповідальності – те, за що саме суб'єкт діяльності несе відповідальність, за що покладено на нього або прийнято ним самим для виконання;

- інстанція відповідальності (перед ким відповідає) здійснює оцінку, контроль, регуляцію діяльності суб'єкта та накладає санкції у формі похвали чи осуду, схвалення чи засудження, здійснює також стимулюючу, регулюючу, організуючу, керуючу, регламентуючу функції.

Цілісність системи соціальної відповідальності діалектично поєднується з її розчленуванням на окремі компоненти та рівні, тобто зі структурністю.

Послідовний і взаємопов'язаний опис цих складових частин дозволяє описати систему загалом, причому не тільки у статиці, а й у динаміці.

З низкою компонентів і рівнів, що утворюють аналізовану структуру, певною мірою пов'язана безліч ступенів свободи на виході системи при однакових соціальних впливах на її вході, оскільки коливання, в будь-якому компоненті системи соціальної відповідальності позначаються на динамічній та змістовній стороні соціальної відповідальності загалом.

Соціальне середовище у своєму величезному різноманітті формує індивідуальний набір потреб, інтересів та інших детермінант, які можуть бути втілений у дії досягнення певної мети.

Взаємозалежність існує між компонентами соціальної відповідальності: між політичною та моральною відповідальністю, моральною та правовою тощо. Так, політична відповідальність може бути в той самий час моральною та правовою і т.д.

Як системний об'єкт соціальна відповідальність має ієрархічну структуру, що включає соціальний та особистісний рівні. Провідна роль цієї

ієрархії належить особистісному рівню, людині як головному суб'єкту конкретної діяльності.

Дія системи соціальної відповідальності перебуває у прямому та необхідному причинно-наслідковому зв'язку з соціальним замовленням суспільства, яке через багато каналів детермінує функції кожного структурного підрозділу системи, кожного її компонента (матеріального носія відповідальності, політичної, моральної, правової відповідальності).

Вплив соціальної відповідальності як цілісної системи у всій сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників діяльності особистості проявляється не тільки у збільшенні її позитивної результативності, а й у зменшенні негативних наслідків її результатів як суспільства загалом, так конкретного суб'єкта цієї діяльності

Механізм впливу системи соціальної відповідальності на діяльність особистості умовно можна подати у вигляді трьох взаємопов'язаних елементів, у яких соціальна відповідальність виступає:

- як необхідну умову діяльності, що складається внаслідок функціонування об'єктивних факторів
- як сутнісний принцип діяльності, коли система соціальної відповідальності одночасно виступає і потребою, і метою та засобом діяльності особистості (в результаті функціонування внутрішніх факторів);
- як інтегративний фактор у підвищенні результативності діяльності особистості.

Вирішуючи протиріччя між:

- цілями певного виду діяльності та засобами їх досягнення;
 - суспільними та особистими потребами, що детермінують цю діяльність;
 - цілями та досягнутими результатами;
 - результатами та їх соціальними (у широкому значенні) наслідками;
 - кількісною та якісною сторонами діяльності;
 - потенційною та реальною ефективністю обраної діяльності тощо
- соціальна відповідальність є джерелом тих змін, які визначають діалектику розвитку її самої як цілісної системи, так і змістовних рівнів та елементів діяльності.

Таким чином, соціальна відповідальність, будучи складним суспільним утворенням, є системою, яка є неодмінною умовою взаємодії індивіда і соціуму. Як принцип діяльності, вона одночасно виступає і потребою, і метою, і засобом діяльності особистості, що узгоджується з потребами та цілями суспільства, і дозволяє визначити детермінанти у поведінці особистості та вибір індивідом своєї соціальної ролі та соціально активної позиції в соціумі.

Мирханова А.Ж.,

бакалавр,

Казахстан, г. Чингирлау

ВЛИЯНИЕ ОБЩЕСТВА НА ЧЕЛОВЕКА, КАК НА ЛИЧНОСТЬ

С первых дней появления на свет человека, он является индивидом. У него есть природные качества, свойственные только ему. Однако ни для кого не секрет, что общество имеет влияние, как на мышление, так и на личность в целом. Рассмотрим, насколько же большое влияние имеет социум.

Взаимодействие человека с окружающими неизбежно, физически и биологически. Это потребность. Появившись на свет, первым влиянием на него оказывают родители. Правильное воспитание оказывает положительное влияние на формирование личности. Является базой образования определенного характера. Родители обучают ребенка, как правильно себя вести в обществе, что предпринять в конкретной ситуации и как лучше не поступать. Приучают к основным законам морали, нормам поведения. В эти годы ребенок особенно остро воспринимает то, что происходит вокруг него, в какой среде он растет. Кроме того, на формирование характера влияют физиологические механизмы, которые также индивидуальны. Еще один фактор, имеющий влияние на формирование характера это взаимодействие ребенка со сверстниками. Ребенок, активно общающийся с другими детьми, в дальнейшем вырастет в человека, который умеет общаться с людьми, и уверен в себе.

Школьный возраст играет важную роль в заложении эмоционального фундамента личности. Огромное влияние имеют друзья и сверстники. Также важно влияние информации, какую которую ребенок получает самостоятельно. В наше время, в 21 веке, это является большой проблемой, так как формирующееся подсознание подростка может попасть под влияние неприемлемых материалов, имеющие свободный доступ. К 15 годам человек имеет набор качеств и черт, которые останутся неизменными на всю оставшуюся жизнь. Далее многие черты будут зависеть от самого человека, от его решений, которые он будет принимать в течение жизни. Это касается и положительной и отрицательной стороны. Человек может получить образование и сделать карьеру, а может употреблять алкоголь, курить и быть бездельником. Какую дорогу он выберет – будет зависеть от самого человека.

Именно в этот период общество имеет наибольшее влияние. Но и в дальнейшем, оно не прекращается. Мы постоянно оглядываемся на общепринятые правила жизни при выборе того или иного варианта взаимодействия с окружающими и пытаемся дать объективную оценку

своему поведению согласно именно этим нормам. Так что влияние общества на личность человека продолжается до конца его дней. Социум способен сместить различные идеологии и поменять мировоззрение. Влияние общества на человека проявляется везде – во всех сферах жизни. Нагляднее всего это заметно в моде, в модных тенденциях одежды, стиля, интерьера. Взгляните на молодежь – сотовые телефоны для них это уже не средство связи, это модный аксессуар к их имиджу, который меняется в зависимости от настроения, погоды, да и просто модели быстро выходят из "моды". В связи с желанием быть похожим на других и из-за желания соответствовать уже существующим нормам, у некоторых людей развиваются комплексы.

Немецкий философ Артур Шопенгауэр идеи врожденности и неизменности характера человека, который имеет строгую определенность во всех его проявлениях и изменить его невозможно, так как он зависит от времени и пространства. Философ был уверен в том, что ни внешние факторы, ни процесс воспитания никаким образом не влияет на особенности развития характера (по его словам все это неспособно превратить черствого человека в более чувственного и сострадательного). Поэтому важно понимать что характер и мышление не одно и то же.

Таким образом, мы рассмотрели, как общество оказывает влияние на личность и на ее развитие. Общество во многом формирует личность, но кто-то останавливается на этом и лишь дополняет инертную массу людей, повторяющих из века в век одно и то же, а кто-то берет бразды правления в свои руки и влияет на общество сам. Значит, неизбежное влияние социума на людей отражается по-разному: кого-то учит только подчиняться, кого-то мотивирует действовать самостоятельно. Таким образом, результат в любом случае зависит от нас самих.

Петрів О.П.,

к.психол.н., доцент кафедри педагогіки і психології

Коломийського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Трикарпатський національний університет імені В.Стефаника»,

Україна, м. Коломия

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Для визначення особливостей формування комунікативної культури в молодшому шкільному віці необхідно знати комплекс внутрішніх умов для формування даного індивідуально своєрідного психологічного утворення, до

якого входить сама особистість в усьому її психологічному багатстві: з властивою їй багаторівневою структурою, складною системою мотивів – потреб, інтересів, настанов, інтенцій, почуттів, цілей тощо, які втілюються в позитивному ставленні до процесу спілкування і його учасників, у морально-комунікативних якостях та вміннях. Слід зазначити, що комунікативна культура залежить від усіх сфер психіки особистості: пізнавальної, емоційної, вольової, мисленнєвої, мовленнєвої, але особливо органічно – з її потребо-мотиваційною сферою, яка виступає психологічним підґрунтям набуття комунікативних знань, навичок і вмінь, розвитку морально-комунікативних якостей. Тому саме на перелічені вище психологічні аспекти необхідно звертати увагу, щоб виявити взаємозв'язок між формуванням комунікативної культури і віковими особливостями молодших школярів [4, с.34]. Саме в молодшому шкільному віці дитина потрапляє в нове соціальне середовище, що змінює умови її подальшого розвитку, в свою чергу і комунікативного. Виникають нові психологічні умови для особистісного і комунікативного зростання дитини, розпочинається процес поступового перетворення міжособистісного спілкування у вирішальний чинник особистісного розвитку молодшого школяра, що вимагає формування його психологічного інструмента – комунікативної культури. У спілкуванні формуються, існують і розвиваються особистісні властивості й комунікативні якості та вміння, потрібні для успішного перебігу пізнавально-комунікативної діяльності. У молодших школярів комунікація формується, як правило, між дітьми тієї ж статі. У міру ослаблення стосунків з батьками дитина усе більш починає відчувати потреба в підтримці з боку товаришів. Крім того, йому необхідно забезпечити собі емоційну безпеку [5, с.70]. Як свідчать дані О. Корніяки, оцінка дорослими тих чи інших ровесників має прямий вплив на бажання дитини спілкуватися з тим чи іншим товаришем. Як правило, молодший школяр вступає у спілкування тоді, коли для цього є конкретна предметно-практична основа, яка обумовлює зміст їхнього спілкування, його тривалість, інтенсивність. Вікові відмінності спілкування проявляються в тому, що в 1-му, частково в 2-му класах, зміст спілкування визначається головним чином навчальною діяльністю і грою, а в 3-му класі в ньому більшою мірою присутня суспільна діяльність. З другого півріччя 2-го класу починає знижуватися роль навчальної діяльності як змістової основи спілкування. Розширюється тематика розмов дітей, головним чином в них обговорюються: навчальна робота, ігри, (в тому числі іграшки, які є вдома), кінофільми, телепередачі, колекції, домашні тварини, відносини між людьми і сімейні події (переважно в дівчаток). Словник молодших школярів достатньо багатий. Але вміння вести діалог розвинене в них ще слабо, головним для них є інформаційний діалог. Це особливо чітко видно, коли в спілкуванні молодших школярів з'являється діалог дискусійного типу [1, с.140]. Про рівень культури спілкування молодшого школяра можна судити за сформованістю

операційного компонента комунікативної культури та таких комунікативних якостей: змістовності, що потребує вміння виділяти головне, розміщувати фактичний матеріал у висловлюванні в потрібній послідовності; логічності – вміння послідовно, обґрунтовано викладати думки; зв'язності – вміння взаємопов'язано викладати частини змісту, теми; точності – вміння добирати для передавання інформації найбільш влучні вербальні засоби, зумовлені метою висловлювання, передавати суть; чіткості – вміння точно передавати істотне, формулювати висновки; багатства мовних засобів – здатності до опанування і гармонійного використання різноманітних лексичних, граматичних і стилістичних засобів; зрозумілості – вміння доступно викладати думку; правильності – вміння викладати думки відповідно до мовної норми; виразності – вміння відмовлятися від мовних стереотипів, а також добирати вислови згідно з комунікативною ситуацією тощо [3, с.96]. Також в операційному компоненті комунікативної культури виділяють оволодіння молодшими школярами такими вміннями: комунікативними – здатністю до мовленнєвого спілкування, що означає вміння активно використовувати своє мовлення у спілкуванні, а також вміння немовленнєвого контакту (послугування мімікою, пантомімікою тощо); перцептивними – здатністю до міжособистісного пізнання і розуміння партнера зі спілкування, правильного моделювання мотиваційної структури його особистості (певних особливостей, інтересів і цінностей, фізичного та емоційного стану, розумових здібностей тощо); інтерактивними – здатністю вступати у взаємодію і здійснювати вплив на партнера зі спілкування через мовленнєві та немовленнєві засоби і власні особливості. Крім того, інтерактивне вміння передбачає опанування соціальних ролей – суб'єкта учіння і суб'єкта спілкування [4, с.215]. Комунікативна культура дитини молодшого шкільного віку репрезентується через оволодіння нею певним досвідом, який складається із п'яти компонентів: 1) ціннісний досвід: інтереси, ідеали, переконання, норми. Цей досвід орієнтує зусилля учнів на формування комунікативної культури (в нашому випадку він є вираженням комунікативного ідеалу і зразком вихованця з високим рівнем розвитку комунікативної культури); 2) досвід рефлексії: співвідношення знань про свої можливості, самого себе з вимогами діяльності (у нашому випадку – з вимогами комунікативної діяльності); 3) досвід звичайної активізації: адаптація до певної ситуації спілкування, взаємодії, змін умов, орієнтація на визначені умови в досягненні успіху (допомагає пристосувати свої зусилля для вирішення значимих завдань, зокрема, готовності до особистісного і життєвого самовизначення); 4) операційний досвід: комунікативні уміння, а також уміння саморегуляції (об'єднання конкретних знарядь перетворення ситуації і своїх можливостей); 5) досвід співробітництва: формується у взаєминах і спілкуванні вихованців з ровесниками, іншими людьми, сприяє об'єднанню зусиль, спільному вирішенню завдань та передбачає взаємодію.

Всі п'ять компонентів суб'єктивного досвіду складають цілісну систему життєвого досвіду школяра як суб'єкта взаємодії, спілкування, життєвого самовизначення. Виявлення цього досвіду вихованцями є необхідною умовою виховання у нього комунікативної культури [2, с.38]. Отож, через діяльність спілкування молодший школяр формує нові мотиви і розвиває потреби й інтереси, засвоює знання та правила взаємодії, випробовує комунікативні засоби (вербальні і невербальні) і соціальні ролі (суб'єкта учіння і суб'єкта спілкування), набуває морально зорієнтованих якостей і комунікативних вмінь, поступово опановуючи досвід міжособистісного спілкування.

Література

1. Корніяка О.М. До психології комунікативної культури особистості школяра. Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології: Матеріали Міжнар. наук. конф., присвяченої 35-річчю наукової та педагогічної діяльності академіка С.Д. Максименка. Київ : Міленіум, 2002. С. 139-144.
2. Корніяка О.М. Норми розвитку комунікативної культури. Директор школи, ліцею, гімназії. Київ, 2005. С. 35-39.
3. Корніяка О.М. Порівняльна характеристика особливостей розвитку комунікативної культури школярів різного віку. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України: Том 5 / За ред. С.Д. Максименка. Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2006. № 5. С. 95-105.
4. Корніяка О.М. Психологія комунікативної культури школяра: [Монографія]. Київ : Міленіум, 2006. 336 с.
5. Корніяка О.М. Розвиток мовленнєвої здатності школярів у складі комунікативної культури. Практична психологія та соціальна робота. 2004. № 6. С. 62-81.

ІСТОРІЯ

Лучінський І.А.,

*магістр Державного закладу «Львівсько-Український національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»,*

Україна, м. Одеса

МІСЦЕ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ В. ГАВЕЛА

З другої половини ХХ ст. Європа поділена між двома військовими блоками. «Залізна завіса» всебічно придушувала проблески демократії, а її режим все більше зазнавав потрясінь. Чехословаччина опинилась за межами демократичного Заходу, вона була, зокрема, ув'язнена Варшавським договором. Бездіяльність комуністичного режиму, її високий ступінь корупції та несправедливість суду все більше виштовхувало на зовні тих, хто не погоджувався. Серед них постав і Вацлав Гавел, котрому судилося змінити Чехословаччину, стати провісником гуманізму та демократизму.

Вацлав Гавел неабияк підтримував країни Східної Європи (Білорусь, Україна, Прибалтійські країни), передбачав їх незгоди, що несла Москва у колишні республіки СРСР, зокрема через СНД (обличчя колишнього СРСР).

Динамічні події, що відбувалися у Празі в 1968 р. («Празька весна»), не могли оминати українське дисидентство: вони намагалися отримати чехословацьке громадянство, таким чином підтримуючи «Празьку весну» та виступаючи проти введення в країну радянських військ та військ країн Організації Варшавського договору [12].

Письменник Роман Лубківський в одному з інтерв'ю пригадує наступне: «коли прибув до Праги як посол України і вручав вірчі грамоти Вацлаву Гавелу, над Празьким Градом, над резиденцією чеського президента, за розпорядженням глави братньої держави було піднято український прапор. Люди дивувалися, плакали. Дехто не вірив своїм очам...» [11]. Історично склалось, що Прага постала «центром української еміграції». Подібний акт засвідчує непримиренність Вацлава Гавала у боротьбі зі злом, що уособлював комунізм, а також високу підтримку країні, що має спільну історію і її прагнення до незалежності.

За час свого президенства, В. Гавел мав декілька візитів до України. Результативним був візит чеського президента в період з 30 червня по 2 липня 1997 р. В ході переговорів було підписано, загалом, 8 угод (в більшій мірі економічного значення) [8, с.153]. Під час візиту В. Гавел відвідав Чорнобильську АЕС. Також на зустрічі президентів обговорювались проблеми двосторонніх відносин, європейської безпеки та розширення НАТО

на Схід. У ході візиту президент Чеської Республіки оглянув місця поховань чеських легіонерів, які загинули у 1917 р. в с. Калинівка Зборівського району Тернопільської області, а в останній день візиту відвідав м. Львів [8, с.74-76].

1 липня 1997 р. В. Гавел виступив на базі Національного університету імені Тараса Шевченка з нагоди прийняття титулу Почесного доктора київського університету. Він акцентував увагу на Чорнобилі (екологічна катастрофа) та Ялті (геополітичні зміни – Ялтинська конференція). Для Гавела «радіоактивність ігнорує національні кордони», але це сигнал, що ми охоплені «спільною долею». Зокрема, виокремив і особливість географічного розташування (в оточені: євро-американські цінності, себто НАТО, та євразійські, в особливості Росія) [14].

Таким чином, Вацлав Гавел вкладав усі можливі сили у боротьбу за Східну Європу (зокрема, її майбутнє). Намагався прищеплювати демократичні ідеали у складний для України час. Поміч дисидентству, здійснення українських стягів над найвищими адміністративними установами Чехії, елементарний візит до України під час Помаранчевої революції, підтримка на світових форумах, невпинний заклик – визволитися, прагнути високого в ім'я своєї нації і демократії та багато іншого – промовисто окреслюють ту опору, що створював Вацлав Гавел.

Література

1. Вагнер О. Вацлав Гавел: «Я готовий завжди підтримати Україну» / О. Вагнер. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://dt.ua/SOCIETY/vatslav_gavel_ya_gotoviy_zavzhd_pidtrimati_ukrayinu.html
2. Вацлав Гавел: «Беларусь и Украина должны стать членами Евросоюза и НАТО». – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://charter97.org/ru/news/2008/9/1/9666/>
3. Вацлав Гавел: Україна досягла роздоріжжя. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/536350-vatslav-gavel-ukrajina-dosyagla-rozdorijjya.html>
4. Вацлав Гавел: Україна збивається з шляху. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/press_review/2011/08/110830_havel_ukraine_it
5. Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. Символ демократичних змін у Східній Європі. Вацлав Гавел / С. В. Віднянський, А. Ю. Мартинова // Об'єднана Європа: від мрії до реальності. – К.: Інститут історії України НАН України, 2009. – С. 277-302.
6. Гавел В. Промови та есеї / В. Гавел. – К.: «КОМОРА», 2016. – 140 с.
7. Гавел В. Прошу коротко. Розмова з Карелом і Гвітдялою, примітки, документи / В. Гавел. – Львів: ПАІС, 2016. – 288 с.
8. Корсак Р.В. Українсько-чеське міждержавне співробітництво в 1991–2005 рр. / Р.В. Корсак. – Ужгород: «Гражда», 2007. – 208 с.
9. Полянская Я. Мустафа Джемилев: «Вацлав Гавел верил, что будущее Украины – в Европе» / Я. Полянская. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://ru.krymr.com/a/28033643.html>

10. Рішення Київської міської ради від 10 листопада 2016 року №315/1319 «Про перейменування площі та присвоєння імен скверам в місті Київ // Хрещатик. – 2016. – №127 (4897). – 23 листопада. – С. 5.

11. Фаріон І. «Був момент, коли Вацлав Гавел дав команду вивісити український прапор над Празьким Градом...» / І. Фаріон. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://wz.lviv.ua/far-and-near/138728-buv-moment-koly-vatslav-havel-dav-komandu-vyvisyty-ukrainskyi-prapor-nad-prazkum-hradom>

12. Швидко А. «Вацлав Гавел зберіг свою віру в перемогу людяності», – Забужко / А. Швидко. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28312019.html> РІІІ-13

13. Mostovoj V., Mostová J. Rozhovor Václava Havla ukrajinský týdeník Zerkalo tyznja / V. Mostovoj, J. Mostová. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=rozhovory&val=1537_rozhovory.html&typ=HTML

14. Projev prezidenta republiky Václava Havla při převzetí čestného doktorátu Národní univerzity Tarase Ševčenka Kyjev, 1. července 1997. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=154_projevy.html&typ=HTML

Сарнацький О.П.,

*професор, д.і.н., професор кафедри міжнародних економічних відносин
Запорізького національного технічного університету,*

Гнатенко С.О.,

*студент гр. ТФ-215, Запорізький національний технічний університет,
Україна, м. Запоріжжя*

БЕЛЬГІЙСЬКЕ ПИТАННЯ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ФРАНЦІЇ, АНГЛІЇ ТА ПРУССІЇ НАПЕРЕДОДНІ ФРАНКО- ПРУССЬКОЇ ВІЙНИ 1870-1871 РР.

Сучасні тенденції економічного і соціально-політичного розвитку в ЄС свідчать, що єдність усіх країн у межах цього об'єднання є разом з тим досить нестабільною і хиткою.

Дослідження, в яких містяться деякі факти з проблеми, умовно можна розподілити на групи. До першої відносяться роботи, які присвячені аналізу європейського міжнародного життя другої половини ХІХ ст. Це монографії радянських та окремих західних дослідників – Ф. Ротштейна [1], Л. Роотса [2], Є. Тарле [3], Л. Нарочницької [4], А. Манфреда [5], А. Єрусалимського [6], Л. Шнеерсона [7], В. Ревуненкова [8], М. Міско [9], Д. Тейлора [10] та В. Мосса [11]. Другу групу складають колективні узагальнюючі публікації відомих радянських дослідників, що містять у собі історію окремих країн і світової дипломатії [12-16]. До третьої групи належать роботи, в яких вміщено

аналіз тогочасної французької, британської та німецької зовнішніх політик в Європі. Це як колективні праці західних науковців [17], так і роботи окремих радянських дослідників [18]. До четвертої групи входить одне з останніх сучасних досліджень вітчизняних науковців, які займаються подібною тематикою [19].

У зв'язку з її значним посиленням Пруссії після поразки Австрії у війні з нею, Франція стала вимагати від Пруссії територіальної компенсації. На початку серпня 1866 р. Франція запропонувала Пруссії свій проект, в якому Пруссії пропонувалося погодитися на анексію Францією двох чисто німецьких областей – Ландау, Саарбрюкена, також і Люксембурга. Граф Гольц, прусський представник в Парижі, став доводити своєму французькому колезі Руеру, що Пруссії політично і морально буде важко погодитися на поступку чисто німецьких областей. При цьому прусський посол заявив, що якби в майбутньому Франція захотіла приєднати Бельгію, то Пруссія не стала б їй перешкоджати. Можливо, що не граф Гольц, а Руер перший заговорив про Бельгію і що бельгійський план давним-давно був вироблений самим Наполеоном III. Одночасно повідомлялося, що Французька імперія згодна укласти з Пруссією секретний наступальний і оборонний союз. Одним з неодмінних наслідків цього майбутнього секретного договору повинно було відбутися приєднання до Франції всієї Бельгії, окрім міста Антверпена [Див.: 15, с.469].

16 серпня 1866 р. французький посол у Берліні граф Бенедетті отримав офіційний наказ з Парижа з'явитися до О. фон Бісмарка і почути остаточну думку прусського уряду з цього питання. Невдовзі граф Бенедетті з'явився до Бісмарка і був прийнятий так, що у нього могла з'явитися надія на вдалу операцію. Правда, поступатися Франції якими-небудь прикордонними територіями О. фон Бісмарк вважав за неможливе, поки саме населення цих областей не висловить бажання перейти у французьке підданство [Див.: 15, с.469-470].

При розмові останній обрадував французького посла тим, що запропонував йому письмово сформулювати всі побажання французького уряду, оскільки ніби то необхідно мати такий меморандум, щоб представити його королеві Вільгельму I для остаточного обговорення. При цьому він менше всього заперечень висував з приводу найважливішої частини пропозицій: відносно інкорпорування всього Бельгійського королівства до складу Французької імперії. При цьому він висловився лише в такому сенсі, що боїться, як би не запротестувала Англія, не дивлячись на відмову французів від Антверпена. Все це давало надію, що О. фон Бісмарк примирився з майбутнім посиленням Франції. Тільки через чотири роки Бенедетті зрозумів всю підступність свого співбесідника і зміркував, навіщо О. фон Бісмарку знадобилось отримати письмовий виклад вимог Наполеона III відносно Бельгії. Бажаний документ був з повною готовністю

доставлений О. фон Бісмарку, і це убивча зброя проти Франції була до певного часу прихована. Як тільки О. фон Бісмарк заручився доказом агресивних намірів Наполеона III проти Бельгії, він припинив переговори з Бенедетті, посилаючись на те, що король все ще не розглянув питання. А поки він постарався дати знати і до Лондона і до Петербурга про замах Наполеона III на Бельгію [Див.: 15, с.470].

Бельгійське питання з новою силою привернуло увагу англійського уряду після поразки Австрії у війні з Пруссією. Треба зазначити, що англійське керівництво передбачало можливість такого кроку з боку Франції. Наприкінці липня 1866 р. Граф Стенлі заявив французькому послу, що при необхідності Франція може шукати компенсацій у Німеччині, але не сміє торкатися Бельгії. 8 серпня королева Вікторія висловила прем'єр-міністру свою стурбованість з приводу французької заяви і відзначила, що Англія не може залишатися пасивним спостерігачем таких дій. На засіданні англійського кабінету 10 серпня було вирішено, що посол лорд Коулі повинен вимагати запевнень від французького уряду, що зміна кордонів 1814 р. не порушить нейтралітет Бельгії [Див.: 19, с.221].

Остаточо уряд Англії заспокоївся після того, як 14 серпня Франція офіційно оголосила, що не збирається вимагати від Бельгії кордонів 1814 р. [7, с.17-18]. Отже, Англія, не даючи ні одній зі сторін приєднати до себе цю малу країну, в першу чергу відстоювала свої інтереси і не хотіла вбачити загрозу для себе з боку поступово міцніючої Пруссії.

Але подальші події повністю виправдали найгірші побоювання англійського керівництва через рейнські землі та Бельгію у зв'язку з агресивними планами Франції. Переговори між Францією і Пруссією, але тепер у суворій таємності, які тривали з серпня 1866 р. до початку 1867 р., містили в собі пряму загрозу для нейтралітету, територіальної цілісності та незалежності Бельгії [Див.: 7, с.21-22].

З початком конфлікту між Францією та Пруссією через Люксембург Англія одразу почала відчувати значний тиск як з боку Пруссії та Франції, так і з боку Бельгії. Уряд Бельгії просив її захистити їх країну від можливої агресії з боку Франції та Пруссії [Див.: 19, с.221-222]. Увагу британського уряду до Бельгії під час люксембурзького конфлікту намагалася привернути і королева Вікторія. Вже 11 квітня королева заявила останньому, що уряд не повинен забувати про небезпеку для незалежності Бельгії, яка впливає з передачі Люксембурга Франції [Див.: 19, с.222].

Французький уряд також наголошував, що "безпека Бельгії залежить тільки від Великої Британії", що існує загроза бельгійському нейтралітету з боку Пруссії і попереджав Англію, що, якщо Пруссія не буде його поважати, Франції доведеться ввести свої війська в Бельгію з метою самооборони. Англія ж, виконуючи свої гарантії відносно Бельгії за Договором 1839 р.,

готова була піти так далеко на захист Бельгії як буде потрібно, але без абсолютного зобов'язання воювати за її незалежність [Див.: 19, с.222].

Наприкінці 1868 р. виник новий конфлікт між Бельгією та Францією і пряма загроза Бельгії. Він був пов'язаний із тим, що одна з французьких залізничних компаній намагалася шляхом секретних переговорів з однією приватною бельгійською компанією укласти угоду, яка надавала їй право експлуатувати дві важливі бельгійські залізниці. Уряд Бельгії був проти цієї угоди, тому що внаслідок неї Франція одержувала контроль над найважливішим промисловим регіоном Бельгії. Тому 23 лютого 1869 р. був прийнятий закон, який забороняв передачу будь-якої бельгійської залізниці без дозволу бельгійського уряду [Див.: 19, с.222-223].

Англійське керівництво сприйняло французькі дії стосовно Бельгії з великою тривою. Британський уряд почав з березня 1869 р. здійснювати дипломатичний тиск на Францію, щоб змусити її піти на примирення. Англія по-дружньому застерігала цю державу від агресивних задумів проти Бельгії. Дії англійської дипломатії врешті-решт увінчалися успіхом. 21 березня Франція та Бельгія домовилися про компроміс. 22 квітня британське зовнішньополітичне відомство попередило французький уряд, що якщо бельгійський прем'єр-міністр залишить Париж без досягнення угоди, наслідки цього будуть для Франції більш серйозні, ніж для Бельгії. 27 квітня був підписаний протокол, який забезпечив мирне врегулювання франко-бельгійського конфлікту [Див.: 19, с.223].

Отже, бельгійське питання в європейській політиці Франції, Пруссії та Англії напередодні франко-пруської війни 1870–1871рр. відіграло досить важливу роль. Воно значно вплинуло на позиції офіційного Парижа, Берліна та Лондона у тогочасних континентальних конфліктах, зокрема на ступінь втручання їх в останні, та заважало налагодженню англо-французького співробітництва в Європі.

Література

1. Ротштейн Ф.А. Из истории прусско-германской империи. Москва – Ленинград: Изд-во АН СССР. 1948. 242 с.
2. Роотс Л. Шлезвиг-голлштинский вопрос и политика европейских держав в 1863–1864 гг. Таллин: Эстонское государственное издательство. 1957. 246 с.
3. Тарле Е.В. Наполеон. – Москва: Изд-во АН СССР. 1957. 468 с.
4. Нарочницкая Л.И. Россия и войны Пруссии в 60-х гг. XIX в. за объединение Германии "сверху". Москва: Госполитиздат. 1960. 287 с.
5. Манфред А.З. Очерки истории Франции XVIII-XIX вв. Москва: Изд-во АН СССР. 1961. 616 с.
6. Ерусалимский А.С. Бисмарк. Дипломатия и милитаризм. Москва: Наука. 1968. 268 с.
7. Шнеерсон Л.М. В преддверии франко-прусской войны. Франко-германский конфликт из-за Люксембурга в 1867 г. Минск: БГУ. 1969. 204 с.

8. Ревуненков В.Г. Польское восстание 1863 года и европейская дипломатия. Ленинград: Изд-во ЛГУ. 1957. 358 с.
9. Миско М.В. Польское восстание 1863 г. Москва: Изд-во АН СССР. 1962. 334 с.
10. Тэйлор А.Д. Борьба за господство в Европе. 1848-1918 / Пер. с англ. А.О. Зеленской и Д.З. Куниной. Москва: Издательство иностранной литературы. 1958. 644 с.
11. Mosse W.E. The European powers and German question 1848-1871. Cambridge University Press, 1958. Pp. ix + 409. 50s.
12. История дипломатии: в 3 т. Москва: Госполитиздат. 1959. Т. 1: 896 с.
13. Всемирная история: в 10 т. Москва: Изд-во социально-экономической литературы. 1959. Т. 4: 824 с.
14. История Франции: в 3 т. / Отв. ред. А.З. Манфред. Москва: Наука. 1973. Т. 3. 600 с.
15. Всеобщая история дипломатии. Москва. 2009. 672 с.
16. История дипломатии: [сб.] / сост. А. Лактионов. Москва. 2009. 943 с.
17. The Cambridge history of British foreign policy 1783–1919 / Ed. by sir A. Ward and G. Gooch. Vol. 1-3. – Cambridge, 1923.
18. Сергеев В. В. Англия и объединение Германии. 1848–1871 гг. Ленинград: Изд-во ЛГУ. 1986. 160 с.
19. Черевик К.А. Бельгійський фактор в європейській політиці Великої Британії: 1863–1871 роки. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2007. Вип.13. С. 218-225.

Ткачук Д.М.,

*студентка 4 курсу, Південноукраїнський національний педагогічний
університет ім. К.Д. Ушинського,*

Україна, м. Одеса

РЕКОНСТРУКЦІЯ ПІВДНЯ ТА КУ-КЛУКС-КЛАН

Рабство як явище ще й сьогодні продовжує існувати, але нелегально та у незначних масштабах. Масштабному рабству було покладено край по закінченні громадянської війни в США 1861–1865 рр. Першим універсальним міжнародно-правовим актом, спрямованим на боротьбу з рабством і работоргівлею, стала прийнята 25 вересня 1926 р. під егідою Ліги Націй Конвенція «Про рабство». Конвенція визначала рабство як «стан або становище людини, над якою здійснюються атрибути права власності або деякі з них» [3]. Держави, котрі підписали Конвенцію, взяли на себе зобов'язання у якомога коротший термін повністю скасувати рабство в усіх його формах, а також запобігати і припиняти работоргівлю, приймати законодавчі заходи і встановлювати суворі покарання за вчинення названих заборонених дій. Але саме процес Реконструкції південних штатів 1865–1877 показав наскільки складно проходили процеси ліквідації рабства, якою

нелегкою була боротьба з расистськими поглядами, наскільки важко утверджувалася політична та економічна рівності людей з різним кольором шкіри.

Вирок расистській теорії винесла організація ЮНЕСКО у відомій заяві «Расове питання» 1950-го року [9]. Та цей важливий міжнародний документ не поставив крапку на расистських поглядах певних груп та окремих осіб. Зазвичай, сьогодні расистські організації не користуються великою популярністю, змінилися їх кількісний та якісний масштаб, способи дії, методи організації тощо. Але варто пам'ятати, що першою расистською організацією, яка виникла вже після офіційного знищення рабства та надання темношкірому населенню виборчих та інших громадянських прав у межах окремої держави – Сполучених Штатів Америки, був Ку-клукс-клан, на рахунку котрого безліч ганебних, жорстоких діянь, не гідних поняття «людина». Отже, теми Реконструкції та діяльності расистської організації Ку-клукс-клан апіорі не можуть не бути актуальними сьогодні, коли ідеї расизму живі та проявляються у скоєнні кримінальних злочинів, у літературі, у пропаганді в соцмережах та у нелегальній пресі тощо. Щоб боротись з ворожою людству ідеологією – потрібно знати її джерела та основу, способи дії прибічників такої ідеології, причини її появи.

Варто відзначити, що сучасній Українській державі дуже близькі проблеми, які постали перед Сполученими Штатами по закінченні громадянської війни. Справа, звичайно, не зовсім у проблемі расизму, але наразі наша держава опинилась у стані гібридної війни, коли, наприклад, проблема деокупації Донбасу, зміна поглядів людей, їх ідеології, амністії бойовикам чи їх покарання – дуже близькі тим проблемам, що були у часи Реконструкції в США.

Тема даної статті являється настільки специфічною у тому ракурсі, що, з одного боку, є досить вивченою та достатньо розглянутою і проаналізованою (особливо американськими істориками, політологами та філософами), а з іншого – не має на сьогодні великих аналітичних робіт чи публікацій, присвячених даній темі. На жаль, на сьогодні ще не приділено цій темі гідної уваги саме українськими дослідниками.

Серед останніх досліджень та публікацій, котрі автору даної статті вдалось знайти та опрацювати, варто відзначити останнє видання великої праці Георга Шустера «Історія таємних спільнот, союзів та орденів» [9], один з розділів другого тому якої присвячено діяльності Ку-клукс-клану. Заслуговують уваги та позитивних відгуків нове видання роботи американського історіографа Еріка Фонера «Реконструкція: незавершена революція в Америці» [12], його статті у пресі на кшталт «Расисти та неонацисти – провісники потенційного краху США», деякі інші публікації. Продовжує працювати та писати наукові статті американський історик та викладач Д. Макинєрні [16], [17].

В Україні проблемами, що лягли в основу теми даної статті, здебільше цікавились історики і, як правило, у якості епізодів всесвітньої історії. Серед окремих праць можна виділити статтю О. Петраускас «Політика «позитивної дії» щодо афроамериканців у США: історична ретроспектива» [5], публікацію Л. Тарасюк «Ку-Клукс-Клан як приклад расистської організації» [7], деякі роботи блогерів та журналістів інформаційних видань [22].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Науковці, що присвячували свої роботи темі Реконструкції Півдня (1865–1877 рр.), періоду діяльності Першого Ку-клукс-клану (1866-початок 70х р. XIX ст.), не завжди пов'язували проблематику Реконструкції із сучасними проблемами Європи та особливо України. Наразі дослідники пропускали превентивний момент ходу процесу Реконструкції та діяльності терористичної расистської організації Ку-клукс-клан в аспекті сучасних подій.

Мало уваги приділялося ролі політиків та окремих осіб-активістів у впровадженні ідей Реконструкції на Півдні США. Не приділено уваги впливу діяльності Ку-клукс-клану на радикалізацію суспільних течій у інших країнах світу (ця тема залишена поза увагою і автором поточної статті). Дослідниками не достатньо висвітлено феномен Ку-клукс-клану як масової впливової організації, що тривалий час не припиняє своєї діяльності.

Мета дослідження – показ основних складових процесу Реконструкції Півдня, особливо тих, що прямо вплинули на заснування Ку-клукс-клану; – аналіз умов і причин, у яких виник та розпочав свою діяльність ККК; – доведення чітко усвідомленого автором даної статті розуміння щодо необхідності вчитись на уроках історії, котра повторюється у таких варіаціях, що заслуговують уважного аналізу задля запобігання негативних подій та їх наслідків у теперішньому та майбутньому.

Історія держави Сполучні Штати Америки, яка нині є однією з найсильніших та економічно потужних країн світу, має чимало повчальних сторінок – іноді героїчних, іноді драматичних, а інколи й ганебних.

Громадянська війна між північними та південними штатами (1861–1865), що завершилася перемогою промислової Півночі, стала найкривавішою в історії цієї країни. За даними сучасників, Північ за роки війни втратила убитими і померлими від ран 360 тис. чол., Південь – трохи більш за 250 тис. Прямі військові витрати федерального уряду становили 3 млрд. доларів, національний борг зріс до 3,5 млрд. Після війни стали каліками більш одного мільйона американців [1, с.88].

Період Реконструкції південних штатів датується 1865–1877 роками. Правда деякі дослідники наполягають, що датою початку даного періоду слід вважати 1863 рік – саме тоді було проголошено Прокламацію про визволення афро-американців та про набір негрів до армії Півночі. Дуже своєчасним був наказ 16-го Президента США Авраама Лінкольна (1809-1865; президентський термін: 4 березня 1861 р. – 15 квітня 1865 р.): «...в цей день першого січня року

від Різдва Христова 1863 і відповідно до моєї рішучості ... публічно оголосивши ... вільними усіх осіб, що утримуються як раби у бунтівних штатах та їх частинах, і заявляю, що виконавча влада Сполучених Штатів, включаючи її військові та військово-морські органи, визнає свободу вказаних осіб і сприяє їй» [18]. Тоді ж президент Лінкольн організував нову, «реконструкційну» владу у кількох південних штатах – Теннесі, Арканзас та Луїзіана, надав землю колишнім рабам у Південній Кароліні.

Оминаючи проблематику хронологічних меж процесу Реконструкції південних штатів, пригадаємо, що у сучасній довідниковій літературі це поняття трактується як система заходів, що проводилися урядом США після закінчення громадянської війни 1861–1965 рр. для зміцнення єдності країни, реорганізації управління південними штатами і ліквідації наслідків рабовласництва [11]. Отже, основною, тобто титульною метою Реконструкції було проведення демократичних перетворень на Півдні.

Слід також відзначити, що за роки громадянської війни промислово-фінансові кола Півночі на поставках зброї, воєнної техніки та іншого оснащення набули великих капіталів. Тоді стали створюватися перші фінансові імперії Вандрбілтів, Морганів, Рокфеллерів. У зв'язку з нестачею робочих рук у країні розпочалось активне впровадження машинної техніки – особливо у сільському господарстві. Оскільки у війні найбільше постраждав Південь, посилене впровадження сільськогосподарських машин відбувалось і у цій частині США. Крім того після скасування рабства плантатори мали вирішувати проблему робочих рук шляхом найму (іноді наймали на роботу своїх колишніх рабів). Таким чином, традиційно вважається, що першим етапом боротьби з рабовласництвом була сама громадянська війна, котра завершилась розгромом армії конфедератів та перемогою Півночі.

Другий етап був ще тривалішим та не менш складним за перший: це безпосередньо період Реконструкції, або «другої північноамериканської революції» 1865–1877 рр. На цьому етапі передбачалося:

1. Здійснити конфіскацію земель колишніх плантаторів-рабовласників та їх передачу до рук афроамериканців та безземельного білого населення.

2. Надати чорношкірому населенню рівних політичних та економічних прав.

3. Відсторонити колишніх плантаторів-рабовласників від політичної влади у країні, недопущення їх до місцевої влади та управління на Півдні .

Але плани та державні програми іноді залишаються у вигляді планів, іноді виконуються не повністю, часом – приносять зворотні результати та натикаються на контрреформи... Так що ж сталося із Сполученими Штатами у період Реконструкції, про який сучасний американський історик Ерік Фонер писав, що жоден період американської історії не підлягав такому радикальному перегляду у роботах істориків, як цей [12, с.80].

Демократична та республіканська партії мали свої власні погляди на процес Реконструкції. Партія слона (республіканці) у питанні перетворень Півдня розкололася на поміркованих, котрих підтримав президент Ендрю Джонсон (президентський термін: 15 квітня 1865 – 4 березня 1869), та радикалів, які, очолювані Ф. Дугласом та Б. Батлером, вимагали швидких, жорстких кардинальних змін на Півдні. Ці різні погляди набули надзвичайної гостроти під час проведення 39-го конгресу, який розпочав роботу у грудні 1865 року. Звичайно ж, у центрі уваги конгресу були проблеми Реконструкції південних штатів та становище визволених рабів. Питанням розколу стало: на яких умовах поновити у правах бунтівні штати, прийняти їх до союзу. Певні кола конгресу наполягли на тому, що варто поновити владу плантаторів, взявши з них формальну обіцянку визнати знищення рабства. Південні штати, так і не дочекавшись вирішення свого питання переможцями, самовільно прислали на конгрес своїх представників. «Це був виклик, котрий переможена, але не скорена контрреволюція кинула революційним силам країни» [4, с.463]. Делегація південних штатів на чолі з «віце-президентом» Конфедерації Олександром Стефенсом складалася з 58 колишніх членів конгресу Конфедерації, шістьох чиновників бунтівного уряду, чотирьох генералів та п'яťох полковників армії конфедератів [2, с.97]. Ці «реакційні» кола отримали підтримку Президента. (До речі, під час громадянської війни Е. Джонсон активно виступав проти бунтівників, вбачаючи в них загрозу існуванню американського Союзу та вимагав розділу земель плантаторів. Але першим його актом на посаді президента було проголошення 29 травня 1865 року амністії колишнім бунтівникам. Президент Джонсон зробив усе, щоб «уберегти від кари президента бунтівної Конфедерації Дж. Девіса, винного у навмисному вбивстві 50 тисяч солдатів та офіцерів федеральної армії, що знаходилися у полоні бунтівників» [11, с.98]).

Президентську лінію по своєму тлумачили плантатори. «Плантатори утримують бувших рабів за допомогою грубої сили... Хвиля страшеного терору охопила більшість південних штатів... У Йорктауні негри працювали рік на плантаціях, а 1 січня, коли настав час розраховуватись, їх вигнали з плантацій та заявили, що вони можуть іти до янкі», – так характеризували сучасники тодішню ситуацію на Півдні [4, с.465]. Завуальованою формою рабства для дітей-негрів та білих сиріт було так зване «учнівство». У сім'ю до білого плантатора направляли дітей за рішенням суду, якщо ж темношкірий учень тікав із такої «сім'ї», то його можна було продати у межах свого штату будь-якій особі [19, с.36]. У.Фостер у книзі «Негритянський народ в історії Америки» відзначив, що не було й мови про наділення чорношкірих землею, вони могли лише орендувати землю і знаряддя праці у колишніх господарів. Якщо звільнений раб не хотів залишатися на старій плантації і вирушав кудись в пошуках заробітку, він міг потрапити до в'язниці за бродяжництво, і

вийти з неї тільки погодившись на безкоштовну (фактично рабську) працю на чийсь плантації або фабриці [20, с.22].

Однак, всупереч опору плантаторів та президента Е. Джонсона, у 1866 році було прийнято закон про громадянські права афроамериканців, визнання яких стало умовою повернення південних штатів до складу США. У 1867 р. федеральні війська зайшли на Південь, темношкіре населення отримало виборчі права, а колишні прихильники Конфедерації втратили їх на федеральному рівні. В результаті радикального періоду Реконструкції від афроамериканців у Конгресі США з 1869 по 1876 роки працювало 2 сенатори та 15 членів палати представників [2], [11], [12]. На виборах 1868 р., що вперше проходили за участю чорного населення, президентом був обраний генерал Грант, який продовжив радикальну Реконструкцію. До 1870 року всі південні штати були змушені визнати права афроамериканців та повернулися до складу США.

У роки радикальної Реконструкції афроамериканці Півдня не лише отримали активне та пасивне виборче право, а й державну систему освіти, матеріальне забезпечення по старості; було заборонено «чорні кодекси» (законодавчі акти колишніх конфедератів, прийняті під час ліберального етапу Реконструкції, що змушували негрів працювати у колишніх господарів, позбавляли їх свободи пересування, права на володіння землею або її оренду, допускали використання примусової праці негритянських дітей, забороняли проводити мітинги і збори, носити зброю, одружуватися з білими), ув'язнення за борги, лущовання біля ганебного стовпа, тощо.

З метою залучення на бік республіканців мільйонів голосів колишніх рабів та задля подолання правових обмежень щодо чорношкірих американців Конгрес, більшість якого як і раніше складали представники Республіканської партії, 30 березня 1870 року прийняв один з найбільш революційних законів післявоєнного періоду – П'ятнадцяту Поправку до Конституції. «Право громадян Сполучених Штатів на участь у виборах не буде заперечуватися чи обмежуватися Сполученими Штатами або окремими штатами під приводом раси, кольору шкіри або колишнього рабського стану» [4, с.328]. Надання виборчого права афроамериканцям перетворило колишні штати Конфедерації із доволі великою часткою чорношкірого населення на електорат республіканців.

Афроамериканець Ф. Дуглас та його прихильники щиро вітали прийняття П'ятнадцятої Поправки як кінець «чорного питання»: «Ніколи ще не було такої повної революції, яка створила б новий світ, де темношкірий чоловік вільний, є громадянином своєї країни і має право голосу. Тепер темношкірий чоловік більше не сплюндрована, ненависна істота, а рівноправний чоловік» [15, с.75].

Незважаючи на демократичний характер П'ятнадцятої Поправки, штати продовжили самостійно впроваджувати виборчі цензи. Подушні податки та

тести на грамотність, що існували паралельно із залякуванням і застосуванням насильства по відношенню до колишніх рабів, на практиці нерідко перешкоджали здійсненню афроамериканцями свого виборчого права. Так, в окрузі Клейборн, Міссісіпі, на виборах 1873 року лише 496 з 1844 темношкірих змогли скористатися своїм виборчим правом; у 1875 році в окрузі Язу всього сім чорношкірих змогли кинути свої виборчі бюлетені в урну для голосування [16, с.426].

Надалі, після того, як демократи отримали владу в урядах південних штатів, федеральні закони явно підмінялись іншими трактовками та рішеннями місцевої вади, а іноді взагалі ігнорувались. У 1874 році у Міссісіпі був встановлений принцип «дідусева поправка»: та особа, чий дідусь не голосував у 1860 році, не має права голосу. Саме тому у 1874 році всі афроамериканці, а також багато білих бідняків не змогли взяти участь у виборах.

Прийняття таких «поправок» стало можливим, оскільки саме в 1874 році в результаті парламентських виборів демократи отримали більшість мандатів у палаті представників: це стало кінцем Радикальної Реконструкції та початком Реставраційної Реконструкції. Цей етап характеризувався кардинальною зміною напрямку у регулюванні правового становища афроамериканців, котрі, за місцевим законодавством, обмежувались у громадянських правах, фактично повертаючись до рабського стану. Історик В.Согрін пише із цього приводу: «відмова республіканців від продовження Реконструкції пов'язана з так званим термідоріанським переродженням Республіканської партії... До середини 1870-х років можливість відродження рабовласництва була ліквідована, економічна могутність плантаторів значно послабилася, на Півдні утвердилися основи ринково-капіталістичної цивілізації. Північні нуворіші протягом декількох років стали власниками залізниць, нафтових свердловин і промислових підприємств і тепер їх багатству, створеному за підтримки Республіканської партії, нічого не загрожувало. Розлучаючись зі своїми ідеальними мотивами, республіканці все більше почали використовувати свої пости для отримання економічної вигоди, а не для допомоги чорношкірим американцям» [6, с.147].

Не можна заперечувати того факту, що надання афроамериканцям рівних з іншими громадянами прав не користувалося ані популярністю, ані підтримкою серед основної маси білошкірого населення. Расові забобони і упередження були властиві всім соціальним верствам білого населення. На думку певного кола дослідників, надання темношкірим рівних прав дещо випередило свій час, бо більшість населення Західної півкулі зовсім не було готовим до цього. Більш того: отримання колишніми рабами політичної і військової влади, рівно як і підвищення оподаткування та розорення раніше заможних землевласників на останніх наводили лють. Колишні плантатори-рабовласники проводили паралелі між підкоренням Півдня Північчю та

війною за незалежність США з Англією. Вони звинувачували федеральну владу в тиранії й корупції.

На фоні цих настроїв на Півдні з'явилося безліч нових легальних і нелегальних політичних партій і груп, котрі нібито «заспокоювали негрів, забезпечували безпеку життя і майна, захищали жінок, зупиняли паліїв, змушували радикальних лідерів бути більш поміркованими, а чорношкірих – краще працювати, змушували окремих лідерів радикалів залишати регіон і повертали білим почуття своєї переваги» [13]. Подовжили діяти створені ще напередодні громадянської війни та під час бойових дій антиаболіціоністські конспіративні об'єднання плантаторів «Блакитні ложі», «Сини Півдня», «Соціальний союз». Найбільш відомою асоціацією такого роду були «Лицарі золотого кола». У листопаді 1860 року ця організація вже налічувала 115 тис. членів, «включаючи провідних державних і політичних діячів південних штатів». Згодом «Лицарі золотого кола» були активними учасниками сепаратистського руху (активно вимагали надання штатам права виходу із союзу) [2], [8], [9], [19].

Свого часу радянський і російський дослідник, історик та правознавець Едуард Лісневський присвятив декілька своїх робіт темі діяльності в США ультраправих організацій, що відстоювали такі ідеї, як перевага білих та білий націоналізм. Опрацювавши безліч першоджерел, Е.В. Лісневський ось як описує процес створення найбільш відомої расистської організації: «Коли шість молодих ветеранів армії Конфедерації – Маккорд, Лестер, Кеннеді, Кроу, Джонс та Рід, намагаючись перебороти нудьгу сонного містечка Пьюласкі, що у штаті Теннессі, з кінця 1865 року почали збиратися біля каміну будівлі місцевого суду,.. один з постійних відвідувачів офісу судді Джонса запропонував створити фратерналістську організацію, яка допоможе добре розважитись...» [4, с.67]. Рід, що знав грецьку мову, запропонував для організації назву «Лицарі куклос» («куклос» – грецькою «коло»)... Були й інші ідеї щодо назви. Капітан Кеннеді, нащадок шотландців, вимагав, щоб у назві новоствореної спільноти було слово «клан» (рід, сім'я). Так зупинилися на назві «Ку-клукс-клан» [4, с.68]. Д. Вільсон, що став одним з перших дослідників кланізму, говорив: «Була рокова сила у самій назві «Ку-клукс-клан». Читач, вимови це слово вголос! Воно нагадує звук кісток скелету, що б'ються одна об одну» [6, с.247].

Перші засновники Клану розробили ієрархічну структуру своєї організації: Великий Циклоп – Великий Волхв, Великий Турок, Великий Підскарбій, два Ліктори. Коли організація суттєво збільшилася за чисельністю її членів, тоді голову організації назвали «Великий Мудрець». Той мав у своєму розпорядженні 10 «геніїв», що були його заступниками-радниками. Штати кланісти називалися «королівствами», якими управляли «великі дракони». Існували також інші незвичні «посади» та назви у Клані. Уніформа кланістів (простирадла з вирізами для очей, білі маски, ковпаки, свистки), як і

способи їх розваг, у 1866-67 роках ще не були занадто жорстокими: це було привертання уваги жителів Пьюласкі своєю неординарною поведінкою, розіграші легковірних, неосвічених та полохливих афроамериканців. Такі залякування чорношкірих стали основним заняттям екс-конфедератів, адже перші сприймали фігури у фантастичних одягах за духів загиблих людей [4], [8], [9], [14].

Такий, принизливий для афроамериканців, але ж на перших порах ще не кривавий, період діяльності Ку-клукс-клану тривав недовго. Американський дослідник Дж. Маклін писав з цього приводу: «У 1866 році Клан був головною темою у розмовах жителів Пьюласкі. Таємничість, що його оточувала, набувала обертів сенсації. У кожному номері місцевих новин були сповіщення про Клан. Вони передруковувались іншим американськими виданнями – і звістка про Клан прокотилась не лише по всьому Півдню, а й по всім штатам» [15, с.75]. Для боротьби із «злыми духами» афроамериканці стали виставляти патрулі «чорної міліції». «Крім того, негритянська міліція швидко почала стріляти у «духів» (клансменів), вбиваючи їх, і жах перед представниками надприродних сил пройшов» [15, с.75].

Кількість штатів, у яких створювались подібні клани, неухильно зростала. Як пише Е. Лісневський, до кінця 1866 року у південних штатах налічувалося більше 100 організацій [4, с.71]. У Теннессі, Джорджії, Алабамі, після проникнення до членства куклосу учасників колишніх репресивних організацій на кшталт «Лицарів Чорного кола», перетворило Ку-клукс-клан на справжню расистську терористичну спільноту. А у 1867 році, коли розпочався радикальний період Реконструкції, навколо Ку-клукс-клану згуртувалися усі терористичні організації Півдня. Керівництво кланістського руху узяв на себе плантаторський олігархат, а ось рядовими виконавцями, масовою базою стали білі бідняки – здебільше рядові колишньої армії Конфедерації.

На першому конгресі Ку-клукс-клану, що відбувся у квітні 1867 року, було поставлено задачу приєднати усі «печери» до єдиного Клану, забезпечити центральне керівництво у діяльності, встановити нагляд Великого Циклопа та його заступників за членами клану. «Конституція» організації, котру написав пьюласський юрист Гордон, явно спрямовувалася проти усіх заходів, котрі проводила федеральна влада на Півдні. «Америку було створено білим та для білих. Будь-які спроби передати владу чорній расі є порушенням Американської Конституції, а одночасно і порушенням волі Божої...» [4, с.74]. Лідером ККК став Натаніель Бедфорд Форрест (1821–1877), який отримав звання «Великого Магістра».

Отже, радикалізувавшись, вже на початку 1868 року Ку-клукс-клан став точно за планом обирати об'єкти нападів. Здебільше то були чорношкірі, котрі активно користувалися наданим їм правом голосу; це були школи для кольорових; це були сіверяни, котрі дотримувалися ідей Радикальної Реконструкції Півдня тощо.

Нерідко жителі півдня при активному керівництві клану бойкотували рішення федеральної влади. Постійним нападам клансменів піддавалися республіканці, активісти юніоністської ліги, ті кандидати на виборах, які були прибічниками радикальної Реконструкції. «Контрреволюційні газети Півдня відкрито вказували вбивцям їх жертви. У Південній Кароліні портрети видатних радикалів поширювалися по всьому штату з тим, щоб «вампіри» могли легко впізнати їх і «ліквідувати»» [19, с.53], – писав О. Олсен.

Вакханалія політичних вбивств у 1868 році позбавила життя Ашборна – кандидата від республіканської партії на посаду губернатора штату Джорджія, двох членів законодавчого корпусу Алабами, видних прогресивних діячів Чейза і Поуга в Луїзіані. На початку 1869 року у Джорджії загинули сенатор Ядкінс і член законодавчих зборів Айер, було отруєно чорношкірого активіста-республіканця Гіббса [17, с.230]. Поліція штату Кароліна наприкінці 1869 року звітувала, що з жовтня 1868 по жовтень 1869 року в одній Північній Кароліні було зареєстровано 100 тис. актів терору, вчинених «вампірами». У першу чергу знищувалися найрозвиненіші, свідомі й незалежні представники афроамериканського населення: «Негрів ненавиділи і боялися прямо пропорційно їхньому інтелекту і здібностям» [19, с.54]. У 1870 р. в окрузі Олмейс (штат Північна Кароліна) клансменами був повішений чорношкірий У. Оутлоу, справжня провина якого полягала в тому, що він мав неабиякі здібності у науках і був талановитим керівником» [19, с.55].

Президент Грант зазначав, що Ку-клукс-клан прагнув розгромити школи, де навчалися кольорові діти, «звести кольорове населення до рабства» [18]. Так, в Міссісіпі в 1870–1871 рр. вчителів шкіл для кольорових пороли, катували, вбивали або виганяли, а самі школи спалювали.

Л. Бугмен писав: «Ніщо не викликало у секретного кланістського ордену такої лютої ненависті, як підрозділи негритянської міліції» [18]. Міліційні формування афроамериканців були постійними об'єктами збройних нападів «вам-бенкетів». У разі, коли демократична партія приходила до влади у будь-якому з реконструйованих штатів, вона негайно розпускала «чорну міліцію» [19, с.35]. Члени КKK широко практикували «суди Лінча» – самосуд, призначення та виконання кари не уповноваженими на це особами.

Внаслідок кланістського терору олігархії Півдня вдалося зберегти чимало своїх латифундій, а чорношкірих вони перетворювали на безправних кропперів. Місцевим латифундистам було забезпечено «найбільш покірну робочу силу за найдешевшими цінами» [4, с.62].

З 1870 р. Ку-клукс-клан перейшов від окремих актів терору до планомірного захоплення політичної влади. Як визнав Форрест, очолюваний ним Ку-клукс-клан «став політичною організацією, яка надає підтримку, звичайно ж, демократичній партії» [20, с.116]. Демократична ж партія здійснювала легальне прикриття діяльності Клану. У 1876 р. тотальний терор Ку-клукс-клану приніс йому безмежну могутність майже на всьому Півдні, на

цей рік лише у Луїзіані і Південній Кароліні уряд «радикальної Реконструкції» ще утримував владу.

Ряд американських авторів, дослідників періоду Реконструкції, вважають, що керівники Ку-клукс-клану, нібито бачачи, що організація вироджується і перетворюється на банду розбійників, вийшли з неї, а в 1869 р. «великий маг» Форрест розпустив Ку-клукс-клан [11], [20].

Дійсно, діяльність Клану викликала неприязнь у деяких губернаторів, федеральних командувачів і агентів з «Бюро у справах вільних людей» (організації, що сприяла прогресу кольорового населення від початку Реконструкції до 1918 року). Губернатор штату Теннесі Браунлоу ще у 1868 році скликав законодавчі збори штату для того, щоб накласти заборону на існування Ку-клукс-клану, а той, хто був помічений в зв'язках з організацією, повинен був піддаватися штрафу не менше 500 доларів і тюремного ув'язнення не менше ніж на п'ять років. Будь-яка допомога Ку-клукс-клану каралася настільки ж суворо, а донощик отримував половину від 500 доларів штрафу. Згідно з тим же законом, будь-який громадянин отримував право на арешт члена Ку-клукс-клану в будь-якому місці в межах штату. У лютому 1869 генерал Форрест, «Великий візир» Клану, видав прокламацію, адресовану всім членам «невидимої імперії», де йшлося про те, що організація в основному впоралася з тим завданням, заради якої вона була створена: «Нам уже нема чого боятися за свою власність, життя і порядок» [4], [5], [7], [14].

20 квітня 1871 Конгрес США видав закон про припинення діяльності Ку-клукс-клану. Він давав президентові повноваження скасовувати право особистої недоторканності і вдаватися до зброї для підтримки законів. Залишки кланістів почали коїти безчинства і насильства, особливо в жовтні 1871 року. Тоді президент оголосив про стан облоги у дев'яти округах Кароліни і провів численні арешти. Сотні кланістів було заарештовано й кинуто в тюрми, але з керівництва Клану фактично ніхто не постраждав. У Алабамі й Міссісіпі діяльність кланів тривала до 1873 року, а в Луїзіані «лицарі Білої Камелії» навіть оголосили себе «новими лицарями» відродження Ку-клукс-клану [14], [18], [19], [20]. Однак до 1880 року всі ці організації поступово зникли.

Певні кола симпатиків Ку-клукс-клану відзначають, що Клан зразка 1867–1871 років став реальним виразником духу загальної неприязні, з яким жителі Півдня ставилися до нав'язаної їм з Півночі Реконструкції, а вершники в масках і білих балахонах стали символами опору Півдня беззаконням, що здійснюються чорношкірими і білими республіканцями та рядовими янкі-завойовниками. Південь, переможений на полях битв, не мав можливості чинити збройний опір жителям півночі, отже створення Ку-клукс-клану, без сумніву, стало формою вираження протесту проти тиранічної політики Реконструкції [18].

Де у чому можна б погодитись із такими дослідниками, якби не яскраво виражена расистська спрямованість, тероризм у діяльності даної організації. З завершенням Реконструкції та виданням закону від квітня 1871 року діяльність Клану лише тимчасово припинилася. 28 жовтня 1915 в офісі І.Р. Кларксона, відбулися установчі збори нового Ку-клукс-клану. Головою нової «Невидимої імперії» став Вільямс Сіммонс (1880–1945) – чудовий оратор, учасник іспано-американської війни 1898 року. Другий Клан використовував ті ж костюми і паролі, але ввів новий символ – палаючий хрест. До списку жертв Другого Клану додалися євреї, католики, комуністи, лідери профспілкових і страйкових комітетів, нові іммігранти, гомосексуалісти. Лідери Клану стверджують, що в ці роки вони активно впливали на «велику» політику США: сприяли переобранню Куліджа, прийняття суворих антиміграційних законів, а також законів, що різко обмежували діяльність католицьких та інших «сторонніх» американській нації організацій [17, с.115,123]. Вільямс Сіммонс у 20-х роках мав спільні справи із Едвардом Янгом Кларком та Елізабет Тайлор.

Третій Ку-клукс-клан виник після Другої Світової війни як реакція на рух за громадянські права меншин. Другий і третій Ку-клукс-клани виступали за надання особливих прав нащадкам перших громадян США, які перемогли в Війні за незалежність. У 1993 р. «Невидима імперія» була розпущена, але тоді один з ідеологів вже організував свій підрозділ Клану – «Білих конфедератів».

Нещодавно у пресі з'явилась інформація, що у в'язниці у віці 92 роки помер колишній лідер Ку-клукс-клану Едгар Рей Кіллен. У 2015 році той був засуджений на 60 років тюремного ув'язнення у справі про вбивство трьох борців за права людини в штаті Міссісіпі. Кіллена засудили до в'язниці після того, як минуло більше 40 років після скоєння злочину [22].

За підрахунками фахівців, діяльність Третього Ку-клукс-клану з протидії активістам боротьби за цивільні права вилилася в 70 вибухів бомб у Джорджії і Алабамі, 30 підпалів церков, які відвідували афроамериканці, у Міссісіпі, і 10 вбивств з расовою підосноюю тільки в одній Алабамі. Члени Третього Клану були категоричними противниками обрання чорношкірого Барака Обама Президентом США та влаштували акції протесту. А 1 жовтня 2013 року Расистська організація, діяльність якої неодноразово припинялась в США, отримала офіційний дозвіл влади на проведення акції проти Барака Обама та нелегальної імміграції. Мітинг пройшов у передмісті міста Геттисберг (штат Пенсільванія), де у далекому 1863 пройшла одна з найбільших битв громадянської війни Півночі та Півдня [21].

Всі три організації мають багатий послужний список терористичних актів, хоча історики сумніваються в тому, наскільки широко керівництво Другого та Третього Ку-клукс-клану підтримували цю практику. В цілому ж саме обставини виникнення та діяльність Першого Ку-клукс-клану є тією

темою, різні аспекти якої є вкрай актуальними для сучасного людства, для Європи, для України.

Проблеми Реконструкції Півдня та кланістського руху у Сполучних Штатах Америки є дуже цікавою та важливою темою для істориків, політологів, правознавців, політиків-державників та для широкого загалу допитливих людей. Тема Реконструкції Півдня має стати центральною темою, котра набуває величезного практичного значення для тих країн, котрі перебували чи перебувають у стані внутрішнього конфлікту між громадянами своєї країни аби у стані гібридної війни. Кланізм цікавий тим, що він вкрай життєздатний: не дивлячись на «розпуски» та «затухання» у діяльності, він існує вже майже півтора ста років. Ку-клукс-клан заслуговує уваги спеціалістів ще й тим, що, за словами Е. Лісневського, «в його ідеології відбилися стресові елементи громадських структур, які живлять реакційні політичні настрої: обласний сепаратизм, расизм, релігійна нетерпимість» [4, с.62]. Час і місце виникнення ККК свідчить, що подібна організація цілком закономірно могла виникнути у період Реконструкції саме на Півдні США, що відрізнявся старими традиціями насильства, мілітаризму, низьким культурним рівнем населення, де економіка довгі часи носила застійний характер. Сучасні політики мають зрозуміти, що появу таких організацій завжди легше передбачити, ніж довгі роки безуспішно боротись із ними.

Превентивний момент ходу процесу Реконструкції у США та діяльності терористичної расистської організації Ку-клукс-клану (хоча ці теми у великому обсязі описані істориками, хоч існують безліч писемних історичних документів) на сьогодні ще не переведений на сучасний ґрунт у тому сенсі, що історія нікого не вчить, а лише карає за незнання минулого. Для політиків-державників та політологів-теоретиків тут є велике поле для дослідження.

Інші проблеми доби Реконструкції та діяльності Першого Ку-клукс-клану можуть бути спрямовані на вивчення та аналіз – це:

- роль політиків та окремих осіб-активістів у впровадженні ідей Реконструкції на Півдні США;
- вплив діяльності ККК на радикалізацію суспільних течій у країнах світу;
- феномен Ку-клукс-клану та позитивні моменти у діяльності цієї організації і окремих її членів.

Проблеми Реконструкції та діяльності ККК є прекрасною темою для організації різнопланових диспутів, конференцій, правових профілактичних заходів, просвітницько-виховної роботи з молоддю.

Література

1. Віднянський С.В. Сполучені Штати Америки. Енциклопедія історії України: у 10 т. / С.В. Віднянський С.В. – Київ: Наукова думка. Т. 9, 339 с.

2. Иванян Э.А. История США. Хрестоматия. / Э.А. Иванян – М.: Дрофа, 2007. – 399 с.
3. Конвенція про рабство. Документ 995_857, чинний, поточна редакція – Редакція від 07.12.1953// [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_857
4. Лисневский Э.В. Кланистское движение в США в период Реконструкции Юга (1865–1877 гг.). Монография. / Э.В. Лисневский; отв. ред. А.А. Мишин; рец. Р.Ф. Иванов. – Ростов-на-Дону : Изд-во Ростовского ун-та, 1977, – 192 с.
5. Петраускас О. Політика "позитивної дії" щодо афроамериканців у США: історична ретроспектива / О. Петраускас // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки – 2018. – Вип. 27. – С. 247.
6. Согрин В.В. Центральные проблемы истории США. / В.В. Согрин – Москва: «Весь Мир». 2013. С. 147.
7. Тарасюк, Л.А. Ку-Клукс-Клан як приклад расистської організації / Л.А. Тарасюк, В.В. Жук // Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті : програма і матеріали 81 міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів, 23-24 квітня 2015 р. – К.: НУХТ, 2015. – Ч. 4. – С. 130-131.
8. Шнирельман В. Расизм вчера и сегодня / В. Шнирельман// Pro et Contra. – сентябрь-октябрь 2005 года, с. 41-65.
9. Шустер Г. История тайных обществ, союзов и орденов / Г. Шустер ; пер. с нем. О.А. Волькенштейна. - М. : Центрполиграф, 2017. - 671 с.
10. ЮНЕСКО Расове питання [Текст]: політична заява // [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_105/card6#Public
11. Andrew Johnson: Congress and Reconstruction First Edition Edition / by Howard Pervear Nash (Author) – Associated Univ Pr; First Edition edition (June 1, 1972), 170 p.
12. Foner E. Reconstruction: America's Unfinished Revolution. Harperand Row/ E. Фонек 2011. P. 80.
13. History of the Ku Klux Klan // [Електронний ресурс] - Режим доступу до джерела: <https://www.history.com/topics/american-civil-war/wade-hampton>
14. Ku-Klux The Birth of the Klan during Reconstruction By Elaine Frantz Parsons The University of North Carolina Press 2015.
15. Meclin J. The Ku Klux Klan. A Study of The American Mind: N. Y., 1924, p. 75.
16. McNerney D. Wright. African Americans in the Early Republic, / D. J McNerney/– Journal of the Early Republic, 13 (Fall 1993): P/426-27. Early Republic, 13 . P. 426-27.
17. McNerney D. USA. History of the country / D. J McNerney/– Interlink Publishing Group; Reprint edition. – 2010. 459 p.
18. Samito C.G. Changes in law and society during the Civil war and Reconstruction / C.G. Samito. – Souther Illinois : University press, 2009. // [Electronicresource] Source Access Mode: <https://www.christiansamito.com/books/changes-in-law-society/>
19. The Ku Klux Klan During Reconstruction: The South Carolina Episode. Herbert Shapiro The Journal of Negro History Vol. 49, No. 1 (Jan., 1964), pp. 34-55.
20. The Negro people in American history / William Z. Foster. Author. Foster, William Z., 1881-1961. Published. New York : International Publishers, 1954. 224 p.
21. Власти США разрешили Ку-Клукс-Клану провести акцию против Барака Обамы. – Режим доступу до джерела : <https://russian.rt.com/article/16167>

22. У США помер один з колишніх лідерів «Ку-клукс-клану». – Режим доступу до джерела: https://zaxid.net/u_ssha_pomer_odin_iz_kolishnih_lideriv_ku_kluks_klanu_n1446365

Ушенко Д.О.,

*студент Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К.Д. Ушинського,*

Україна, м. Одеса

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ РУСЬКО-ЯПОНСЬКОГО ДОГОВОРУ ПРО ДРУЖБУ 1855 РОКУ

Актуальність проблеми полягає в тому, що серія ансейських угод стала каталізатором, який пришвидшив розпад японського традиційно-консервативного суспільства. Ця серія угод посприяла успіху революції Мейдзі, вплинула на характер та цілі майбутньої зовнішньої політики Японії, що частково збереглися й донині та досі впливають на сучасну міжнародну політику.

Об'єктом аналізу роботи є текст Сімодського трактату [1].

Історіографічна традиція представлена наступними вагомими роботами. Насамперед це праця Накамури Сінтаро «Японцы и русские из истории контактов», у якій надано погляд японської історіографії на ансейські угоди, зокрема на Сімодський трактат [3]. Серед сучасних монографій можна виділити роботу Олександра Мещерякова «Император Мэйдзи и его Япония», в якій питання договору розглядається з обох сторін та наводиться сучасний погляд на його значення [2].

Станом на середину XIX сторіччя традиційна система управління в Японії знаходилася у стані глибокої кризи, режим самоізоляції доживав свої останні дні, а міжнародна ситуація спонукала західні держави до «відкриття» Японії та встановлення з нею дипломатичних відносин.

Серія дипломатичних угод між західними країнами та Японією, що укладалися протягом 50-х років XIX сторіччя, отримала назву ансейські договори, першим з яких став американсько-японський договір.

Перший російсько-японський договір про дружбу було укладено у січні 1855 року у місті Сімод, там же його було ратифіковано у листопаді 1856 року. Сімодський трактат складається з дев'яти статей та чотирьох доповнень до них, доданих пізніше. З дев'яти статей сім мають політичний характер та дві економічний (3 та 5).

Перш за все статті мали на меті визначити стосунки та кордони обох держав. Перша стаття проголошує мир між Росією та Японією, та підтверджує захист безпеки та власності руських та японців у обох

держав. Вона має велике значення перш за все для Російської імперії, для якої було принципово важливим встановити дипломатичні відносини з Японією, особливо після американсько-японського договору, який заключила дипломатична місія Перрі.

Другим пунктом були визначені кордони між Російською імперією та Японією, згідно з трактатом вони проходили між островами Ітуруп та Уруп, також залишався невизначеним статус острова Карафуту (Сахалін).

Спочатку саме встановлення державного кордону було першочерговим завданням місії Путятіна. Серед інших питань переговорів, питання про кордон обговорювалося найдовше. Японська сторона наполягала на тому, що острів Сахалін та Курильські острова належать Японії, а Росія їх захопила. Російська сторона наполягала на протилежному. Також японська сторона наполягала, що питання про кордони має вирішуватися кілька років.

Поділ Курильських островів був зумовлений міжнародною ситуацією і був вимушеною поступкою з боку російської місії. Це було зумовлено початком Кримської війни та вже підписаною умовою місії Пері. З оглядом на ці умови для Російської імперії було вкрай важливо встановити мірні відносини з Японією щоб захистити свої території.

Однак, разом з цим, статус острова Сахалін так і не був визначений, сторони не змогли досягти згоди. Таким чином, ця стаття була однаково вигідна і не вигідна обом сторонам. Обидві сторони мали поступитися своїми територіальними претензіями.

Статті з третьої по шосту та доповнення до них вирішують питання торгівлі, перебування російських підданих на території Японії. Згідно з цими статтями для Росії відкривалося три порти: Сігод, Хакодате та Нагасакі. Також ці статті регламентували процес купівлі та продажу товарів у зазначених портах. Російські кораблі також мали право заходити у будь-який інший порт, але лише в крайніх випадках.

Статті, що регулювали торгівлю мали скоріш значення імператорського престижу та стремління здобути такі самі пільги, що і США, бо насправді далекосхідні міста Росії не мали товарів для торгівлі, а везти їх з європейської частини країни було занадто дорого.

Сьома та восьма статті визначають юридичні відносин у обох країнах. Згідно з ними всі проблеми, що виникали у Японських портах з торгівцями мала вирішувати Японія на свій розсуд. Проте у випадку правопорушення, злочинець мав судитися за законодавством своєї країни. Цими статтями Японія обмежила втручання Росії у свої внутрішні справи.

Дев'ята стаття визначає терміни ратифікації трактату та має ще один вкрай важливий пункт, а саме: згідно з нею передбачалось, що всі пільги та привілеї, що Японія надасть іншим націям у майбутньому, будуть надані також Росії без попередніх переговорів. Таких умов не змогла добитися жодна дипломатична місія, зокрема це обумовлено тим, що на відміну від

інших, російська місія не відмовилася виконувати японські ритуали та дотримувалася правил етикету. Цей пункт надавав Російській імперії велику перевагу та можливість у подальшому збільшити свій вплив у Японії.

Підводячи підсумки, можна сказати, що Сімодський трактат мав більше символічного значення, ніж фактичного. Як і решта ансейських договорів, він був зумовлений міжнародною ситуацією, яка відбилася у його статтях.

Головною причиною підписання Сімодського трактату була Кримська війна та бажання встановити чіткий державний кордон. Через невідгідне міжнародне становище Російської імперії договір мав ряд територіальних поступок з боку російського уряду, які були зумовлені потребою захистити свої далекосхідні території. Але у всіх інших питаннях він нічим не відрізнявся від інших ансейських угод, і став черговим договором спрямованим на «відкриття» Японії.

Література

1. Трактат между Россией и Японией, заключенный в Симодэ 26 января 1855 г. // Александренко В.Н. Собрание важнейших трактатов и конвенций заключенных Россией с иностранными державами. – Варшава: Типография Варшавского учебного округа, 1906. – С. 128-131.
2. Мещеряков А.Н. Император Мейдзи и его Япония. – М.: Наталис, 2009. – 571с.
3. Накамура С. Японцы и русские из истории контактов. – М.: ПРОГРЕСС, 1983. – 304с.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВО. ЕКОНОМІКА

Губар О.В.,

*аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління
національною безпекою Національної академії державного управління
при Президентові України,*

Україна, м. Київ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Основні підходи до забезпечення національної безпеки ґрунтуються на усвідомленні концепції національних інтересів, що є сукупністю збалансованих інтересів людини, суспільства і держави у різних сферах життєдіяльності, реалізація яких гарантує збереження національних цінностей, державного суверенітету, територіальної цілісності, прогресивного суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку. Основною сферою, в якій проявляються національні інтереси є політика, що визначається особливостями культурного, соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку, географічним положенням та ресурсними можливостями країни, її національно-історичними традиціями, необхідністю забезпечення територіальної цілісності та державного суверенітету [1, с.63].

Визначення множини національних інтересів є основною передумовою забезпечення логічної послідовності у внутрішній і зовнішній політиці держави, її передбачуваності для основної маси населення, стабільного і прогресивного соціально-економічного і політичного розвитку. Національні інтереси відіграють основну роль при визначенні напрямів державного будівництва та є важливою науковою проблемою [3].

На основі визначення науковцями, представниками інститутів громадянського суспільства та політичного керівництва держави національних інтересів, визначається потреба у подальшому розвитку особи, суспільства і держави та їх захисту від зовнішніх і внутрішніх загроз.

На формування системи національних інтересів впливають зовнішні та внутрішні фактори, тенденції розвитку геополітичної ситуації та стану країни. Зміст національних інтересів визначає політику і стратегію забезпечення національної безпеки країни в цілому та біологічної безпеки зокрема, а також основні напрями концентрації зусиль суспільства і державної влади для захисту цілісності держави і забезпечення добробуту громадян [3].

Більшість науковців розглядають проблеми державного управління у сфері забезпечення національної безпеки крізь призму реалізації національних інтересів [1]. Однак, на їх думку досить часто бажання правлячої еліти видавати власні інтереси за життєво важливі національні інтереси призводить до неможливості забезпечення належного рівня національної безпеки. Ми підтримуємо позицію вітчизняних науковців з цього питання та вважаємо, що це призводить до неможливості забезпечення належного рівня біологічної безпеки. Бажання правлячої еліти отримати надприбутки під виглядом проведення реформ, призводить до виникнення нових загроз для забезпечення біологічної безпеки особи, суспільства та держави. Так, в Україні за підтримки Європейського Союзу було запроваджено реформу державного управління, якою передбачено оновлення кадрового складу та посилення усіх сфер життєдіяльності суспільства новими державними службовцями здатними виконувати визначені завдання з підготовки та реалізації ключових національних реформ. До проведення реформи залучено і суб'єкти забезпечення біологічної безпеки. Внаслідок проведення реформи державного управління до формування політики у сфері біологічної безпеки залучаються працівники, що бажають отримати надприбутки, однак не мають належної кваліфікації та досвіду роботи. Так за даними аудиту проведеного Рахунковою Палатою України у 2018 році на посади державної служби приймаються спеціалісти без необхідного досвіду роботи та професійних навичок, зокрема приватні підприємці у сфері логістики, менеджери колекторських компаній, інженери-землевпорядники, оператори заправних станцій, касири, менеджери роздрібною торгівлі непродовольчими товарами, бренд-менеджери промоакцій пива, бренд-менеджери торгових марок шоколаду і кави, бренд-менеджери продуктів дитячого харчування, вчителі географії, вихователі дитячих таборів, члени бригад ресторанів швидкого харчування, торгівельні представники тощо. Крім того, розмір оплати праці таких працівників, попри низькі кваліфікаційні вимоги значно перевищує рівень оплати праці інших державних службовців суб'єктів забезпечення біологічної безпеки та призводить до їх демотивації, а також провокує виникнення внутрішньовідомчих конфліктів [2].

Внаслідок проведення таких змін існує реальна загроза для реалізації національних інтересів у сфері біологічної безпеки, що мають найвищий ступінь важливості. Унеможливується реалізація національних інтересів, пов'язаних із збереженням, захистом та розвитком національних цінностей, втрата яких породжує реальну загрозу фізичному і духовному існуванню населення та руйнації держави. Все це може призвести до завдання недопустимих для національної безпеки збитків, яких необхідно уникнути за будь-яких умов, використовуючи весь наявний потенціал держави.

Водночас у системі центральних органів виконавчої влади функціонують окремі суб'єкти забезпечення безпеки, які, зважаючи на

недоліки у процесі реорганізації та специфіку своєї діяльності, не погодилися з перспективою реформування їх структури та функціонального розподілу. Ці державні органи результативно функціонують відповідно до розроблених стратегій діяльності, затверджують і виконують плани роботи на виконання пріоритетів діяльності Уряду та визначених власних пріоритетів, забезпечуючи формування та реалізацію державної політики у визначених сферах відповідальності [2], а також відповідно до компетенції забезпечують реалізацію національних інтересів держави, що мають найвищий ступінь важливості та збереження національних цінностей.

Література

1. Глобальна та національна безпека : підручник /авт. кол. : В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянук ; за заг. ред. Г.П. Ситника. – Київ: НАДУ, 2016. – 784 с.
2. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету на заходи з реалізації комплексної реформи державного управління URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16758138/Zvit_27-1_2018.pdf?subportal=main
3. Горбулін В.П., Качинський А.Б. Пріоритетність національних інтересів у світлі Стратегії національної безпеки України // Стратегічна панорама -2005 - № 3, с.11-18.

Масовець В.П.,

здобувач кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою Національної академії державного управління при Президентові України,

Україна, м. Київ

СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ МІЖКОНФЕСІЙНОГО РОЗКОЛУ І ФОРМИ УЧАСТІ ЦЕРКВИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ РОЗБУДОВИ «НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ» В УКРАЇНІ

В сучасних умовах надання автокефалії православної церкві в Україні має місце загострення міжконфесійних стосунків в православному середовищі. За таких умов, що склалися особливого значення набуває питання усунення факторів можливої дезінтеграції Української держави.

Аналіз наукової літератури [1-7] дозволив нам звести набір стратегій подолання міжконфесійного розколу і форм участі церкви в реалізації проекту розбудови «національної держави» в Україні в контексті забезпечення внутрішньої безпеки до таких варіантів:

стратегія спрямована на мінімізацію негативного впливу окремих церковних конфесій на розв'язання завдань національної розбудови України;

стратегія всілякої підтримки з боку держави церков, що орієнтовані (або можуть бути зорієнтовані) на «розбудову» української політичної нації, що передбачає, по-перше, формування толерантного ставлення до неправославних церков в Україні, й, по-друге, консолідацію в межах «єдиного фронту» національних і національно зорієнтованих церков в Україні;

стратегія конструктивних державно-церковних відносин європейського зразка;

стратегія обмеження діяльності церков, що перешкоджають консолідації української нації.

Охарактеризуємо вказані варіанти стратегій:

1. Стратегія конструктивних державно-церковних відносин європейського зразка (Стратегія № 1).

Стратегія реагування – формування конструктивних державно-церковних відносин європейського зразка.

Недоліки – значні витрати на формування конструктивних державно-церковних відносин в контексті забезпечення внутрішньої безпеки України.

Переваги – узгодження інтересів особистості, суспільства та Української держави в релігійній сфері, реалізація суспільно-політичних інтересів віруючих, що проявляються у релігійній формі. Це значно знижує ймовірність використання міжконфесійного конфлікту для дестабілізації суспільно-політичної ситуації в Українській державі.

2. Стратегія обмеження діяльності церков, що перешкоджають консолідації української нації (Стратегія № 2).

Стратегія реагування – репресивні заходи з боку держави, що спрямовані на усунення негативного впливу окремих церковних конфесій, діяльність яких перешкоджає розв'язанню завдань національної розбудови України.

Недоліки – Україна автоматично стає об'єктом політичного та релігійного тиску з боку держав та світових релігійних центрів, посилення дії силових ліній міжрелігійного протистояння (православ'я – католицизм – іслам) у європейсько-близькосхідному регіоні та міжконфесійного протистояння православних церков, що проходять через Україну, колосальні витрати на забезпечення внутрішньої безпеки, й національної загалом, зростає ймовірність бути втягнутою у можливий міжрелігійний конфлікт на теренах України.

Переваги – Україна отримує можливість забезпечити внутрішньополітичну інтеграцію українського суспільства.

3. Стратегія спрямована на мінімізацію негативного впливу окремих церковних конфесій на розв'язання завдань національної розбудови України (Стратегія № 3).

Стратегія реагування – мінімізація негативного впливу окремих церковних конфесій на розв'язання завдань національної розбудови України шляхом створення єдиної Української православної церкви.

Недоліки – додаткові витрати на забезпечення внутрішньої безпеки у випадках зростання рівня загроз соціального характеру пов'язаних із процесом здобуття автокефалії Української православної церкви та наступного об'єднання церков християнської традиції в Помісну Українську церкву.

Переваги – мінімізація негативного впливу окремих церковних конфесій на розв'язання завдань національної розбудови України.

4. Стратегія всілякої підтримки з боку держави церков, що орієнтовані (або можуть бути зорієнтовані) на «розбудову» української політичної нації, що передбачає, по-перше, формування толерантного ставлення до неправославних церков в Україні, й, по-друге, консолідацію в межах «єдиного фронту» національних і національно зорієнтованих церков в Україні (Стратегія № 4).

Стратегія реагування – суспільно-політична взаємодія в рамках міжцерковних об'єднань, громадських організацій на засадах загальних світоглядних цінностей без «міжконфесійної інтерференції».

Недоліки – можливість потрапляння України у сферу одночасного протистояння міжрелігійного та міжконфесійного протистояння спровокованими зовнішніми центрами впливу.

Переваги – перехід України на шлях національного.

На період релігійної ідентифікації України на світовій арені доцільно:

в стратегічній перспективі розробити та реалізовувати стратегію конструктивних державно-церковних відносин європейського зразка (Стратегія № 1). Це сприяло б узгодженню інтересів особистості, суспільства та держави в релігійній сфері, реалізації суспільно-політичних інтересів віруючих, що проявляються у релігійній формі. Водночас, це значно знижує ймовірність використання міжконфесійного конфлікту для дестабілізації суспільно-політичної ситуації в державі;

в сучасних умовах гібридної війни РФ проти України доцільно розглядати Стратегії № 2-4 як можливі варіанти державно-управлінських рішень у сфері забезпечення внутрішньої безпеки з урахуванням перебігу подій в релігійному середовищі.

Література

1. Арістова А.В. Нові пріоритети конфесійного моніторингу // Наука. Релігія. Суспільство. – 2006. – №3. – С. 3-9.
2. Абрамов В.І. Подолання дестабілізуючого впливу етнічного та релігійного чинників геополітики України в умовах розвитку демократії / В.І. Абрамов, М.М. Шевченко // Проблеми державного будівництва в Україні / Матеріали науково-практичної конференції (26–27 лютого 2006 року, м. Київ). – К.: КМУ, 2006. – С. 315-322.
3. Єленський В. Релігія після комунізму. Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформацій центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні: монографія / В. Єленський. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. – 419 с.

4. Козловський О.Р. Релігійна свідомість і релігійна практика населення сучасної України як предмет соціально-філософського аналізу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.філос.н.: спец. 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії / О.Р. Козловський. – К.: ІВО АПН України, 2007. – 20 с.

5. Уткін О.І. Соціально-політична стабільність у регіоні: етнополітичні та міжконфесійні відносини : монографія / О.І. Уткін. – К.: НІСД, 1998. – 160 с.

6. Шевченко М.М. Етноконфесійний та геополітичний чинники в сценаріях розв'язування війн сучасності / М.М. Шевченко, І.С. Христинич // Труди академії. – 2005. № 61. – С. 313-322.

7. Шевченко М.М. Етноконфесійні процеси та їх вплив на національну безпеку України / М.М. Шевченко, І.С. Печенюк // Культура в сучасному українському суспільстві: стан та проблеми / Зб. тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 6-7 червня 2008 р.). К.: Видав. центр «КНУКіМ», 2008. – С. 121-122.

Савош Г.П.,

*доцент кафедри філософії і політології, кандидат соціологічних наук,
ДВНЗ «Львівський національний університет імені Івана Франка»*

Вартоха Я.С.,

*магістр, ДВНЗ «Львівський національний університет імені Івана Франка»
та архітектури»*

Україна, м. Дніпро

ІННОВАЦІЇ І ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Здатність генерувати й впроваджувати інновації стає однією з найголовніших умов забезпечення конкурентоспроможності як національної економіки, так і окремих товаровиробників на конкретних ринках. Наука перетворилася на специфічну сферу товарного об'єкту виробництва, що виготовляє товар інтелектуальної власності. На сьогоднішній день експорт яка здатна виробляти інноваційні товари чи впроваджувати інноваційні технології. В деяких розвинених країнах інновації перевищують 25% усього експорту [1].

За останніми даними, у щорічному рейтингу найбільш інноваційних країн світу «The Global Innovation Index» [4], Україна посіла 42 місце за загальними показниками. Водночас наша країна посіла 44 місце за співвідношенням частки ВВП країни до обсягу витрат на проведення досліджень та інноваційних розробок, 34 місце за кількістю високотехнологічних підприємств, 4 місце за кількістю випускників середніх шкіл, вступників до вищих навчальних закладів, 44 місце за кількістю наукових співробітників і 27 місце за кількістю зареєстрованих

патентів на 1 мільйон людей [2]. Зазначені дані свідчать про суттєвий інтелектуальний потенціал.

У п'ятірку найбільш інноваційних країн увійшли Південна Корея, Швеція, Німеччина, Швейцарія та Фінляндія. Сінгапур посів 6 місце. Для порівняння, у 2016 році Україна посіла у загальному рейтингу 53 місце, що свідчить про те, що проведені роботи у цій сфері дають свої результати і слід надалі посилити інноваційну діяльність [2].

Особливість інноваційної діяльності як одного з різновидів підприємницької полягає в тому, що вона є діяльністю підвищеного ризику, порівняно зі звичайним підприємництвом. Такий ризик обумовлений новизною, творчим характером науково-технічної роботи, можливістю отримати як позитивний так і негативний результат.

На сучасному етапі розвитку економіки інноваційна і інвестиційна діяльність стала методом конкурентної боротьби. Рейтинг компаній з найвищими темпами капіталізації станом на лютий 2018 р. очолюють організації, що активно проводять науково-дослідну діяльність і комерціалізують її результати (Apple Inc, Alphabet Inc (Google), Amazon.com, Inc, Microsoft Corp) [2]. Конкуренція в галузі впровадження науково-технічних розробок загострюється з кожним днем. Актуальності набуває процес безперервного потоку інновацій на підприємстві. Так у сучасному суспільстві склалося, що той, хто займається створенням нових продуктів, впровадженням нових методів господарювання, розвитком нових ринків отримує визнання та повагу, як з боку споживачів, так і конкурентів.

Інноваційна активність національної економіки визначається результатами діяльності підприємств, які розробляють і впроваджують нововведення у виробництво товарів, сферу послуг та інші галузі господарювання. Інноваційна діяльність має дуже важливе значення. При постійному розвитку науки, техніки, технологій можливий випуск конкурентоспроможної продукції та послуг.

На даний час стан інноваційної і інвестиційної діяльності в Україні можна вважати таким, що не відповідає сучасному рівню розвитку інноваційних процесів в країнах, для яких інноваційний розвиток є основним напрямком економічної стратегії. Однією з найважливіших проблем інноваційного розвитку підприємств України є недостатній рівень фінансування науково-технічної і інноваційної діяльності зі сторони держави. Стан інноваційної діяльності в Україні більшістю експертів науковців визначається як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у промислово розвинених країнах.

Важливим показником, що характеризує інноваційну активність підприємства, є частка коштів від обороту, направлена на фінансування науково-дослідних робіт. Світові компанії витрачають на це 12–18% свого доходу, а в Україні менш ніж 3% [1]. Це говорить про те, що технічний

рівень української продукції здебільшого не відповідає вимогам сучасного ринку. В той же час, Україна має значний потенціал для розвитку інноваційної діяльності за умов проведення ефективної державної політики. Проте маловивченим є механізм комплексного розвитку інноваційної діяльності в умовах трансформаційної економіки України.

В 2017 році з метою здійснення інновацій було впроваджено 431 нову технологію, з яких іноземними були 18% [5]. На модернізацію виробництва найбільше коштів витрачено підприємствами машинобудування, підприємствами з виробництва харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів, добувної промисловості і розроблення кар'єрів. Це вказує на інноваційну спроможність підприємств у сфері сировинного та неглибокої переробки виробництв.

Отже, важливими чинниками формування інноваційно конкурентоспроможної економіки у країні постають впровадження новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності та інноваційності бізнесу.

Таким чином, можна виділити основні проблеми інноваційного розвитку на сучасному етапі:

- відсутність реальних механізмів об'єднання наявних ресурсів, їх концентрації на найбільш значних та перспективних напрямках розвитку;

- відсутність залежності між збільшенням обсягу продажу приватними компаніями і зростанням фінансування здійснюваних ними досліджень і розробок;

- наявність обмежень з боку антимонопольного, податкового, патентно-ліцензійного законодавства;

- відсталість матеріальної і науково-технічної бази [3].

На думку авторів, в умовах теперішнього господарювання доцільним є впровадження низки заходів, що дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної і інвестиційної діяльності підприємств. В першу чергу має бути належне забезпечення державної підтримки інноваційного підприємництва, а також:

- удосконалення управління інноваційною системою з відповідними наслідками для фінансування інноваційної діяльності;

- забезпечення сприятливого клімату для створення власних наукомістких виробництв повного циклу шляхом використання різних форм державної підтримки;

- розвиток інноваційної інфраструктури шляхом покращення системи інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, сертифікації і впровадження розробок, підготовки і перепідготовки кадрів;

- розширення міждержавного співробітництва в галузі наукових розробок та інноваційної діяльності.

Реалізація напрямків розвитку інноваційної і інвестиційної діяльності в Україні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності промислових підприємств, стабілізувати прискорений процес оновлення виробництва, ефективно використовувати внутрішні та залучені зовнішні інвестиції на інноваційну діяльність.

Література

1. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Bloomberg Innovation Index Україна. [Електронний ресурс]. – https://24tv.ua/u_pyatomu_desyatku_yake_mistse_zaumaye_ukrayina_v_reytingu_innovatsiynih_ekonomik_n781999
3. Слободяник Л. Інноваційні процеси та їх вплив на ціноутворення підприємства. Управління інноваційним процесом в Україні: проблеми, перспективи, ризики. – Львів, 2016.
4. The Global Innovation Index. [Електронний ресурс]. – <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator>
5. Аналітика головних подій в Україні. [Електронний ресурс]. – <https://economistua.com/innovatsionnaya-ekonomika-v-ukraine-missiya-nevypolnima/>

СОЦІОЛОГІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Міщенко А.Б.,

*к.політ.н., доцент кафедри міжнародних відносин,
Київський національний університет культури та мистецтв,
Україна, м. Київ*

ТЕНДЕНЦІЇ ПРОСУВАННЯ ПОЛІТИКИ ПРАВОГО СПРЯМУВАННЯ В ЄС

Інтенсивне захоплення громадянами Європейського Союзу популістичною та правою риторикою стало загальним трендом для більшості держав і носить досить системний характер. За останні 12–20 років після суттєвих економічних та політичних інтеграцій, Європа постала перед новими викликами (міграційна криза, вихід Великобританії з Союзу, безпекова загроза), які були використанні політиками-маргіналами для відвоювання електорату у консервативних та послідовних політичних сил.

Окремо варто зазначити, що викликає занепокоєння значна підтримка (до рівня 25%) правих політичних партій та їх лідерів у місцевих та загальнонаціональних представницьких органах у значній кількості країн, які асоціюють зі «старою» Європою. Найбільш відчутними ці зміни постали у Австрії, Франції, Нідерландах, Угорщині та Польщі. Тобто, це той фундамент, на якому тримається цілісність союзу держав регіону. Однак під тиском популістичних та правих сил окремі держави змінюють політичні тренди (пріоритетні питання) та стратегії розвитку національної внутрішньої та зовнішньої політики.

Тема просування інтересів правих ідей характеризується в сучасній Європі кількома важливими тенденціями, які визначають можливі пріоритети розвитку й самого регіону.

1. Основним «споживачем» ідей та гасел, які спрощують реальність та вирішують швидко й безболісно більшість проблемних питань окремих соціальних груп, став середній клас. Бідні й нездолені поступилися прихильністю тим, хто має власність, на яку можуть посягнути чи то іммігранти, чи то трудові робітники, чи то сама держава.

2. Повернення до риторики відновлення історичної пам'яті, яка переключає увагу виборців з нагальних побутових проблем та негарздів до необхідності вирішувати питання минулого. Тут є певна загроза, адже в більшості випадків головною темою стають переможці та переможені в окремих конфліктах та війнах, компенсації та реституція за їх результатами.

Тобто, по факту – це є повернення до ворожого сприйняття ключових сусідів, об'єднання з якими стало після II світової війни головним досягненням миру.

3. Локальний рівень електоральної підтримки. Незважаючи на інтенсивне просування інтересів правих політичних партій в національні парламенти, основним місцем їх політичного представництва залишаються окремі регіони власних держав, часто густонаселені окремою етнічною групою.

4. Перенесення маргінальних та локальних ідей та ідеологій до рівня національного стало можливим за останні 15-20 років. Підтримка таких політиків зросла в середньому на 12-16% й дозволила в окремих країнах навіть потрапити в парламенти та уряди країн. У свою чергу це сприяє включенню в порядок денний внутрішньої та зовнішньої політики питань, які раніше вважалися популістичними та такими, що руйнують ціннісні аспекти розвитку країни та Європейського Союзу загалом. Прикладом тут можуть бути Франція та Німеччина.

5. Громадські організації у вигляді різноманітних асоціацій та об'єднань стали локомотивом просування ідей правих сил. До таких варто віднести: антимусульманські протести, рух антиглобалістів, Європа без мігрантів, мітинги проти біженців та квот на їх розподіл в межах країн ЄС.

6. Пошук альтернатив співжиттю, яке будувалося протягом останніх 26 років у Європейському Союзі призвело до активного просування нових об'єднань в межах старої унії. Це і активне відновлення роботи Вишеградської четвірки та реінкарнація забутої ідеї для країн Східної Європи під назвою «Тримор'я».

Відповідно, можна констатувати, що виокремлені тенденції не є остаточними, але вони чітко засвідчують зростання розчарування, яке захоплює Європу через неможливість ефективно та якісно подолати основні виклики цього століття.

Втрата центристами підтримки та прихильності електорату відкрила нішу для популістичних та правих сил, які обіцяють легкі рішення на складні проблеми. Критика євробюрократії, єдності всередині ЄС, міграційної та безпекової політики, додає стимулів для політиків правого спектру в просуванні своїх ідей в загальнонаціональних масштабах й, таким чином, змінюючи основні пріоритети розвитку країн.

МАКІАВЕЛЛІЗМ, ЯК ШЛЯХ ДО ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ПРАГМАТИЗМУ

Макіавеллізм – «використання хитрості й лукавства в керуванні державою або взагалі в адмініструванні», про що йшлося в працях італійського дипломата і письменника епохи Відродження Нікколо Макіавеллі. Слово має аналогічне використання в сучасній психології, що характеризує лукавий стиль міжособистісного спілкування, пов'язаний із цинічними і прагматичними нехтуваннями моралі [1].

Політичне вчення Н.Макіавеллі базувалося на повсюдному і звіриному егоїзмі людей і на поліцейському приборкуванні цього егоїзму будь-якими державними засобами з допущенням жорстокості. Ідеалом Макіавеллі був розбещений і жорстоко налаштований у відношенні до всіх людей гірковідомий герцог Цезар Борджіа.

Правитель за Макіавеллі формально є титаном відродження. “Макіавеллізм” все той же титанізм відродження; цей титанізм звільнений не тільки від християнської моралі, але і від моралі взагалі, і навіть, від гуманізму. У Макіавеллі не було рівно ніяких релігійних і моральних ілюзій [2, С.165-173].

Суть вчення політичного прагматизму Н. Макіавеллі полягає у тому, що для досягнення певної мети всі засоби є доречними. Макіавеллі був палким патріотом Італії, яка на той час була слабкою та роздрібненою державою. І для досягнення мети – об'єднання та створення сильної держави були доречними любі засоби, такі як обман, насилля. Він засуджував надмірну жорстокість, проте допускав її задля досягнення головної політичної мети – об'єднання Італії та зміцнення держави. У політичних вченнях Макіавеллі індивідуум нерідко приносився в жертву “суспільному благу”, що ототожнюється, однак, не з “державним інтересом”, як це буде в ідеологів контрреформації й абсолютизму, а з Батьківщиною.

Ідеалом для Макіавеллі, якому він був готовий служити від початку до кінця, є не абстрактна держава, але конкретний народ і улюблена ним Батьківщина. Проте, вже елементарна історична справедливість змушує нас визнати, що для улаштування свого народу і гаряче улюбленої ним батьківщини Макіавеллі був готовий на будь-які жахи абсолютистично-поліцейської держави і на будь-які жахи стосовно окремих особистостей та угруповань [3, С.165-173].

Прагматизм в цілому – доктрина або, скоріш, світогляд, що ставить усе знання і правду у пряме відношення до життя та дії; прагматизм судить про значення ідей, суджень, гіпотез, теорій і систем відповідно до їхньої здатності задовольнити людські потреби та інтереси у соціальний спосіб [4].

В певній мірі прагматизм притаманний для кожної людини. В певних умовах, переважно негативних, прагматизм витісняє ідеалізм та альтруїзм на задній план та диктує жорстку та, навіть, егоцентричну поведінку, де мета виправдовує засоби.

Словник іншомовних слів О.С. Мельничука дає такі визначення слову прагматизм: суб'єктивно-ідеалістичний напрям сучасної буржуазної філософії, за яким практична цінність знань означає їхню істинність та напрям історії, який обмежується викладом подій в їхніх зовнішніх зв'язках і послідовності, не викриваючи об'єктивних законів історичного розвитку [5, 1728с.].

З точки зору політології політичний прагматизм можна охарактеризувати як теорію про доцільну діяльність людини, важливими принципами якої є: справа, потреба у практичних діях, матеріальний інтерес, вирішальна роль волі у здійсненні політичного курсу. Основна позитивна ідея політичного прагматизму – необхідність діяти, не покладаючись на авторитети, шукати найкращі способи та варіанти, приймати обґрунтовані, найефективніші рішення в умовах демократичного суспільства, що сприяє вільному, необмеженому експериментуванню [6, 736с.]. Тобто, по суті, термін політичного прагматизму майже нічим не відрізняється від загального обґрунтування даного феномену людського суспільства та екстраполюється з політики індивідууму.

Прагматизм намагається використати інтелект для розширення горизонтів людства. Його категоріальний імператив – вирішувати поставлені перед людиною і суспільством питання за допомогою раціональних, наукових методів.

Прагматизм широко застосовується для характеристики політичних процесів, політичного життя, прийняття важливих політичних рішень, посилення ефективності влади. Сьогодні цей прагматичний процес орієнтований на досягнення будь-яких цілей різними способами та засобами, ресурсами, інтелектуальними можливостями.

Творчість – діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, наукові відкриття, інженерно-технологічні, управлінські чи інші інновації тощо). Необхідними компонентами творчості є фантазія, уява, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту (результату творчості). Творчість може розглядатися у двох аспектах: психологічному й філософському. Психологія творчості досліджує процес, психологічний «механізм» протікання акту творчості як суб'єктивного акту індивіда. Філософія прагматизму розглядає питання про сутність творчості,

що по-різному ставилося в різні історичні епохи. Філософія прагматизму і позитивізму навпаки, розглядає творчість як винахідництво, ціль якого – вирішувати завдання, поставлені певною ситуацією [7].

У загальному трактуванні, прагматик – це людина яка повністю зосереджена на своїх цілях, активно ведучи пошук засобів для досягнення поставленої мети. Для ефективного вирішення поставленого завдання та наполегливого руху до здійснення мрії потрібно мати чималу гнучкість мислення та творчого підходу. Творчість це не тільки мистецтво, як ми звикли думати. В даному випадку творчістю є створення нових ідей, формування нових поглядів та нестандартних підходів до вирішення різних ситуацій. Творчість – це важлива складова особистості людини, яка може займатись справами соціуму та займати керівні посади в системі керування держави.

Людина з творчим складом мислення здатна діяти нестандартно, а також виходити за рамки та справлятися з «коридорним мисленням», що є ефективним шляхом для досягнення поставленої мети. Людська психологія передбачає прагнення досягнення успіху, особливо у амбіційних людей, які присвятили своє життя політиці. В іншому випадку, відсутність успіхів може негативно вплинути на психологічний стан, який згодом може перерости у психічні розлади.

Прагматизм у поєднанні із творчою складовою робить реальною можливість реалізувати свої амбіції. Іншими словами, прагматичне мислення приведе індивідуум до успіху лише у поєднанні з творчою складовою характеру, так як у особистості, не здатної до створення нових ідей, швидко втрачається запал та прагматичний настрій.

З усього сказаного ми можемо зробити висновок, що прагматизм є особливим різновидом творчості, що є дуже цінним в умовах політичної боротьби та для успішного досягнення поставлених цілей в цілому.

Література

1. Макиавеллізм. [Електронний ресурс]
2. Чижова О.М. Прагматизм як політична категорія та чинник ефективності влади /О.М.Чижова. – С. 165-173/
3. Див. п. 2 – С. 165-173
4. Прагматизм. [Електронний ресурс]
5. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови Київ, Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
6. Політологічний енциклопедичний словник /за ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
7. Творчість. [Електронний ресурс]

Shabunina V.V.,

*Candidate of Philology, Associate Professor at the Department of Humanities,
Culture and Art Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University,
Ukraine, Kremenchuk*

SIGNIFICANCE OF THE NETWORK SOCIETY IN CONTROLLING THE POLITICAL PROCESSES

A modern world community is adapting to radical changes in social system associated with appearing a new communication space – a network society. These changes imply uneven, but continuous establishing direct and equitable relations between all participants of the discourse in the Internet environment. Such relations are a defining feature of the network society. They increase importance of all participants of the network interaction and give them the power, as a result of which the need for bureaucratic mechanisms for managing society is reduced. Furthermore, a social status of participants of the network communication is no longer viewed as a determining factor; the real socially important qualities of a person become priority. You can ignore a social status in the network, and focus on nothing but participants' professionalism and honesty. The Internet environment makes it possible to establish numerous direct contacts very quickly and free of charge, thus simplifying the search for the right partners. Moreover, the network organization of social interactions significantly contributes to solving a wide variety of problems.

Researchers are convinced that networks are the elements of the modern society social organization [2]. The network society gives its members significant advantages compared to the society with the system of mediated relations, since the network instantly and meaningfully responds to any changes.

This qualitative feature of the network society has a fundamental influence on various spheres of human activity, including political processes deployment. In particular under a network organization of interaction it is considerably difficult to solve similar tasks in the same way. In the network any worthwhile political idea requires implementing right away; otherwise the wasted time will devalue information. Various network society patterns have only episodic potential that appears by chance.

I suppose that a political experience based on past knowledges will lose its practical value, because an information status of the network is always different. In a social space of the Internet environment a model of the network politician is being formed, who can immediately understand the current state of affairs, and this ability does not depend on his accumulated political experience. So, in the network society a developed intuition, intellectual faculties, and an ability to make decisions quickly are of great importance.

In the political network a special role belongs to information, in particular to communication of individuals, semantic, graphic and other data transfer that induce persons to change their views and convictions. Network communication has peculiarities that distinguish it from other types of communication – a great number of channels, high density of logistics information traffic. If a link disappears from the network, communication easily finds other ways, alternative chains of communication links. In this way a concept of the communication trunk-lines, which goes back to Wiener's communication model, is relativized. The network is a multimagistral structure in which two points are always connected by a multitude of trunk-lines, and each line consists of a set of segments and paths [1].

Considering a constant increase of information's role in society, in modern management of political processes the priority task is not to disseminate the facts related to these processes, but to create their image or symbol which would ensure a beneficial effect on a user of information. Image creation is essentially manipulation of symbols, and communication turns into streams of symbols by default. The main function of various representatives of modern society is not to acquire knowledge and share it, but to create attractive images of communication.

An important feature of political processes development closely associated with the network society, which determines the network policy image, is a noticeable tendency to replace political parties and movements with situational configurations consisting of independent politicians. Political network leaders are constantly changed depending on the specific task to be solved. Thus, for effective controlling the political processes in a network, a leader must be more versatile and delicate than other participants of the discourse. In that case political power level will depend on the leader's ability not to force someone to do something, but to convince somebody to carry out the order by justifying its expediency.

Such essential attributes of political networks transform them into an adequate authoritative management structure under conditions of extreme instability of various institutions of the country, multifactorial conditionality of the processes taking place in it, as well as multidirectional and multilevel ties and contacts of its main actors.

So, at the present stage of society's development just the political networks have proved their value in implementing the decision-making process, as well as in functioning of the country both at the national and global levels.

Literature

1. Nazarchuk A.V. Setevoye obshchestvo i yego filosofskoye osmysleniye / A.V. Nazarchuk // Voprosy filosofii. – 2008. – № 7. – S.61-75.

2. Sergeev V.M. Mekhanizmy evolyutsii politicheskoy struktury obshchestva: sotsial'nyye iyerarkhii i sotsial'nyye seti / V.M. Sergeev, K.V. Sergeev // Politicheskiye issledovaniya. – 2003. – №3. – S.6-13.

ЗМІСТ

ФІЛОСОФІЯ, РЕЛІГІЯ І КУЛЬТУРА

Гайдай К., Марченко В.О.

Міфологічний прояв світогляду в сучасному суспільстві 4

Левченко Л.Ю.

Уявлення про чоловіка і жінку у суспільстві: гендерні ролі та стереотипи 6

Лук'яненко О.М.

Аналітична функція соціальної філософії у соціальному пізнанні інформаційної безпеки 9

Невмержицька Н.М.

Необхідність соціальної відповідальності у студентів для забезпечення ефективного університетського врядування в Україні 12

Окорочова В.В.

Онтологічні засади симулякрів 21

Стебельська О.І.

Перспективи розвитку досліджень у сфері машинної етики..... 24

Цихуляк І.М.

Візія католицької церкви щодо людини в умовах політико-соціального постмодернізму 28

ФІЛОЛОГІЯ І ЛІНГВІСТИКА

Думанська Л.Б.

Дослідження термінології у працях Олекси Горбача..... 31

ПЕДАГОГІКА

Проблеми виховання особистості в умовах інформаційного суспільства

Савич А.В.

Алгоритм формування творчої особистості студента у соціокультурному середовищі..... 34

Філософські, психологічні, історичні та організаційно-методичні питання навчально-виховного процесу

Розман І.І.

Інформаційний підхід щодо використання біографістики 37

Скидан С.О.

Моделювання аксіологічного виміру наукового знання як філософія сучасної економічної і юридичної освіти..... 40

Інноваційні технології в освіті

Берека В.Є.

Зміст інноваційної компетенції керівника навчального закладу 42

Берека В.Є.

Реалізація компетентнісного підходу в навчально-виховному процесі
засобами інформатики 45

Гонтар Д.А.

Компетентнісний підхід в історичній освіті з опорою на розвиток
критичного мислення учнів з використанням технологій
інтерактивного навчання (з досвіду роботи)..... 48

Ямшинська Н.В.

Критичне мислення, як освітня інновація 55

Неперервна освіта: стан, проблеми, перспективи розвитку

Гончаров Г.М.

Методологічне тестування майбутніх вчителів фізичної культури
на професійно педагогічну придатність 57

Назаренко Г.А.

Віртуальний педагогічний клуб для саморозвитку професійної
компетентності вихователів закладів дошкільної освіти..... 62

ПСИХОЛОГІЯ

Антоненко О.М.

Копінг-стратегії як механізми міжкультурної адаптації студентської
молоді 69

Бутенко Н.В.

Вплив уявлень на соціальну роботу з дітьми з інвалідністю 69

Лукашов О.О.

Системний характер та внутрішня структура соціальної відповідальності
особистості 71

Мирханова А.Ж.

Влияние общества на человека, как на личность 75

Петрів О.П.

Психологічні засади формування комунікативної культури
молодших школярів 76

ІСТОРІЯ

Лучінський І.А.

Місце України в системі суспільно-політичних поглядів В. Гавела 80

Сарнацький О.П., Гнатенко С.О.

Бельгійське питання у зовнішній політиці Франції, Англії та Пруссії
напередодні франко-пруської війни 1870–1871 рр..... 82

Ткачук Д.М.

Реконструкція Півдня та Ку-клукс-клан 86

Ушенко Д.О.

Контент-аналіз русько-японського договору про дружбу 1855 року 100

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВО. ЕКОНОМІКА

Губар О.В.

Актуальні проблеми державного управління у сфері
біологічної безпеки..... 103

Масовець В.П.

Стратегії подолання міжконфесійного розколу і форми участі церкви
в реалізації проекту розбудови «національної держави» в Україні 105

Савош Г.П., Вартоха Я.С.

Інновації і інвестиційна діяльність 108

СОЦІОЛОГІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Міщенко А.Б.

Тенденції просування політики правого спрямування в ЄС 112

Чижова О.М.

Макіавеллізм, як шлях до творчого розвитку прагматизму 114

Shabunina V.V.

Significance of the network society in controlling the political processes 117

Наукове видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Релігія, релігійність, філософія та гуманітаристика у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти

за матеріалами XVII Міжнародної науково-практичної конференції
30–31 грудня 2018 року

За заг. ред. д.філос.н. *Журби М.А.*

Техн. редактор, коректор	<i>Старіченко О.В.</i>
Оригінал-макет	<i>Старіченко О.В.</i>
Дизайн обкладинки	<i>Алдакімова Т.Г.</i>

Підписано до друку 31.12.2018.

Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсет. Гарнітура Times.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 7,47. Обл.-вид. арк. 7,47.
Тираж 300 прим. Вид. № 2877. Замов. 100. Ціна договірна

Видавництво Центру сучасної педагогіки
«Навчання без кордонів» (Канада, Монреаль)
6435, bld. Longelie, Montreal, H1M 2C1, Canada
tel. 015142541920,
e-mail: virtustoday@gmail.com